

**T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**2002-2021 ARASI HÜKÜMETİN KADIN VE AİLEYE YÖNELİK
POLİTİKALARININ BİYOPOLİTİKA AÇISINDAN ANALİZİ: MARDİN VE
GİRESUN ÖRNEĞİ
(A BIOPOLICY ANALYSIS OF THE GOVERNMENT'S POLICIES
ON WOMAN AND FAMILY BETWEEN 2002-2021: THE CASE OF
MARDIN AND GİRESUN)**

**HAZIRLAYAN
ORHAN YILDIRIM
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. İLKNUR MEŞE**

GİRESUN-2022

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 17.05.2022 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Orhan Yıldırım'ın "2002-2021 Arası Hükümetin Kadın ve Aileye Yönelik Politikalarının Biyopolitika Açısından Analizi: Mardin ve Giresun Örneği" başlıklı tezini incelemiş olup aday 08.06.2022 tarihinde, saat 10'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. İlknur MEŞE	
Üye	Doç. Dr. Ayhan DEVER	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Emine ERDOĞAN ÇINAZ	

ONAY

... / ... / 2022

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdür V.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “2002-2021 Arası Hükümetin Kadın ve Aileye Yönelik Politikalarının Biyopolitika Açısından Analizi: Mardin ve Giresun Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/06/2022

Orhan YILDIRIM

ÖN SÖZ

Bu çalışmada biyopolitika okumaları ışığında iktidarın bedenle kurduğu ilişki üzerinde durulacaktır. Bedenin siyasallaşması ve iktidarın alanına girmesi çok önceye dayanmaktadır. Fakat iktidarın sistemli bir şekilde bedene yaklaşması modern dönemle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu dönemle birlikte iktidar topluma müdahale etmeye çalışırken yeni tekniklere başvurmuştur. Bu bağlamda bu tezin amacı; genel olarak iktidarın yeni tekniklerinin analizini yapmak, özel olarak Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) döneminde kadın bedenine müdahale edilirken kullanılan dil ve çıkartılan yasalar üzerinde durmaktır. Bu açıdan AKP döneminde biyopolitika kapsamına giren; kürtaj, çocuk söylemleri, İstanbul sözleşmesi ve kadına yönelik şiddet gibi konuların araştırılması yapılacaktır.

Çalışma, genel olarak dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Foucault ve Agamben’in biyopolitika ile ilgili görüşlerine yer verilmiş ve tezin teorik çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, tezin metodolojik kısmına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde AKP hükümetleri döneminde kadın ve aile ile ilgili çıkartılan yasalar ve üretilen söylemler etraflıca ele alınmıştır. Son bölümde ise sahadan elde ettiğimiz bulgular ve onların yorumlarına yer verilmiştir.

Çalışmanın yürütülmesinde ve gerçekleşmesinde öncelikle yüksek lisans hayatım boyunca bilgi ve birikimini benden esirgemeyen, ders anlatışıyla örnek aldığım danışman hocam Prof. Dr. İlknur MEŞE olmak üzere Giresun Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nün tüm değerli hocalarına teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunarım. Aynı zamanda Mardin ve Giresun’da çalışmama katılan ve görüşme sorularıma içtenlikle cevap veren bütün görüşmecilere, alan araştırmam sürecinde beni çok güzel karşılayan Nusaybin halkına teşekkürü bir borç bilirim. Nusaybin’de görüşmek için aile bulmama yardımcı olan dostum Hozan BATU ve Giresun’da bana çok yardımcı dokunan Emre AYZAZ ve Züleyha ALİM arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ediyorum. Son olarak tüm eğitim hayatım boyunca maddi manevi destek veren değerli aileme özellikle anneme sonsuz teşekkür ediyorum.

Orhan YILDIRIM

II

ÖZET

Foucault, diyalektik bir şekilde birbiriyle bağlantılı ama aynı zamanda birbirinden farklı üç tane iktidar çözümlemesi yapmıştır. Bunlardan birincisi pastoral iktidardır. Bu iktidar biçimi tanrı-kral anlayışın egemen olduğu yönetimlerde görülür. İkincisi 18. yüzyılda modern dönemle birlikte ortaya çıkan disiplinci iktidardır. Foucault'ya göre, bu iktidar mekanizması toplumun tamamına yayılmış, yersiz-yurtsuz görünmeyen ama her yerdedir. Üçüncü iktidar çözümlemesi ise biyopolitikadır. Biyopolitika: hükümetin nüfus üzerinden toplumu disipline etme, yönetme ve iktidarını meşrulaştırma aracıdır. Yani Foucault'ya göre biyopolitika yaşatma ama kontrol etme aracı iken, Agamben'e göre ise biyopolitika öldürme yöntemidir. Çünkü Agamben, Antik Yunan'dan günümüze kadar iktidarın yönteminin değişmediğini düşünmektedir. Bu araştırmanın amacı nicel ve olgusal veri elde etmekten çok öznel veri elde edilmiştir. Bu bakımdan bu tezde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. AKP iktidarının, kadın ve aile ile ilgili yürürlüğe koyduğu yasalar ve bu konularla alakalı ürettiği söylemler derinlikli analiz edilmiştir. Bunun yanında bu politikaların birincil muhatabı olan evli çiftlerin bu politikalarla ilgili ne düşündükleri ve bunları nasıl yorumladıkları Mardin ve Giresun'da araştırılmıştır. AKP dönemi kadın politikalarına yönelik içeriklere yönelik görüşme esnasında ailelerin fikirleri alınmış ve çalışmadan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar kavramlar: Biyopolitika, İktidar, AKP, Nüfus, Kadın ve Aile Politikaları

III

ABSTRACT

Foucault has made three analyzes of power that are dialectically related but also different from each other. The first of these is pastoral power. This form of power is seen in governments where the god-king understanding is dominant. The second is the disciplinary power that emerged with the modern period in the 18th century. According to Foucault, this power mechanism is spread throughout the society, out of place, invisible but everywhere. The third power analysis is biopolitics. Biopolitics is the government's means of disciplining, managing and legitimizing society through population. In other words, according to Foucault, biopolitics is a means of keeping alive but controlling, while according to Agamben, biopolitics is a method of killing. Because Agamben thinks that the method of power has not changed since Ancient Greece. The aim of this research is to obtain subjective data rather than quantitative and factual data. In this respect, qualitative research method was used in this thesis. The laws that the AK Party government has enacted on women and the family and the discourses produced on these issues have been analyzed in depth. In addition, what married couples, who are the primary addressees of these policies, think about these policies and how they interpret them were investigated in Mardin and Giresun. AK Party executives; Three children discourse, every abortion is murder, cesarean birth is not a normal birth, a woman without children is half a woman, a reasonable woman is a woman who takes care of her children at home and waits for her husband, etc. were criticized by the families we interviewed. According to the families, these words are intrusions into the woman's private life. The government has no right to say anything about the female body.

Key words: Biopolitics, Power, AK Party, Population, Woman and Family

Polices

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
KISALTMALAR	VII
GRAFİKLER DİZİNİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE**

1. MİCHEL FOUCAULT'DA İKTİDAR	4
1.1. Pastoral (Hükümran) İktidar	4
1.2. Modern İktidarın Doğuşu	6
1.2.1. Bentham'ın Panoptikon'u.....	6
1.2.2. Disiplinci İktidar	8
1.2.3. İkili Zincir: Özne ve İktidar	11
1.3. Disiplin ve Denetim İktidarından Biyopolitika'ya	13
1.3.1. Biyopolitika'ya Giriş.....	13
1.3.2. Yönetimsellik ve Nüfus.....	15
2. AGAMBEN'İN BİYOPOLİTİKASI	18
2.1. Çıplak Hayat: Zoe ve Bios	19
2.2. Kutsal İnsan: Homo Sacer.....	20
2.3. Olağanüstü Hal: Kamp, Muselmann ve Mülteciler.....	21
3. POPÜLİZM KAVRAMI ETRAFINDA DÖNEN TARTIŞMALAR	25

İKİNCİ BÖLÜM**ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ**

2.1. Araştırmanın Konusu	28
2.2. Araştırmanın Amacı Ve Önemi	28
2.3. Araştırma Sınırlılıkları	28

2.4. Araştırmanın Yöntemi.....	29
2.5. Araştırma Evreni ve Örneklemi.....	30
2.6. Veri Toplama Teknikleri.....	30
2.7. Verilerin Analizi.....	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2002-2021 DÖNEMİ KADIN VE AİLE POLİTİKALARI

3.1. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NDEN AKP'NİN KURULUŞUNA GİDEN TARİHSEL SÜREÇ.....	32
3.2. AKP HÜKÜMETLERİ'NİN KADIN VE AİLE POLİTİKALARI.....	34
3.2.1. “Üç Çocuk” Siyasal Söylemi.....	37
3.2.2. AKP Dönemi'nde Kürtaj ve Doğum Tartışmaları.....	39
3.2.3. AKP Dönemi'nde Erken Yaşta Evlilikler.....	42
3.2.4. AKP Dönemi'nde Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri.....	45
3.2.5. İstanbul Sözleşmesi ve “Toplumsal Cinsiyet”.....	48
3.2.6. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet ve İstanbul Sözleşmesi.....	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Mardin ve Giresun’da Görüşülen Ailelerin Demografik Özellikleri.....	54
4.2. Katılımcıların, AKP'nin İlk Dönem Kadın ve Aile Politikalarına Bakış Açıları	58
4.2.1. Eşit Ücret.....	58
4.2.2. Eğitimde Cinsiyet Eşitliği	60
4.2.3. Kadın ve Çocuklar İçin Koruma Evleri.....	64
4.3. Hükümetin, Çocuk Başına Verdiği Doğum Parası ve Üç Çocuk Söylemi İle İlgili Ailelerin Görüşleri	66
4.3.1. Üç Çocuk Söyleminin Ekonomi İle Olan İlişkisi.....	66
4.3.2. Doğum Parası.....	69

4.4. Hükümetin; Kürtaj, Sezaryen vb. Gibi Söylem Politikalarına Ailelerin Bakış Açıları.....	70
4.5. İstanbul Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet ve KADES Uygulaması İle İlgili Ailelerin Görüşleri.....	71
SONUÇ.....	75
KAYNAKÇA.....	80
EKLER.....	93

VII

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
AIDS:	Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu
AKP:	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP:	Anavatan Partisi
CEDAW:	Kadına Karşı Her türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi
CHP:	Cumhuriyet Halk Partisi
DEF:	Dünya Ekonomik Formu
KADEM:	Kadın ve Demokrasi Derneği
KEFEK:	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
KHK:	Kanun Hükmünde Kararname
LGBTİ:	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transgender ve İntersex
MGK:	Milli Güvenlik Kurulu
OECD:	İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TUGVA:	Türkiye Gençlik Vakfı
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
WHO:	Dünya Sağlık Örgütü
YÖK:	Yüksek Öğretim Kurumu

VIII

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Mardin'in Nusaybin İlçesinde Görüşülen Erkeklerin Meslek Dağılımları.....	54
Grafik 2: Mardin'in Nusaybin İlçesinde Görüşülen Kadınların Meslek Dağılımları.....	55
Grafik 3: Giresun'da Görüşülen Erkeklerin Meslek Dağılımları.....	56
Grafik 4: Giresun'da Görüşülen Kadınların Meslek Dağılımları.....	57
Grafik 5: Mardin'in Nusaybin İlçesinde Görüşülen Ailelerin Çocuk Sayısı.....	57
Grafik 6: Giresun'da Görüşülen Ailelerin Çocuk Sayısı.....	58
Grafik 7: Bölgeler İçerisinde Okuma Yazma Bilmeyen Kadın Nüfusunun Erkek Nüfusa Göre Görünümü.....	62

GİRİŞ

İktidar, denetim yapmak ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla toplumu kontrol altında tutmak durumundadır. Modern dönemden önce, iktidarın kurduğu egemenlik bir tasarruf şeklinde olmakla birlikte, insanların yaşamları üzerinde öldürme hakkını kullanarak kendisini göstermekteydi. Fakat 18. yüzyıl ile birlikte yeni bir iktidar mekanizması ortaya çıkmıştır. Kontrolü yaşam üzerinde kurmaya çalışan iktidar, dönüşerek yaşam odaklı ve canlı varlıklarla ilgilenen başka bir iktidar mekanizmasına evrilmiştir. Bu yeni düzenleyici iktidar mekanizmasına “biyopolitika” adı verilmektedir.

Michel Foucault, biyopolitika kavramını ilk kez 1976 yılında College de France’de verdiği derslerinin birinde kullanmıştır (Özmkas, 2019: 118). “Cinselliğin Tarihi” adlı kitabında da yazılı olarak yer almıştır. Biyopolitika, bedenlerin ve nüfusların düzenlenmesini sağlayan, onları kontrol etmeye çalışan bir iktidar mekanizmasıdır. Nüfus, bir ülkenin kültürel, siyasi, ekonomik ve sosyal alanda kalkınmasını sağlayan önemli bir unsurdur. Nüfus, iktidarın ideolojisinin sürdürülmesi, iş gücünün sağlanması gibi sebeplerden dolayı iktidarın hâkimiyet kurmak istediği bir alandır. Özetle biyopolitika tek tek bedenlerin disipline edildiği bir alan değil, odak noktasının nüfus olarak görüldüğü kapsayıcı bir araçtır. Çok sayıda bedenle ilgilenen bu yeni iktidar teknolojisi; fiziki şiddetle, baskıyla değil rıza üretimine dayalı politikalar uygulamaktadır.

İktidarın aracı haline gelen beden, biyopolitika mekanizması ile ideolojilerin, toplumsal normların ve siyasi arzuların gerçekleştirilmek istenildiği bir araç haline gelmektedir. Ataerkil toplum yapılarında kontrol altında tutulan daha çok kadın bedendir. Nüfus politikaları, kadının doğurganlığı üzerinden şekil almaktadır. Bu sebeple kadın tıbbi, toplumsal ve hukuki olarak denetlenmekte ve iktidarın belirlediği yönde biçimlendirilmektedir (Kadioğlu, 2018: 2). Sadece tıbbi, toplumsal ve hukuki olarak değil, dini ve siyasi söylemlerin etkisi de bedenin kontrolü açısından önemlidir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde biyopolitika kavramının teorik çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır. Biyopolitika kavramı Foucault’dan önce de kullanılmıştır. Fakat bu kavram literatürde daha çok Foucault ile anıldığı için biz burada onun

biyopolitika ile ilgili görüşlerine ayrıntılı bir şekilde değineceğiz. Bunu yapmaya çalışırken öncelikle Foucault'nun hükümrân (pastoral) iktidar, disiplinci iktidar ve biyopolitika görüşlerine zemin hazırlayan özne ve iktidar arasındaki ilişkisine değinmeyi elzem görüyoruz. Çünkü Foucault'nun külliyatında özne çok önemli bir yer tutmaktadır. Özne ile ilgili görüşleri anlaşılmadan modern iktidar ile ilgili görüşlerini anlamak mümkün olmayabilir. Foucault, biyopolitika kavramını tanımladıktan sonra farklı düşünürler tarafından farklı bir şekilde bu kavram tekrar tanımlanmış ve tartışılmıştır. Özellikle insan bilimlerinde son dönemlerin önemli düşünürlerinden birisi olarak görülen Giorgio Agamben'in biyopolitika tanımlaması bu kavramın etrafında dönen tartışma alanını genişletmiştir. Bu bakımdan bu tezde Agamben'in biyopolitika konusunda görüşleri ve Foucault ile biyopolitika konusunda farklı düşündükleri noktalar üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın ikinci bölümünde çalışmanın metodoloji (yöntem) bölümüne yer verilmiştir. Bu çalışmanın konusu 2002-2021 yılları arası hükümetin kadın ve aileye yönelik politikalarını biyopolitika açısından analiz etmektir. AKP dönemi aile ve kadınlarla ilgili politikalar daha önce farklı kişiler tarafından araştırılmıştır. Örneğin; Emel Çokoğullar Bozaslan tarafından, "Muhafazakârlık ve AK Parti'nin Aile Politikaları" veya Sedef Erkmen tarafından, "Türkiye'de Kürtaj: AKP ve Biyopolitika" adlı çalışmalar yapılmıştır. Fakat ilk defa bu çalışma ile birlikte Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin bir şehri olan Mardin ile Doğu Karadeniz Bölgesi'nin bir şehri olan Giresun karşılaştırmalı bir şekilde araştırılacaktır.

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Teknik olarak derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Bu çalışmanın saha yeri ulaşılabilirlik açısından Mardin'in Nusaybin ilçesinde ikamet eden aileler ile Giresun merkezde ikamet eden aileler seçilmiştir. Çalışmanın örnekleme olarak her iki yerde de eşit bir şekilde 10 aile seçilmiştir. Toplam olarak 20 aile yani 40 kişiyle görüşme yapılmıştır. Bunlardan farklı olarak üçüncü bölümde araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın soruları ve araştırmanın sınırlılıklarına da yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde AKP dönemindeki kadın ve aile ile ilgili politikalar ve ürettiği söylemler biyopolitika açısından analiz edilmiştir. Özellikle

iktidarın kadın bedenini merkeze alan ve aileyi doğrudan ilgilendiren söylemleri belirtilmiştir. Örneğin iktidarın “üç çocuk söylemi”, “her kürtaj bir Uludere’dir”, “fitrat gereği kadın ve erkek eşit değildir”, “sezaryen doğum normal doğum değildir” gibi söylemlerinin kadın bedenine müdahale olup olmadığının tartışması yürütülmüştür. Bu söylemlerin yanı sıra araştırma konusu açısından bakılması gereken önemli unsurlardan birisi de İstanbul Sözleşmesi’dir. AKP döneminde imzalanan İstanbul sözleşmesi; kadına yönelik her türlü (fiziksel, psikolojik, ekonomik) şiddetle mücadele etmeyi savunan uluslararası bir sözleşmedir. Sözleşme sadece kadına yönelik şiddetle değil, kadınlara yönelik her türlü negatif ayrımcılıkla da mücadele etmeyi savunur. Türk toplumunda kadınlar açısından bu kadar önemli bir sözleşme olarak görülen İstanbul Sözleşmesi etrafında dönen tartışmalara değinilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, sahadan elde ettiğimiz veriler doğrultusunda AKP Dönemi kadın politikaları karşılaştırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1. MİCHEL FOUCAULT'DA İKTİDAR

1.1. Pastoral (Hükümran) İktidar

Siyaset felsefesi tarihine bakıldığında iktidar çözümlemesi yapmaya çalışan Thomas Hobbes, John Locke, Jacques Rousseau, John Mill, Karl Marks gibi düşünürler bulunmaktadır. Bu düşünürlerin iktidar çözümlemeleri birbirinden farklılık gösterse dahi, egemenlik, otorite, baskı ve güç gibi ortak kavramlar üzerinden iktidarı tanımlamaya çalışmışlardır. Bunlardan farklı olarak Foucault üç tane iktidar analizi ortaya koymuştur. Bu iktidar çözümlemeleri birbirinden farklılık gösterebilir dahi, bir zincirin halkaları gibi birbiriyle ilişki ve birbirlerinin devamı niteliğindedir. Teknolojik gelişmeler ile geleneksel dönemde iktidarın toplumu denetlemek için kullandığı teknikler modern dönemde değişmiştir. Foucault'nun külliyatı birbiriyle bağlantılıdır. Onun, biyopolitika ile ilgili görüşlerini anlayabilmemiz için ondan önceki iktidar çözümlemelerine değinmemiz gerekir. Bu açıdan biz burada Foucault'nun ilk iktidar çözümlemesi olan hükümranlık veya pastoral iktidarını analiz etmeye çalışacağız.

Hristiyanlığın başlangıcıyla ortaya çıkan, Orta Çağ döneminde hüküm süren bu iktidar çeşidi rasyonel-hukuki yasalara dayanmayan, ancak geleneksel ilişkilere dayanan bir iktidar biçimidir. Bu iktidar dinsel kökenlidir, insanları belli bir şekilde davranmaya ve dua etmeye zorlamaktadır. Etimolojik olarak pastoral iktidar, çobanın sürüsü üzerine uyguladığı iktidardır (Foucault, 2016a: 209). Hristiyan ahlakıyla ortaya çıkan bu iktidarda, çoban sürüsünün iyiliği için çabalar. Hristiyanlıkta var olan unsurları kullanarak sürüsü hakkında bilgi alır, onu kontrol etmek ister. Bu yönetici (çoban) insanlarla (sürüyle) din temelli bir ilişki kurmaya çalışır ve gücünü tanrının halk üzerinde kurduğu otoritede bulmaktadır (Foucault, 2016b: 112). Foucault'ya göre çoban belli bir toprak parçası üzerinde değil, bireyler üzerinde hüküm sürer. Temel görevi, sürüye su kaynakları ve verimli topraklar bulmaktır. Foucault'ya göre, çoban sürüsü için hayırseverdir gerektiğinde kendisini feda eder. Çobanın temel görevi

sürüsünün en iyi şekilde geçimini sağlamaya çalışmak ve güvenliğini sağlamaktır (2016a: 223).

Pastoral iktidar sadece Batı'da görülmez. Tarihsel perspektiften bakıldığında dünyanın diğer bölgelerinde de örneklerine rastlanılmaktadır. Çobanlıkla eş değer tutulan lider, kral anlayışı Ortadoğu ve İbrani toplumlarında da görülür (Foucault, 2016a 222). Örneğin Hz. Nuh tufana karşı tüm sürüsünün çobanıydı. M.Ö 4000 yıllarında Sümerli Uruk döneminde şehrin koruyucu tanrıçası İnanna, çoban olan tanrı ile evliydi. Sümer-Akad kralları çoban tanrı bedellenmeleridir ve her sene tanrıçayla evlenme, ölüm ve yeniden doğum günleri düzenlenirdi. Mısır firavunu bir çobandı ve taç giyerken kendisini tanrının değneğini aldığı söylerdi (Saf, 2020: 25-27). Asurlar krala şu şekilde dua etmekteydiler: “Çayırların çalışkan yoldaşı, topraklarına bakan ve onu besleyen sen, bolluğun çobanı” (Foucault, 2016c: 28). Foucault'ya göre, çobanın sürüyü denetleme ve gücünü ona dayandırma anlayışı edebiyata da yansımıştır. Homeros, şiirlerinde 'çoban-sürü' metaforunu kullanmıştır. Pythagoras'ın kitaplarında çoban, dağıtıcı ve yasa paylaştırıcıdır. Platon “Devlet”, “Yasalar ve Devlet” adlı çalışmalarında çoban yargıcına sık sık göndermeler yapardı (2016c: 32-33).

Modern iktidardan farklı olarak hükümler iktidar, az da olsa gözetim, disiplin ve denetim yapar. Bu iktidarın nihai amacı bireyin öbür dünyasındaki selametini emniyet altına almaktır (Foucault, 2016c: 65). Bunu yaparken sadece sürüyü gözetmez aynı zamanda bireyi de gözetir. Bireyi gözetirken itaat, itiraf, vicdan muhasebesi, günah çıkarma gibi tekniklere başvurur. Önceleri sadece öbür dünya için çabalayan çoban iktidarı zamanla bu dünya içinde politika üretir hale gelmiştir. Örnek vermek gerekirse, sağlık, refah, emniyet gibi alanlarda politikalar geliştirmişlerdir (2016c: 67).

Foucault'ya göre, batı dünyasında ortaya çıkan Rönesans ve Reform gibi toplumsal değişim hareketleri pastoral yönetimin güç, otorite ve egemenliğine zarar vermiştir. Çoban artık sürüyü kontrol edemez duruma gelmiştir. Bu da iktidar için yeni disiplin teknolojilerinin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Ona göre, 15. ve 16. yüzyıllarda gerçekleşen dini savaşlarla çoban iktidarı yenilenirken, bilimsel gelişmelerin yaşanması otoritesini zayıflatmıştır (2016b: 149). Ancak Foucault'ya göre, dine dayalı hükümler iktidarın Avrupa'da zayıflaması onun kökten ortadan

kalktığını göstermez. Bu iktidar biçimi sürüyü daha iyi kontrol etmek için şekil değiştirmiştir.

1.2. Modern İktidarın Doğuşu

1.2.1. Bentham'ın Panaptikon'u

Siyasette, sosyolojide, felsefede hemen hemen bütün sosyal bilimlerde iktidar kavramının ne olduğu, alanının ne kadar geniş olduğu ve bizi ne kadar gözetlediği tartışılmıştır. Foucault dönemin değişen iktidar anlayışını Bentham'ın 'panaptikon' metaforuyla açıklamaya çalışmıştır. 15. yüzyıldan başlayıp 18. yüzyıla kadar Avrupa'da köklü değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler büyük imparatorlukların içerisinde kargaşalara yol açmıştır. Bu dönemde imparatorluklar kaotik duruma son vermek, farklılıkların tekrar iç içe yaşamasını sağlamak için yeni kontrol teknikleri kullanmaya çalışmışlardır. İşte tam bu dönemde yepyeni bir yapı ortaya çıkmıştır.

1785 yılında Rusya'da Samuel Bentham'dan bir yapı tasarlanması istenir. Bentham bir mimardır ve kardeşi Jeremy Bentham ile birlikte bir çalışma içine girer. Her ne kadar yapı sadece Jeremy Bentham ile anılsa da iki kardeşin ortak çalışmaları sonucu inşa edilmiştir. Panopticon kelimesi 'pan' ile 'opticon' olarak bilinen iki farklı sözcükten ortaya çıkmıştır. Pan kelimesi bütün anlamına gelirken, opticon kelimesi ise gözetlemek anlamına gelmektedir. Bundan dolayı 'bütünü gözetlemek' anlamına gelen panoptikon adı ile anılır (Bentham, 2008: 77-78). Jeremy Bentham tasarımı babasına göndermeden önce Rus bir komutana gönderdiği bir mektupta tasarımdan şu şekilde söz eder:

Islah edilmeyenlerin cezalandırılması, delilerin denetim altında tutulması, ahlaksızların ıslah edilmesi, şüphelilerin hapsedilmesi, tembellerin çalıştırılması, acizlerin bırakılması, hastaların tedavi edilmesi, gönüllülerin yönlendirilmesi, ya da eğitim alanında yeni neslin eğitilmesinde kullanılabilir (Bentham, 2008: 12).

Bentham'ın tasarımında temel alınan düşünce geniş kitleleri kontrol altına alma mantığıdır. Yukarıda Bentham'ın da söylediği gibi mimari yapı hapis, tecrit, zorla çalıştırma, eğitim gibi pek çok amaçla kullanılabilir. Bentham'a göre bu yapının en

temel özelliği “görünmeden gözetlemedir”. Görünmeden gözetleme ilkesinin kullanılmasındaki temel sebep; gözetleyici orada olmasa dahi, kişiye gözetlendiği hissi verilerek gözetlenenin kendisini sürekli olarak gücün istediği şekle göre dizayn etmesi amaçlanır. Bu şekilde otorite kendisini daimî kılar. Yapı, mahkûmların tamamını denetleyebilmek için yuvarlak bir şekilde inşa edilmiştir. Ve bu yuvarlak yapının tam ortasında gözetleyicinin kulesi bulunmaktadır. Denetlenen kişilerin hücrelerindeki pencereler gözetleyicinin pozisyonuna göre tasarlanmıştır (Özdel, 2012: 24). Hücrelerin dış pencereleri sadece ışık almak için kullanılırken iç havluya bakan pencereler ise, gözetleyicinin görünürlüğünü artırmak için tasarlanmıştır. Gözetleyicinin pencereleri ise özel bir tasarımdır. Mahkûmlar gözetleyiciye baktıklarında birilerinin onları gözetleyip gözetlemediklerinin farkına varamazlar. Gözetleyici, mahkûmlara görünmeyen ama kontrol eden bir iktidar görünümü verir (Bentham, 2008: 78-79).

Foucault panoptikon modelini etkili bir disiplin yöntemi olarak görür. Panopticon sadece hapisanede uygulanan bir sistem olarak kalmamış diğer kurumlarda da benzer şekilde kullanılmıştır. Böylelikle iktidar son derece rasyonel bir mantıkla toplumu disiplin altına alır (Foucault, 1992: 18).

Panopticon çok farklı arzuların hareketle, türdeş iktidar etkileri imal eden harika bir makinedir. Gerçek bir tabi olma durumu, hayali bir şekilden mekanik olarak doğmaktadır. Öylesine ki mahkûmu iyi davranmaya, deliyi sakın olmaya, işçiyi çalışmaya, okul çocuğunu özenli olmaya, hastayı tedaviye uymaya zorlamak için güç kullanmaya gerek kalmamaktadır (Foucault, 1992: 299).

Panoptik mimarisinin temel özelliği, bir tür ekonomik maliyet hesabı uyarınca gözetleyici sayısını azaltarak, gözetlenen sayısını artırabilmektir. Foucault’ya göre, tek kişinin çoğu kişiyi gözetlediği panoptikon özünde burjuvazinin en önemli hayallerinden birisidir. Bu bir yönetim biçimidir. Zihin ve zihin üzerinde iktidar uygulama biçimidir (1992: 135). Bu anlamda panoptikonu sadece bir mimari yapı olarak düşünmemek gerekir. O, tepeden tırnağa bir zihniyettir. En barizinden günümüzdeki Mobese kameraları bile düşünüldüğünde bu açık bir şekilde görülmektedir. Panoptikon, 19. yüzyılda açılan fabrika, kışla, okul ve hastane, tımarhane gibi mekânların düşünsel temelini oluşturmuştur. Bu mekânlarda kalan işçi,

öğrenci, mahkûm, hasta ya da deli, iktidar açısından tehlikeli olarak adlandırılan herkes davranışlarını sınırlandırmak zorunda kalmıştır. İktidar bu yolla kendisi için risk arz eden bireyleri ıslah etmeye çalışmıştır.

Foucault'ya göre 17. ve 18. yüzyılda kara veba, cüzzam ve kolera gibi hastalıklar Avrupa ekonomisini krize sokmuştur. İnsanlar ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamayacak seviyeye gelmişlerdir. Foucault, söz konusu süreç içerisinde 1656 yılında yayınlanan bir fermanla Paris'te genel hastanenin kurulması üzerinde özellikle durur. Çünkü o tarihten sonra Avrupa'nın önemli şehirlerinde buna benzer kapatma mekânları ortaya çıkmıştır. Bu hastaneler kesinlikle tıbbi değildir. Bu hastanelerin amacı hastaları tedavi etmek değil, kapatmaktır. Kapatılanlar deliler, yaşlılar, hastalar, işsizler, aylaklar, fahişeler gibi toplumsal düzenin dışında olan, iktidarın varlığını tehdit eden, olası bir isyan tetikleyecek olan kesimlerdir. Özellikle kapatmak için bu kesimlerin seçilmesinin sebebi üretici olmamalarıydı (1992: 83). Foucault buna 'büyük kapatma' adını vermiştir. Ezcümle büyük kapatılmanın en önemli nedeni ekonomik krizdir.

1.2.2. Disiplinci İktidar

Foucault, daha önce iktidar analizi yapmış Hobbes, Locke, Marks gibi düşünürleri eleştirir. Ona göre, bu düşünürler iktidar mekanizmasını analiz etmemiş, sadece gücü elinde tutan kişiler üzerinde durmuşlardır. Ancak yapılması gereken insanlar arasındaki ilişkiyel ağları açığa çıkarmaktır. Çünkü iktidar ilişkileri görünür, sabit denetlenebilen değil, sürekli gezen, görünmeyen ve merkezi olmayan bir şeydir.

Genel anlamda, iktidar mekanizmaları tarihte asla fazla incelenmemiştir. İktidarı elinde tutan kişiler incelenmiştir. Bu, krallarla, generallerle ilgili anekdotlar tarihiydi. Bunun karşısına da kurumların tarihi çıkarıldı, yani iktisat karşısında üst yapı olarak kabul edilen şeyin tarihi çıkarıldı. Oysa iktidar, genel ve incelikli stratejileriyle, mekanizmalarıyla asla yeterince incelenmedi (Foucault, 2015: 35).

Foucault, modern disiplinci iktidarın nasıl anlaşılması ve incelenmesi gerektiği üzerine beş önemli husus üzerine durur. Birincisi iktidar tek merkezden denetlenen disipline edilen bir yapı değil, kendisini hukuk kurallarına dayandıran, gerektiğinde

onları aşan bölgesel, yerel ve mikro ölçekli kurumlarda incelenerek anlaşılmalıdır. İkinci olarak iktidar özneler düzeyinde değil, eylemler düzeyinde incelenmelidir. Başka bir deyişle iktidar pratikler üzerinden araştırılmalıdır. Üçüncü olarak iktidar belirli bazı grup ve sınıfların diğer grup ve sınıflar üzerindeki otoritesi olarak ele alınmamalı, dolaşımda olan bir ağ, birbiriyle bağlantılı bir zincir olarak anlaşılmalıdır. Dördüncü olarak iktidar yukardan aşağıya doğru işleyen bir mekanizma olarak değil, aşağıdan yukarı doğru işleyen bir yapı olarak görülmelidir. Son olarak iktidar demokrasi ve ideolojiler düzeyinde değil, iktidar kendi eliyle yarattığı bilgi ve söylem düzeyinde incelenmelidir (2002: 42-46).

İktidar diye bir şey yok. Demek istediğim şu: “iktidar” diye bir şeyin belirli bir yere yerleşmiş olduğu ya da bir noktadan yayıldığı fikri bence yanlış temellendirilmiş bir analize, her koşulda birçok fenomeni açıklamayan bir analize dayanıyor. Oysa gerçekte iktidar ilişkiler demek; az çok örgütlenmiş, piramit gibi, koordine edilmiş bir ilişkiler yumağı demektir (2016a: 124).

Foucault’ya göre iktidar tek bir yerde görülmez çok sayıda yerde işler. Aile, cinsel yaşam, eşcinsellerin dışlanması, delilere karşı bakış, erkekler ile kadınlar arasındaki ilişki gibi yerlerde görülür. Bundan dolayı toplumda tek değil binlerce iktidar ilişkisi vardır. Bunun için Foucault’nun ifadesiyle “iktidar her yeredir. Her şeyi kapladığından değil, her yerden geldiğinden dolayı her yeredir” (1993: 99). İktidar dolaşımda olan bir ağ olsa da bu iktidarın her zaman negatif bir şey olduğu anlamına gelmez. Örneğin okulda öğretmenin öğrenciye bir şeyler öğretmesi bir iktidar ilişkisi olsa da bu pozitif bir ilişkidir.

Foucault disiplinci iktidarını ayrıntılarıyla ele aldığı “Hapishanenin Doğuşu” adlı eserinde Daniens adlı bir mahkûma uygulanan işkenceleri ayrıntıları ile aktarır. Mahkûm 5 Ocak 1757’de Kral XV. Louis’e suikast etmeye kalkışır, ancak kral kurtulur. Ardından suçunu itiraf etmeye zorlanan Daniens, uzun bir işkence sürecinden sonra idam edilir. Foucault, dönemin kralının Daniens’e uyguladığı işkence yöntemini şu şekilde aktarır:

Evvela mahkûmun bedeninin muhtelif yerlerine öldürmeyen fakat oldukça acı veren yaralar açılır. Bu yaraların üzerine kızgın yağ, eritilmiş

balmumu, kaynar reçine, kükürt ve kurşun dökülür. Kerpetenle etleri çekilir. Nihai olarak da Damiens'in vücudunun çeşitli uzuvlarına bağlanan atların çekmesi suretiyle organları kopartılarak, bu kanlı infaz sona erdirilir (Foucault, 1992: 3).

Foucault o dönemlerde gerçekleşen Daniens gibi birçok farklı kişiye uygulanan işkence uygulamalarını ayrıntılı bir şekilde analiz eder. Bu analizleri sonucu ona göre, ortaçağ iktidarı suç işleyen bir mahkûmun cezasını bedenine keserdi. Fakat kapatma mekânlarının ortaya çıkmasıyla birlikte iktidarın mahkûma yaklaşımı değişti. Halka bir gösteri şeklinde sunulan infazlar 19. yüzyılda son buldu. İşkencenin yerini hapsetme pratikleri aldı. Mahkûmun bedeni bir amaç olmaktan çıktı, bir araç haline geldi. Cezanın merkezine suçlunun ruhu, zihni ve özgürlüğü alındı.

Tarihsel ve sosyolojik olarak ortaya çıkan hapisane kurumu modern Batı toplumları başta olmak üzere hemen hemen bütün toplumlarda kabul gördü. Foucault'ya göre, hapis cezasına dayanan cezalandırma sistemi Orta Çağ ceza sisteminde yer almıyordu. Foucault 1767 tarihli Serpillon Ceza Yasası'ndan bir alıntı yaparak bu duruma şöyle açıklık getirir: "Hapishane, medeni hukukumuza göre bir ceza değildir. Yine de hükümdar bu tarz cezaları uygulayabilir; bunlar otorite uygulamalarıdır, olağan adalet bu türdeki mahkûm etmelere başvurmaz" (1992: 58).

Foucault "fabrikaların, kışlaların, hastanelerin, okulların bunların hepsinin de hapishanelere benzemesinde şaşırarak bir şey var mı?" derken tam da iktidarın bedeni farklı mekânlarda ama aynı ortak amaca hizmet ettiğini söyler (akt. Özmakas, 2019: 60). Kurumların isimleri değişse dahi geriye kalan iktidarın bireyin bedeni üzerinde aynı incelikte çalıştığı gerçeğidir. Tımarhanede sağlıklı olanın deli üzerinde kurduğu denetim ilişkisi, okulda öğretmenin öğrenci üzerinde kurduğu tahakküm, hastanede doktorun hastayı tedavi etmeye çalışırken kullandığı yöntem, cezaevinde gardiyanın mahkûm üzerinde kurduğu denetim iktidar ilişkileridir. Disiplinci iktidarın bu kurumları toplumun faydasına çalışıyor gibi görünseler de hepsinin ayrı ama aslında aynı işlevi vardır. Bu kurumlar toplumda marjinal olarak görülen ve üretime katılmayan kesimleri disipline etmeye çalışan yerlerdir. Utku Özmakas'a göre (2019: 62), "bedenin işlemlerine dair titiz bir denetimi olanaklı kılan; itaatkârlık-yararlılık ilişkisini bedenlere dayatan ve bedenin güçlerinin sürekli boyunduruk altında

tutulmasını garanti altına alan bu yöntemlere disiplinler denebilir”. Örneğin okulda yemek ve ders saatlerinin belirlenip sınırlandırılması, bireye disiplini içselleştirmeyi öğretir. Gündelik hayat pratiklerinde bunu sürekli tekrarlayan birey için bu belli bir süre sonra normal bir norm gibi gelir. Bunun dışında farklı yollarında olabileceği gerçeği aklının ucundan bile geçmez.

1.2.3. İkili Zincir: Özne ve İktidar

Foucault'nun “Deliliğin Tarihi” adlı çalışmasıyla başlayıp üç ciltlik “Cinselliğin Tarihi” adlı çalışmasına kadar yapmak istediği şey Batı felsefe tarihinde özne sorunsalını tanımlamaya çalışmaktır. Her ne kadar sosyal bilimlerde adı iktidar analizleriyle ön plana çıksa da, Foucault, 1970'lere kadar derinlikli olarak iktidar üzerine çalışmamıştır. O, Batı tarihinde özneyi ararken kendi deyimiyle iktidarı keşfetmiştir (Özdemir Akgündüz, 2013: 3). Bunun için özne Foucault düşüncesinin DNA'sını oluşturur. Aslında Foucault özne kavramını kullanmaktan çok ‘öznel deneyim’ kavramını kullanmıştır. Çünkü bütün hayatı boyunca onun yapmak istediği şey öznel deneyimlerin nasıl ortaya çıktığını ayrıntılarıyla ortaya koymaktadır. Foucault'nun çalışması iktidar ile özne kavramlarının kesişim kümesini kapsayan bir etki alanının analizi olarak görülebilir. Yani Foucault ilk çalışmalarında tek tek öznelerin oluşum koşullarından ziyade daha çok ‘özneleşme’ üzerine durmuştur. “özneleşme, varoluş tarzlarının ya da yaşam stillerinin üretilmesidir” (Deleuze, 2006: 130). Örneğin, Foucault'ya göre, homoseksüelliğin bastırıldığı bir toplumda iktidara direnmenin bir anlamı yoktur. Çünkü birey bunu yaparak kendisini iktidarın yarattığı bir öznelliğe bağlamakta ve iktidarın elinde bir oyuncuğa dönüşmektedir.

Foucault “Kelimeler ve Şeyler” adlı çalışmasında Jean-Paul Sartre başta olmak üzere varoluşçuluk ve fenomenoloji düşünürlerinin özneyi özerk olarak ele almalarına savaş açmıştır. Foucault, “‘Kelimeler ve Şeyler’ çalışmamda yapmak istediğim şey bilginin derinlerine inip genel bir arkeoloji yapmak değildi. Esas olarak yaşamla, dille, emekle ve iktisatla ilgili bazı ampirik bilgi alanlarının doğuşunu görmek istiyordum” (2007: 64) derken, dönemin baskın akımlarının söylediği özerk özne görüşüne karşı çıkıyordu. Foucault'nun derdi özneyi ortadan kaldırmak ve öldürmek değildi. O, öznenin her şeyden bağımsız, tek başına hareket eden ve her şeyi değiştirebilecek

kadar özgür olacağı görüşlerine katılmıyordu. Foucault'nun özne anlayışı öznenin öldüğü anlamında değil, öznenin icat edilmesi anlamında anlaşılırsa daha doğru olacaktır. Çünkü Foucault'nun özne için söylediği kurucu ve özcü bir şey değildir (Özmkas, 2019: 97).

Foucault, iktidar ve direniş ile alakalı en net görüşlerini “Cinselliğin Tarihi'nin” birinci cildinde söyler. Ona göre, “iktidarın olduğu her yerde direnme vardır. Direnme hiçbir zaman iktidara oranla dışsal konumda değildir” (1993: 101). Bundan dolayı iktidar ve özne asla birbirinden ayrılamayan bir zincirin halkaları gibi içi içindedir. İktidar, hem kendi eliyle özne oluşturur, hem de oluşturduğu özne üzerinden denetim sağlar. Böylece iktidar özneyi tamamen dışlamaz, öznenin iktidara karşı kendisini var etmesi için alan açar. Ama iktidar bu alanı kendi hâkimiyetinde sınırlı bir alan olarak takdim eder. İktidar özneyi var ederek kendi varlığını daim kılar. İktidar özneler üzerinde kurduğu söylemlerle süreklilik kazanır. İktidar söylemine uygun özneler yaratma çabası baskı veya zorlamayla değil, onları empoze ederek, beden ve ruhlarına sahip olarak gizli bir söylemle yaratılır. Çünkü iktidar toplumun her yerine yayılan, hem özneyi oluşturan hem de onu kendisine tabi kılan bir olgudur (Ak Gündüz, 2013: 4). Foucault yapıtlarında öznenin belli tarihsel söylemler ve pratikler yoluyla oluştuğunu açıklamaya çalışır. Öznenin kendisini mevcut iktidar düzenine itaat ederek, bu düzen içerisinde oluşması, öznenin toplumda normalleşmesi anlamına gelir. Normalleşen ve iktidarın kontrolü altında olan öznenin iktidar için risk oluşturması zayıf bir durum halini alır (2016c: 63-64).

Foucault, “Özne ve İktidar” adlı kitabında iktidarın üç tip nesneleştirme yöntemiyle özneyi kendisine bağımlı hale getirdiği söyler (2016c: 58). Bunlardan ilki filoloji, genel dilbilgisi ve dilbilim alanında dil ile iletişim kuran, yani “konuşan öznenin nesneleştirilmesidir”. Bilginin nesnesine ve öznesine dönüştürülen insan, üreten konuşan bir tür olarak yaşayan ve akıl sahibi-akıl hastası özneye dönüştürülür. Bunu dönüştüren psikiyatri, hapishane, okul gibi kurumlar insanı bir araştırma nesnesi ve iktidar mekanizmasının öznesi haline getirmişlerdir (2016c: 58). İkinci olarak Foucault “öznel pratikler” olarak adlandırılan pratiklerde nesnelleştirilmedi. Deli-akıllı, hasta-sağlıklı, suçlu-suçsuz gibi örneklerde görüldüğü gibi öznenin kendi içerisinde bölmesi yoluyla nesneleşmesidir. Bununla bir yandan normal olan ile

anormal birbirinden ayrılarak, anormalin kapatması meşrulaşır hale getirilir. Üçüncü nesneleştirme ise, “insanın kendini özneye dönüştürmesidir”. Foucault’nun diğer nesneleştirme biçimlerinden ayırdığı bu özneleşme tipi daha sonra Foucault tarafından ‘benlik teknolojileri’ ya da ‘kendilik teknolojileri’ olarak anılacaktır (2016c: 59). İktidarın bu nesneleştirme biçiminde yapmak istediği şey bireylerin birbirini tanımaktan ziyade, birbirini sınıflandırma yoluyla belirli yaptırımları olan farklılıklara dönüştürmektir. Bu da bireylerin kendilerinden farklı olandan korkmaya, onlardan kaçmaya yol açacaktır. İktidar oluşturduğu sınıflandırmaya uymayan bireyleri anormal olarak nitelendirip onları kapatmanın önünü açacaktır (Çelebi, 2013: 521).

1.3. Disiplin ve Denetim İktidarından Biyopolitika’ya

1.3.1. Biyopolitika’ya Giriş

Pek çok düşünürü göre, Foucault külliyatını iki başlık adı altında ele almak mümkündür. 1960 yılında yayınlanan “Deliliğin Tarihi” adlı çalışmasından 1975 yılında “Hapishanenin Doğuşu” adlı çalışmasına kadar birinci bölüm, 1976 yılında yayınlanan “Cinselliğin Tarihi” ve ondan sonraki çalışmaları ise ikinci bölüm olarak ele alınması gerekir. “Cinselliğin Tarihi” başta altı cilt olarak düşünülmüş ancak Foucault, üç cildini yazdıktan sonra 1984 yılında AIDS hastalığına yakalanıp erken ölmesi çalışmasını yarım bırakmıştır. Foucault’nun 1970’ler den sonra “College de France” verdiği düzenli derslerin 2000’lerden sonra kitap haline çevrilmesiyle, biyopolitikayla ilgili görüşlerinin daha net anlaşılmasını sağlamıştır. Thomas Lemke’ye göre, Foucault biyopolitika ve biyoiktidar kavramlarını bazen birbirlerinin yerine bazen de aynı anlamda kullanmıştır (2017: 55).

Biyopolitika kavramı genel olarak Foucault ile anılsa da kavram daha önce farklı anlamlarda kullanılmıştır. 1911’de G. W. Harris ilk defa ‘Bio-Politics’ isimli makalesinde biyopolitika kavramını kullanmıştır. Ancak kavramı sistematik hale getiren ilk düşünür Rudolf Kjellen’dir. Kjellen, devleti bir yaşam formu, bir tür canlı organizma olarak tasvir edip, siyasal sistemler ile biyolojik süreçler arasında bir tür analogi kurmuştur (Özpolat, 2015: 132). Foucault, Rio de Janeiro Devlet Üniversitesi’nde 1974’te halk sağlığı üzerine üç konuşma yapar. Bunlardan ilki ‘Tıbbın Krizi’ ikincisi ‘Toplumsal Tıbbın Doğuşu’ üçüncü ise, ‘Hastanenin Modern

Teknolojiyle Birleşmesi' başlığı taşır. Foucault, biyopolitika kavramına ilk defa ikincisinde yani toplumsal tıbbın doğuşunda değinir. Düşünür, biyopolitika kavramını ilk defa şu bağlamda kullanır:

Toplumun bireyler üzerindeki denetimi, yalnızca bilinç veyahut ideoloji vasıtasıyla değil, aynı zamanda beden içerisinde ve bedenle birlikte gerçekleşir. Kapitalist toplum için her şeyden daha çok önemli olan biyopolitikaydı, biyolojik olandı, bedensel olandı, maddi olandı. Beden, biyopolitik bir gerçekliktir; tıp ise biyopolitik bir strateji (Foucault, 2000: 137).

Biyopolitika burada kapitalizmin beden üzerinde yürüttüğü bir kullanım, denetim ve tahakküm ilişkisi olarak anlaşılabilir. Foucault, burada kapitalizmin sadece ideoloji ve bilinçle değil bedenin içinde ve bedenle oluşabileceğini vurgulamaya çalışmaktadır. Bundan dolayı kapitalist toplumda beden çok önemlidir. Batı'da gelişen kapitalizmin hâkimiyetinde olan iktidarın en önemli özelliği beden üzerine titizlikle çalışmasıydı. Foucault, bu görüşlerinden sonra "Cinselliğin Tarihi'nin" birinci cildi olan bilme istencinde biyopolitikayı daha ayrıntılı ele almıştır.

Egemen iktidarın simgelediği eski öldürme gücü, yerini artık titizlikle bedenlerin yönetimine ve yaşamın hesapçı bir biçimde işletilmesine bırakır. Klasik çağ boyunca hızla farklı disiplinler -dil, okullar, kolejler, kışlalar, atölyeler- gelişir ve iktisadi gözlemler alanında doğurganlık, uzun yaşama, kamu sağlığı, konut, göç sorunları, belirir; yani bedenlerin boyun eğmesini ve nüfusların denetimini sağlamak üzere çeşitli ve çok sayıda tekniğin pıtrak gibi bitmesine tanık olunur (Foucault, 1993: 103).

Yukarıdaki paragrafta Foucault'nun üzerinde durduğu gibi 18.yüzyılda disiplinler tekniklerin gelişmesiyle birlikte iktidarın bedene yaklaşımı değişmiştir. Eski İktidarın öldürme biçimi yerini yaşatmaya bırakmıştır. Kapitalist iktidar okullar, kışlalar, hastaneler gibi kurumlarıyla bireylerin bedenlerini disipline ve tedavi etmeye çalışmaktadır.

Biraz daha geç, yani 18. yüzyıl ortasında oluşan iki kutup, tür bedeni, canlı varlığın mekaniğin etkisinde olan ve biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedeni merkeze almıştır. Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır;

bunların sorumluluğun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve düzenleyici denetim yoluyla gerçekleşir: işte bu nüfusun biyo-politikasıdır (Foucault, 1993: 103).

Burada görüldüğü gibi biyopolitika bir bütün olarak toplumsal beden üzerinde işleyen iktidar teknolojilerinin genel bir adı olarak görülebilir. Ancak Foucault biyopolitika kavramını birkaç farklı anlamda kullanır. Lemke'ye göre, Foucault'nun biyopolitika kavramının kullanımının üç farklı biçimi vardır. Birincisi biyopolitika, egemen gücün yeni bir ifadesiyle nitelenmiş olan politik düşünüş ve pratikteki tarihsel bir kopuş anlamına gelir. İkinci olarak Foucault'ya göre, modern ırkçılığın yükselişinde biyopolitika merkezi bir rol oynar. Kavramın üçüncü anlamı ise, tarihsel olarak bireyin kendisini yönetmesinin ve toplumsal düzenlemenin liberal biçimleriyle birlikte ortaya çıkan ayrık bir yönetim sanatına gönderme yapar (2017: 54).

1.3.2. Yönetimsellik ve Nüfus

Foucault, “Biyopolitika'nın Doğuşu” adlı derslerine her ne kadar bu ismi verse de derslerde biyopolitika kavramı sadece iki defa geçmektedir. Bir yıllık derslerin çoğunda Alman liberalizmi, Fransız liberalizmi ve Amerikan Birleşik Devletleri'nde liberalizminin nasıl ortaya çıktığını anlatmıştır. Başka bir deyişle Batı düşünce tarihinde liberalizmin soy kütüğünü ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Çünkü liberalizmin ne olduğunu anlaşılmeden yönetimselliğin tam olarak ne olduğunu anlayamayacağını düşünüyordu (2019: 29). Biyopolitika'nın Doğuşu adlı derslerde bir başka ilginç olan ise, Foucault ilk kez iktidarın baskıcı ve tahakkümcülüğüne değil, iktidarın serbestliğine vurgu yapmıştır. Güvenlik Toprak ve Nüfus derslerinde devlet aklı kavramına dair başlattığı soruşturmanın devamı olma hedefiyle başlattığı bu derslerde hedefinden uzaklaşmış sonunda liberal politik teorinin içinde kendisini bulmuştur (Özmkas, 2019: 171). Çünkü Foucault devlet aklının liberal teorinin içerisinde olduğuna inanıyordu.

Foucault yönetimsellik kavramını ilk kez 1978 yılında Biyopolitika'nın Doğuşu adlı derslerinin birinde kullanır. Daha önceki derslerinde bu kavramı doğrudan kullanmasa da yönetim kavramıyla hemen hemen benzer bir anlama gönderme yapıyordu. Biyopolitika kavramı bir çatı kavram gibi görünse de bazen yönetimsellik anlamında da kullanırdı (Özmkas, 2019: 135).

Bu “yönetimsellik” kelimesiyle üç şey kastediyorum. Yönetimsellik derken, temel hedefi nüfus, baskın bilgi birikimi ekonomi politik, teknik aracı da güvenlik düzenekleri olan bir bütünü, bu son derece belirli fakat karmaşık iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlardan, usullerden, çözümlene ve düşüncelerden, hesap ve taktiklerden oluşan bütünü kastediyorum. (...) ikinci olarak, yönetimsellik derken, Batı’nın tamamında, yönetim olarak adlandırabileceğimiz bu iktidar tipini diğerleri (hükümranlık ve disiplin) üzerinde egemen kılmayı çok uzun süredir sürdürülen eğilimi, kuvvet çizgisini kastediyorum. Bu iktidar tipi beraberinde bir yandan yönetime özgü bir dizi aygıtın gelişimini, diğer yandan ise, bir dizi bilmeyi getirmiştir (2016b: 98).

Foucault, Güvenlik, Toprak ve Nüfus dersleri boyunca Batı’da hükümran, disiplin ve yönetimsellik iktidar ilişkileri arasındaki farkları ve benzerlikleri ortaya koymaya çalışır. Foucault’ya göre yönetimsellik, güç ve baskı aygıtlarını kullanmadan fakat söylem düzeyinde yer alan tüm ilişkileri kategorize eden ve böylece bireyleri bu söyleme göre yeniden dizayn etmeye çalışan bir modeldir. Ona göre, yönetimsellik, nüfusu devlet veya egemenin değerlerine göre şekillendirme halidir. İktidarın pozitif ve negatif boyutlarının bir araya geldiği bir yönetim alanını belirlemektir (Koç, 2018: 204). Yönetimsellik, Foucault düşüncesinde disiplinci iktidar tekniklerinin farklılaşmasıyla ortaya çıkan bir iktidar biçimi veya yönetme sanatına gönderme yapar. Foucault, bu derslerde ilk defa devletin sorununun ne olduğunu tartışır. Devletin bir çatı kavram olduğu ve her şeyin onun etrafında şekillenmesi görüşlerine karşı çıkar. Ona göre devlet, yalnızca düzenleyici bir fikirdir. Oysaki neyin devlete ilişkin olan ya da kamusal olduğuna karar veren yönetsel taktiklerdir (2016b: 99). “Yani devlet, bir dizi ussal politik teknolojiyi devreye sokarak yönetmeye çalışan bir mekanizmadır ve bu yönetimin nihai hedefi de kendi varlığını yeniden üretmekten ibarettir” (Özmkas, 2019: 137).

Ölüm oranını değiştirmek ya da düşürmek gerekir; hayat uzunluğunu artırmak gerekir; doğum oranını da artırmak gerekir. Hepsinden de önemlisi, düzenleyici mekanizmalar, bir denge kurmalı, bir ortalama tutturmalı, bir tür homeostaz kurmalı ve rastlantısal alanının yanı sıra söz konusu genel nüfus içerisindeki varyasyonları idare etmelidir. Kısacası, güvenlik mekanizmaları,

hayat durumunu en uygun hale getirmek için canlı varlıkların nüfusuna ilişkin olan rasgele ögenin etrafında kurulmalıdır (Foucault, 2003: 246).

Yukardaki paragrafta Foucault'nun da vurguladığı gibi, 18. Yüzyılın ikinci yarısında bireylerin tek tek bedenleri üzerinde durmayan ama nüfusun kolektif bedenine yönelen başka bir iktidar teknolojisi ortaya çıktı. Foucault'nun hiç şüphesiz kastettiği iktidarın biyolojik bedene yönelimiydi. Ölüm ve doğum oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve refahın üretimiyle dolaşımı gibi toplumsal meselelerde iktidarın yöneleceği yerin toplumsal beden olduğunu söylüyordu. Yani iktidar artık tek tek bireyleri disipline etmekten çok toplu olarak kontrol etmeye çalışır. Burada başvurulan araçlar, disiplin ve gözetimden ziyade düzenleme ve denetimdir. İktidar teknolojik teknikler kullanarak ordu, hapisaneler, okullar ve hastaneler gibi kurumlardan ziyade, daha çok istatistik sayımların ve kaynakların listelenmesi yani toplumun demografik özelliklerini kaydeden tekniklere başvurur (Lemke, 2017: 60).

Peki, nüfus ne demektir? Bu sadece kalabalık bir grup insan demek değil; biyolojik süreçlerin ve yasaların nüfuz ettiği, emrettiği, yönettiği canlı varlıklar demektir. Bir nüfusun doğum oranı, ölüm oranı vardır, bir nüfusun yaş eğrisi, yaş piramidi, hastalanma hali, sağlık durumu vardır, bir nüfus yok olabilir tersine gelişebilir (Foucault, 2011: 152).

Foucault göre, bu dönemden sonra tıpkı bireyin bedeninin özneleştirildiği gibi artık nüfus da özneleşmiştir. Buraya kısa bir parantez açalım: Özneleşme Foucault düşüncesinde iktidarın onu tanımlaması, şekillendirmesi, oluşturmasına gönderme yapar. Başka bir deyişle iktidarın onu nesneleştirilmesi olarak görülebilir. Biyopolitika'dan önce modern anlamıyla nüfus diye bir şey yoktur. Nüfus, 18. yüzyılda görünür hale gelmiş ve politik bir karakter kazanmıştır (Özmağas, 2019: 150). Foucault için nüfusun politik anlamı şudur: "Nüfuz temel bir ögedir, yani tüm diğer öğeleri koşullayan ögedir" (Foucault, 2016b: 63).

Savaşlar hiçbir zaman 19. yüzyıldan bu yana yapılanlar kadar kanlı olmamış ve (...) bundan önce hiçbir düzen kendi nüfuzuna soykırım uygulamamıştır. (...) Halklar topyekûn birbirine toplu katliam yapmaya hayatın gerekliliği adına seferber olmuşlardır: katliamlar hayati hale gelmiştir. Pek çok düzen hayatın, hayatın sürdürülmesinin, bedenlerin ve ırkın idarecisi

olmak için pek çok insanın ölmesine neden olup onlarca savaşın sürmesine kapı açmıştır (Foucault, 1993: 136-137).

Foucault modern politikanın giderek bireylerin yaşamına odaklandığı savına karşı egemenliğin ölüm üzerindeki iktidarının sahneden tamamen çekildiği anlamına gelmediğini de söyler. Merkezinde insan bedenini yaşatma ve dizginleme olan biyopolitika ırkçı düşünce yapısında ölüm ve öldürme eylemlerini de gerektiğinde kullanır. Foucault'ya göre, ırkçılığı devletin alanına sokan biyoiktidarın kendisidir. İnsan türünün biyolojik olarak alt-üst olarak nitelendirilmesi bazı etnik kökenlerin değerli bazılarının ise değersiz olarak nitelendirilmesi biyoiktidardır. Biyoiktidar, “yaşamak istiyorsan ötekinin ölmesi gerekir” anlayışını devreye sokarak ırkçılığa sebebiyet verir. “Aşağı türler yok olma eğiliminde oldukça, anormal insanlar ortadan kaldırıldıkça ben-birey olarak değil tür olarak daha çok yaşarım, daha güçlü olurum. Daha sağlıklı olurum, daha çok çoğalabilirim” (Foucault, 2002: 260).

2. AGAMBEN'İN BİYOPOLİTİKASI

Son dönemlerin en üretken düşünürlerden birisi olan Giorgio Agamben siyasetten felsefeye, sosyolojiden tarihe oradan modern hukuk sistemine kadar birçok alanda çalışmalar yapmış dönemin en önemli düşünürlerden birisidir. Agamben, birbirinden çok farklı alanları birbiriyle ilişkilendirmiş ve daha önce yapılmamış farklı bir okuma biçimi yapmaya çalışmıştır. Agamben'in yaptığı şeyin son dönemde ön plana çıkan 'interdisipliner' kavramına karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Agamben, düşünce yapısını oluştururken en çok Aristoteles, Carl Schmitt, Martin Heidegger, Walter Benjamin ve Michel Foucault gibi düşünürlerden yararlanmışır. Çok farklı alanlarda çalışmış olan bu düşünürler Agamben felsefesinde birleşmiştir.

Agamben'i günümüzün en önemli düşünürü haline getiren “Kutsal İnsan (Homo Sacer)” adlı çalışmasıdır (Baştürk, 2017: 3). Bu kitap çok geniş bir dizinin ilk kitabıdır. Serinin diğer kitapları arasında “Tanık ve Arşiv”, “Aushwitz'ten Artakalanlar”, “Olağanüstü Hal”, “Hükümranlık ve Şan”, “Opus Dei”, “Bedenlerin Kullanımı” ve “Stasis” adlı çalışmalarıdır. Agamben hala yaşayan bir düşünür olduğu için serisi hala devam etmektedir. Agamben ortaya koymuş olduğu düşünce yapısı çok geniş olduğu için bizim burada tamamına değinme ihtimalimiz yoktur. Bundan dolayı

biz Agamben'in biyopolitika ile ilgili görüşlerinin anlatıldığı eserlerine ağırlık vermeye çalışacağız.

2.1. Çıplak Hayat: Zoe ve Bios

Agamben biyopolitika kavramını Foucault'dan farklı bir şekilde okusa da, ondan etkilendiği birçok yer bulunmaktadır. Agamben bir kavramın soruşturmasını yaparken Foucault'nun arkeoloji yöntemine başvurur. Agamben 'hayat' sözcüğünün arkeolojisini yapar. Ona göre, Antik Yunan'da hayat sözcüğünün karşılaman bir kavram olmadığı için, bu dönemde birbirinden farklı iki kavram kullanılmıştır: "zoe" ve "bios" (2001: 9). "*Zoe bütün canlı varlıkların (hayvanların, insanların ya da tanrıların) ortak özelliği olan yalın yaşamı/canlılık olgusunu ifade ederken, bios bir birey ya da grubun bir özelliği olan yaşam(a) biçimine (hayat tarzına) işaret ediyordu*" (a.g.e). İki kavram arasındaki önemli farklardan bir tanesi zoe tekil bir şeye gönderme yaparken, bios ise çoğul bir şeye karşılık gelir. Yani, bios bütün insanların paylaşabileceği toplumsal yaşam iken, zoe sadece insanın biyolojik yapısına gönderme yapar. Aristoteles (2011a), Nikomakhos'a Etik kitabında yaşam türlerini sayarken teori yaşamı, haz yaşamı ve siyaset yaşamında bios çoğulculuğuna gönderme yapar. Politika (2011b) kitabında ise, insanın 'politik bir hayvan' olduğunu söyleyerek zoe yaşamlarına gönderme yapar. Agamben'e göre, bu ayrım politikanın özüne ilişkin bir ayrıma işaret eder (Özmkas, 2019: 185).

Antik Yunan'da polis adı verilen kamusal mekânlarda siyaset tartışırken, bu tartışmalara herkesin katılma hakkı bulunmamaktaydı. Bu tartışmalara katılan kişileri tanımlamak için Agamben bios kavramını kullanır. Yani Bios ülkede yurttaş statüsüne sahip insanlar için kullanılırdı. Bu dönemde kamusal alanda söz sahibi olmayan, politik tartışmalara dâhil edilmeyen yurttaş olarak sayılmayan (köleler, kadınlar, yoksullar) mülksüzleştirilmiş insanlar için de zoe kavramı kullanılır (2011: 10). Çıplak hayat (zoe), biyolojik olarak var olan ama insani hakları başkasının elinde olan kişilerin hayatlarıdır. Bios, zoe'lerin hayatları üzerinde söz sahibidirler. Agamben'in yaptığı bu ayrım onun biyopolitika görüşlerinin temelini oluşturur (Yıldırım,2020: 7-8).

Batı Siyasetinin kendisini oluşturmak için neden öncelikle çıplak hayatı dışladığını (ki bu aynı zamanda bir içlemedir), yani neden en başında ev hayatı ile şehir hayatını birbirinden ayırdığını sormalıyız. Eğer hayat, kendisini, dışlanarak içlenen bir şey olarak sunuyorsa, bu halde siyaset ile hayat arasında nasıl bir ilişki vardır? (Agamben, 2011: 16).

Agamben, zoe-bios kavramları arasında keskin bir ayırım yaptıktan sonra biyopolitika konusunda Foucault'ya en büyük eleştirisini dile getirir. Ona göre, Foucault modern iktidarın merkezindeki çıplak hayatı fark etmiş ancak çıplak hayatın Antik Yunana gidecek kadar eski bir olgu olduğunu görememiştir. Agamben'e göre, Foucault'nun biyopolitika felsefesi kör düğüm olarak kalmıştır. "Egemen iktidarın ortaya koyduğu ilk etkinlik, biyosiyasal bir beden yaratmaktır. Bu anlamda biyosiyaset, en azından egemen istisna kadar eski bir olgudur" (Agamben, 2011: 15). Yani Agamben'e göre, iktidarın bedeni disipline etmeye yönelik tutumunun modern teknikler ile başladığı görüşünü eksik bir tanımlamadır.

2.2. Kutsal İnsan: Homo Sacer

Agamben'in biyopolitika ile ilgili görüşlerinin kökeni Antik Yunan'a dayanır. Ona göre, Antik Yunan'dan bu yana Batı siyasetine yön veren çıplak hayat (zoe) ve siyasal hayat (bios) arasındaki farktır. Agamben, modern iktidarın düğümün kutsal insan olarak kavramsallaştırdığı 'Homo Sacer' metaforunda bulur. Agamben bu kavramı Pompeis Ferstus'un 'sözcüklerin anlamı üzerine' adlı çalışmasından alıp, politik bir bağlam içine yerleştirerek siyaset felsefesine önemli bir katkı sağlar. Eski Roma hukukunda çok önemli bir figür vardır. "Bu şahsiyet, insan hayatına ilk defa olarak kutsallık özelliğinin atfedildiği kişiliktir" (Agamben, 2011: 97). Kutsal insanın özelliği bir suç nedeniyle yargılanmış ve halk katında suçlu bulunmuş olmasına rağmen kurban edilmesine izin verilmeyen ancak onu öldürenin de cinayetle suçlanmayacak birisi olmasıdır. Agamben'e göre, bu kişide ikili bir bölünme vardır. Birincisi insan kutsallığını somutlaştırırken ikincisi de öldürülmesine müsaade edilmesidir. Tarihsel olarak bakıldığında bu şahsiyet dinsel olan ile hukuksal olanın tam ortasında yer alır (Özmkas, 2019: 195). Agamben günümüz siyaset yapısını anlamlandırmak için bu kişinin önemli bir figür olduğunu söylemektedir.

Agamben kutsal insanın niteliğini anlamak için kutsallık kavramını en ince ayrıntısına kadar inceler. Kavramla ilgili görüş belirten önemli düşünülerin bu kavramla ilgili görüşlerine başvurur. ‘Sacer’ kelimesinin hem kutsal hem de lanetli olana işaret ettiğini söyler. Ancak hukuksal-siyasal anlamı ile dindeki anlamının birbiriyle ilişkili olmadığı sonucunu çıkarır. O da bundan yola çıkarak hukuksal siyasal anlamda tekrar kavramı tanımlama yoluna gider. Bundan dolayı Agamben kutsal hayatı “kurban edilemeyen fakat öldürebilen hayat” olarak dile getirir (2011: 112). Yani, Homo Sacer figürü Agamben’e göre, çifte bir dışlanmaya maruz kalmaktadır. Öldürülebilir bir şahsiyet olarak görüldüğü için beşeri hukuktan, kurban edilemez olduğu içinde dini hukuktan dışlanmıştır. Her iki hukuk sisteminden de atılan Homo Sacer hukuksuz bir alana atılmış ve lanetlenmiştir. Agamben’e göre, bu şahsiyet yaşam ve ölüm arasındaki belirsizlikte bir alanda kalmaktadır. Agamben’in deyimiyle bu alan politik bir alan ve egemenlerin çıplak hayat yaratma alanlarına karşılık gelir. Onun sözleriyle, “egemenlik alanı, cinayet işlemeksizin ve kurban etmeksizin adam öldürmenin meşru olduğu alandır ve kutsal hayat -yani öldürülebilir ama kurban edilmeyen hayat- da bu alanda zapt edilen hayattır” (Agamben, 2011: 104).

2.3. Olağanüstü Hal: Kamp, Muselmann ve Mülteciler

Agamben’in siyaset görüşlerinin arkasındaki en önemli isim Carl Schmitt’tir. Schmitt ortaya koymuş olduğu kendine has kavramlarla siyaset felsefesinde önemli bir yer edinmiştir. Parlamentarizmin, despotik bir yönetime zemin hazırlayacağı ile ilgili görüşleri şu an bile siyaset felsefesinde tartışılmaktadır. Bundan dolayı burada onun görüşlerine değinmeyi elzem görüyoruz.

Schmitt (2014: 20-40)’e göre, siyaset kavramı, devlete öncü olması anlamında önemli bir yere sahiptir. Ona göre nasıl ki ahlaki anlamda iyi-kötü, estetikte güzel-çirkin, ekonomide yararlı-zararlı, ne kadar belirleyiciyse siyaset alanında bunlara benzer ikilikler vardır. Siyaset alanında “dost-düşman” ayrımı belirleyicidir. Schmitt’e göre bu ayrım siyaset kutbunun en uç noktalarını ifade etmekle birlikte siyasetin olduğu her yerde her zaman bulunmaktadır. Ona göre, siyaset yelpazesinde düşman, kötü ahlaksız olmak zorunda değildir. Düşman, ondan nefret ettiğimiz kişiler değildir. Düşmanı tanımlayan tek şey ‘öteki’ oluşudur. Düşman, dosttan farklı bir siyaset tarzını

savunan, dostun iktidarına karşı muhalefet edenlerdir. Benzer bir şekilde dost da iyi, güzel, ahlaklı veya faydalı olmak zorunda değildir. Dost, siyasal arenada benzer korkular sebebiyle birleştığımız kişilerdir. Ona göre, her siyasal birlik öteki (düşman) karşısında alanını genişletmek için kendisine destek sağlamalıdır. Siyasal sahnede beraber hareket ettiklerimiz dostlarımızdır (Yıldırım, 2020: 9).

Schmitt'e göre siyasalın ikili karşıtlığı içerisinde, siyaseti belirleyen düşmandır. Savaş durumunu tayin eden, düşmana karşı verilecek karardır. Bundan dolayı Schmitt'e göre her düzen bir karara bağlıdır. Devletin meşruluğu da hukuka değil, kararlara bağlıdır. Yani devletin varoluşu dost düşman kararlarının belirlenmesine göre şekillenir. Ona göre, siyaset arenasında dost düşman ayrımının ortadan kalkması siyasetin de ortadan kalkması demektir (a.g.e). Ezcümle Schmitt, siyasal alanın merkezine dost ve düşman antagonizmasını yerleştirir. Bunlar egemenin savaş koşullarını da belirler. Aynı şekilde devletin varoluşu da bunlara bağlıdır (Yağbasan, 2017: 11). Agamben, Schmitt'ten farklı olarak Antik Yunan'dan bu yana siyasalın merkezinde dost-düşman ayrımı değil, bios ve zoe ayrımını koyar. Zoe'ler bios'lar tarafından siyasal alandan dışlanarak siyasetin alanı oluşturulmuştur. Antik Yunan'da biyopolitika bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Schmitt, istisna halinin olağan üstü kriz dönemlerinde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu dönemlerde hukuk askıya alınır. Toplum kanun hükmünde kararnamelerle yönetilir. Agamben istisna halini tartışırken Schmitt'e göre daha radikaldir. Agamben, istisna halinin sadece siyasi kriz dönemlerinde ortaya çıktığı görüşüne katılmaz. İstisna hali modern hukuk siteminde olağan halin kendisidir. Modern hukuk sistemi de böyle işlemektedir (Agamben, 2011: 60). Bunu söylerken bazı örnekler vererek konuyu somutlaştırır. 11 Eylül 2001 saldırısından sonra, ABD'de her yabancının gözaltına alınmasını içeren yasalar çıkarılmıştır. Agamben'e göre, Hitler ve Mussolini sadece diktatör değillerdi. Hitler seçimle gelmişti. Mussolini de kral tarafından desteklenmişti. Hitler iktidarda olduğu 12 yıl boyunca istisna halini içeren yasaları yürürlükten kaldırmamıştır (Yıldırım, 2020: 9). Holokost kamplarında yaptığı katliamlar KHK'larla meşru hale getirilmişti. Onun deyimiyle kamp:

Tarihte tesis edilmiş en mutlak biyosiyasal mekândı. Çünkü kamptaki insanlar her türlü siyasal statülerinden sıyrılıyor ve tamamen çıplak hayata indirgeniyorlardı; burada iktidarın karşısında sadece saf hayat vardı ve bu ikisinin arasında hiçbir aracı yoktu. Bundan dolayı kamp, siyasetin biyosiyaset olduğu ve homo sacer'in de vatandaş rolü oynadığı siyaset sahnesinin eşsiz paradigmasıdır (2011: 222).

Kamplar yalnızca Nazi toplama kampları ya da sürgünlerin toplandığı merkezler değildir. “Çıplak hayatın sistematik olarak üretildiği her yerdir; kamp, istisna hali kurala dönüştüğünde başlayan yerdir” (Agamben, 2011: 168). Bugün, bütün şehirlerin merkezine yerleştirilmiş olan kamplar yeni biyosiyasal mekânlardır. Agamben burada bir kez daha Foucault'dan ayrılır. Foucault biyosiyasetin merkezleri olarak cezaevlerini gösterirken Agamben kampları gösterir.

Agamben, “Kutsal İnsan” adlı çalışma serisinin, Tanık ve Arşiv bölümünde kamplarda yaşayan insanların hayatlarını ayrıntılı bir şekilde araştırır. Kamptaki ‘muselmann’ adlı figüre odaklanır. Kamplardan kurtulanların anılarında sıkça değinilen muselmann, açlık nedeniyle bilincini büyük oranda yitirmiş olan, temel biyolojik ihtiyaçları yerine getirmek dışında, başka bir işlevi olmayan düşünemeyen bir canlı cesettir. Bu bağlamda muselmann, biyolojik niteliklere indirgenmiş bir yaşama karşılık gelir. Agamben'e göre, bu ismin verilmesinin asıl nedeni Arapça Müslüman sözcüğündeki anlamından dolayıdır. Kuran'da Müslüman anlamı şudur: “Allah'ın iradesine kayıtsız şartsız boyun eğen kişidir” (2010: 44). Agamben burada kesin odur gibi bir ifade kullanmaktan ziyade arasındaki benzerliğe vurgu yapmaya çalışmaktadır. Muselmann Agamben felsefesinde kamplarda çıplak hayatlara sahip olan insanlara karşılık gelir.

İster tıbbi bir vaka veya etik bir kategori, ister politik bir sınır veya antropolojik bir kavram olsun, muselmann belirsiz bir varlıktır; onda yalnızca insanlık ve insanlığa-ait olmayan değil, bitkisel hayat ve ilişki, fizyoloji ve etik, tıp ve politika, hayat ve ölüm de sürekli iç içe geçer (Agamben, 2010: 47).

Bir belirsizliğe gönderme yapan muselmann figürü şiddete açık, ölüme atılabilir, atıldığında onu atanın cezadan muaf tutulacağı bir canlıya işaret eder. Agamben, muselmann kişiliğiyle Roma hukukundaki öldürülebilen ama kurban

edilemeyen Homo Sacer yani kutsal insana gönderme yapar. Musellman iradesini yitirmiş, duygularını davranışlarını askıya almış sinirlenmeyen ve ne emredilirse onu yapan bir kişiliktir. Bu anlamda muselmann “tüm ahlaki değerlerinden değil, duyarlık ve faal bir sinir sisteminden bile yoksun, tahayyül edilemez, akla hayale sığmaz bir biyolojik makinedir (Agamben, 2010: 57).

Modern iktidarın politikalarının gittikçe biyopolitikleştiğini dile getiren Foucault, iktidarın ölüm üzerindeki egemenliğinin tamamen silinmediğini ortaya koyar. Ancak, artık iktidar için bedeni öldürmek değil, yaşamını devam ettirmek ve nüfusun biyolojik sürekliliği sağlamak önemlidir. Orta Çağ’daki iktidarın amacı öldürmek iken, rasyonel-hukuki iktidarın amacı yaşatmak, disipline etmek, tabi hale getirmektir. Diğer taraftan Agamben göre ise, hayata hükmetmenin yolunun ölüme hükmetmekten geçtiğinin altını çizer. Ona göre, biyopolitika ölüm siyasetine dönüşmüştür (Yıldırım, 2020: 10). Agamben, hayatın kendisinden ziyade çıplaklığına daha çok odaklanır. Ondan dolayı bireyin bedeninin disipline edilmesini değil, beden ölümçül hale getirilmesi üzerinde durur. Onun biyopolitikası aslında ölüm politikasıdır (Dutlu ve Arı, 2019: 164-170).

Agamben’e göre, modern dönemde tüm insanlar egemen iktidarın nesnesidir. Yani Homo Sacer olma yolundadır. Bu yolda kutsal hayatlar üretilir. Toplama kampları istisna ile kuralların zıtlığı yerlerdir. Agamben’e göre kamplar, modern iktidarın biyopolitikalarının şekillendiği insanlık dışı mekânlardır. Çıplak hayatlar bu mekânlarda cereyan eder. Agamben, bu kamplarda gerçekleşen insanlık dışı uygulamalardan önce bu insanların tüm insani özelliklerini ellerinden alınır. Ona göre, biyopolitik bedeni gerçek kılan şey çıplak insanlar üzerinden uygulanan hegemonyadır (Agamben, 2011: 104).

Hukuk ile politika arasında bir paradoks olduğunu söyleyen Agamben bu durumu gün yüzüne çıkartanın da mülteciler olduğunu söyler. Hannah Arendt’in çizdiği yoldan giden Agamben “hak” kavramının altını oymaya çalışır. Arendt’in söylediği gibi haklar, insanlara ulus-devletler tarafından yalnızca “yurttaş” sıfatını taşıdıklarında verilir. Ancak Agamben’e göre, bu haklara ihtiyaç duyanlar tam da o sifata sahip olmayan kişilerdir. Özellikle Avrupa üzerinden düşündüğümüzde

mülteciler kitlesel bir olgu haline gelmişlerdir. Mülteciliğin yaygınlaşması ulus-devletleri krize sokmuştur. Doğuma dayalı verilen yurttaşlık hakkı çelişmesini mülteciler açığa çıkarmıştır. Bundan dolayı Agamben mültecilik kavramına olumlu bir anlam yükler. Çünkü bugün insanın siyasal anlamda kurtuluşu buna bağlıdır. Her ülke sınırları içerisindeki mültecilere kendi yurttaşlarına verdiği hakları verirse hukuk ve politika arasındaki çelişki de ortadan kalkacaktır (2009: 51).

Agamben'in biyopolitik yönetim paradigması olarak gördüğü kampların bugünkü işlevi herkesi birer kutsal insana dönüştürme girişimidir. Modern egemenlerin temel hedefi herkesi zoe'lere benzetmektir. Tam da bu noktada Lemke, Zizek, Laclau gibi düşünürlerin Agamben'e yönelttikleri eleştiriler vardır. Bizim burada amacımız bütün düşünürlerin eleştirilerini ayrıntılı ele almak değil, daha çok üzerinde uzlaştıkları eleştirilere değinmek olacaktır. Onlara göre Agamben, herkesin potansiyel bir Homo Sacer olduğunu söylerken, insanların zoe'ye indirgeyen mekanizmaları açıklamaz. Eğer burada birden fazla mekanizma varsa bunlar arasındaki farklar nelerdir? Başka yöneltilen bir eleştiri de modern demokratik ülkelerin kamplarında kalan mülteciler ile Hitler dönemi kamplarında kalan Yahudiler arasında nasıl aynı işlev olabilir? Başka yöneltilen bir eleştiri de hepimiz kamplarda yaşamadığımız için Agamben'in söylediği modern iktidarın ölüm biyopolitikası sadece kamplarda kalanlar için geçerlidir (Özmağas, 2019: 205).

3. POPÜLİZM KAVRAMI ETRAFINDA DÖNEN TARTIŞMALAR

Sağ ile sol arasındaki ayrımın bulanıklaştığı, eski parti sistemlerinin çözülmeye başladığı günümüz siyasetini çözümlmek için en çok başvurulan kavramlardan bir tanesi popülizm kavramıdır. Hatta içinde bulunmuş olduğumuz dönemleri "popülizm çağı" olarak nitelendiren siyaset bilimciler bile bulunmaktadır (Ertan, 2019: 255). Sosyal bilimlerde akademisyenler arasında bazı kavramlarda fikir birliği bulunmaktadır. Fakat popülizm kavramı bu kavramlardan birisi değildir. Popülizm kavramı farklı düşünürler tarafından değişik perspektiflerden yorumlanmış ve literatürde farklı tanımlarla ortaya çıkmıştır. Popülizm tanımı yapıldığı döneme ve zamana bağlı olarak farklılık göstermesi nedeniyle herkes tarafından ortak kullanılan

bir anlama sahip olması zor görünmektedir ve kavram etrafında dönen tartışmalar devam edecek gibidir.

Öncelikle popülizm kavramının neden farklı tanımlamalarla tartışıldığına değinmek gerekmektedir. Birincisi düşünürler tarafından hangi siyasi figürün popülizm kapsamına girdiği veya fenomeni popülist kılan özelliklerinin neler olduğu konusunda fikir birliği bulunmamaktadır (Bulut, 2018: 195-196). İkinci neden ise, Canovan'ın da dile getirdiği gibi kavramın milliyetçilik veya liberalizm gibi belirli bir zamanda ve sınırları olan ve dünyanın her yerinde benzer olan bir kavram olmadığıdır. Bu açıdan her düşünür kendi ülkesinde gördüğü popülist lider üzerinden kavramı tanımlamaya çalışmaktadır. Bu da kavramın çeşitlenmesine yol açmaktadır. Canovan (1999), kavramı bu nedenle “muğlak bir terim” olarak kullanmaktadır (Canovan, 1999). Literatürde net bir anlamı olmamasından dolayı biz burada popülizm kavramını Jan-Werner Müller'in “Popülizm Nedir?” kitabında popülizmi tanımladığı gibi ele alacağız.

Müller (2017), “Popülizm Nedir?” adlı kitabında hangi politik aktörlerin popülist olarak nitelendirilebileceğini kesinleştirerek bir popülizm teorisi inşa etmeye çalışıyor. Müller'e göre, popülizmi ekonomik analizler üzerinden okuyan veya psikolojik açıklamalar yaparak kavramı tanımlamaya çalışan düşünürler başarısız olmuşlardır. Popülizm, siyaset alanında halkla halktan olmayan seçkinler arasındaki ayrımcı kimlik siyasetidir. Müller'e göre, popülist liderler iktidarı gerçek sahibi olan halka devretmeyi vaat ederler (Müller, 2017: 15). Ona göre, popülistler her zaman çoğulculuk karşıtıdır. Popülistler sadece ve sadece kendilerinin halkı temsil ettiğini düşünürler. Popülist liderler, kendilerine karşı muhalefet eden partileri halk ve devlet düşmanı hatta ülkesinin çıkarlarını düşünmeyen kişiler olarak nitelendirirler. Yani, popülistler halkı Carl Schmitt'in siyasal alanı tanımlarken kullandığı “dost-düşman ayrımı” üzerinden ele alırlar. Popülist lideri destekleyen kişiler dost, onların politikalarını eleştiren kişiler ise düşmandır (Ertan, 2019: 257). Müller'e göre, popülistler halkı monolitik bir bütün olarak tasavvur ederler ve bu bütünlüğün onları desteklediğini varsayarlar. Ancak halk çoğuldur; yani siyasi, sınıfsal ve etnik farklılıkları içinde barındırır. Bu kozmopolitan yapıya rağmen popülistler halkın homojen olduğunu iddia ederler (Müller, 2017: 36).

Müller'in bir başka kitabında tartıştığı konu popülizm ve demokrasi arasındaki ilişkidir. Müller'e göre popülist rejimler demokratik değildir, ama otoriter de değildirler. Ona göre popülistler ordunun gücüyle veya güç kullanarak zorla iktidara gelmezler. Popülistler seçimle yani çoğunluğun oyuyla seçilirler (Aktaran Topal, 2019: 55-56). Müller'e göre, birden fazla siyasi partinin olduğu ve az da olsa medyanın özgür olduğu Macaristan ve Polonya gibi popülist hükümetler demokrat olmasa da bu hükümetler Suudi Arabistan ve Kuzey Kore gibi otoriter hükümetlerle de aynı kefeye konulamaz. Bu açıdan Müller popülist iktidarları otoriter değil, "kusurlu demokrasi" olarak nitelendirmektedir (Müller, 2017: 76).

Müller, popülizmi bütün yönleriyle tartıştığı kitabının sonuç kısmında popülist liderler için yedi önemli tez ortaya koyar. İlk tez, popülistler sadece temsili demokrasilerde ortaya çıkarlar. Çünkü halk tarafından seçilirler. İkinci tez, popülistler sadece seçkin karşıtı değil, aynı zamanda çoğulculuk da karşıtıdır. Üçüncü tez, popülistler sembolik bir halkın temsiline itibar ederler. Dördüncü tez, popülistler göstermelik bile olsa referandum yapmak isterler. Amaçları halk iradesini artırmak değil, belirlenmiş halk iradesinden onay almaktır. Beşinci tez, popülistler kayırmacılık, yozlaşma ve sivil toplumu bastırma gibi eylemlerin açık bir ahlaki onayı vardır. Altıncı tez, popülistler onların dile getirdiği problemleri onların formüle ettiği gibi ele alamamak gerektiğini ifade ederler. Yedinci tez ise, popülizm halk egemenliğini alarak liberal demokrasinin eksikliklerini düzelten bir şey değildir, ancak onlara bazı konularda alternatifler önermektedir (Müller, 2017: 119-121).

Müller'in popülizm tanımlanmasını referans olarak baktığımızda popülist hükümetlerin sadece sağ oluşumlar olmadığını sol hareketlerin de popülist olarak nitelendirilebileceğini söylemek mümkündür. Örneğin Marine Le Pen, Geert Wilders, Victor Orban, Recep Tayyip Erdoğan gibi aşırı sağ temsil eden liderler popülist olarak görülürken, Syriza ya da Podemos gibi Sol'da konumlanan siyasi partilerin söylemleri de popülizm ile ilişkilendirilmektedir. Yine aynı şekilde eski ABD başkanı Donald Trump ve Venezuela Devlet Başkanı Maduro arasındaki bütün ideolojik ve siyasi ayrışmalara rağmen iki lider de popülizm ile nitelendirilmektedir (Ertan, 2019: 254).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Konusu

Bu tezin konusu, 2002-2021 arası hükümetlerin kadın ve aileye yönelik politikalarının biyopolitika açısından analizidir. Diğer bir ifade ile AKP iktidarının kadın ve aile ile ilgili yürürlüğe koyduğu politikalar ve söylemlerin Mardin ve Giresun evreninde araştırılmasıdır.

2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı AKP Dönemi'nde kadın ve aile ilgili olarak uygulanan politika ve söylemlerin, halk tarafından nasıl karşılandığını ortaya koymaktır. Bu şekilde uygulamaların halk kanadında bir karşılığının olup – olmadığı ortaya konacaktır. Çalışmamızın önemi ise AKP Dönemi'nde kadın ve aile ile ilgili yürürlüğe konulan ve üretilen söylemlerle ilişkili sahadan elde ettiğimiz bilgileri, görüşleri ve önerileri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başta olmak üzere konunun muhatabı olan gerekli yerlerle paylaşmaktır.

2.3. Araştırma Sınırlılıkları

- Araştırma, Giresun merkezde ve Nusaybin'de ikamet eden 20 aileyle sınırlandırılmıştır.
- Çalışma iki yerde yaşayan benzer gelire sahip ailelerle sınırlandırılmıştır.
- Görüşmeler evli olanlar ile sınırlandırılmıştır.
- Çalışma aileler ile yapılmış fakat aile içerisindeki eşlerle sınırlandırılmıştır.

2.4. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel araştırmalarda önemli olan, olgularla ilgili tutarlı, genel ve geçerli bilgilere ulaşmaktır. Bu bakımdan yöntem (metot) geçerli ve tutarlı bilgilere ulaşmak için izlenen yoldur. Daha derinlikli bir şekilde söylemek gerekirse daha tutarlı ve geçerli bilgiye hangi teorik bakış açısıyla ulaşılacağını, olgu ve olayların ne şekilde ele alınacağını deney ve test yoluyla elde edilen verilerin nasıl yorumlanacağını ve çözümleneceğini belirleyen bilimsel kuralların tamamına yöntem denilmektedir. Yöntem, çalışma esnasında araştırmacıya araştırmasını nasıl yapması gerektiği ile ilgili gösterilen yol haritasıdır. Ancak bilimsel çalışmaların ilkeleri vardır ve her araştırmacı, araştırma sürecinde bu ilkelere bağlı hareket etmesi gerekmektedir. Örneğin; olgusalılık, uygun tekniklerin seçimi, nesnellik, değişim, teorik bakış açısı ve etik ilkeler bunlardan birkaçıdır. Diğer bir ifadeyle görüşme sürecinde araştırmacı elde ettiği bilgileri korumalı ve gizliliğini sağlamalıdır (Suğur vd., 2009: 87).

Sosyolojik bir çalışmanın en önemli yanı bir derdinin olmasıdır. Araştırmacı çalışma konusundan çok daha fazla çalışma problemine odaklanmalıdır. Böylelikle araştırmacı problem konusu üzerine derinlemesine literatürde araştırma yapar. Pierre Bourdieu'nun (2015) belirttiği gibi sosyolog artık bir ebeye dönüşmüştür; doğurtması çok çetin bir mesaidir. Bu mesaide sosyolog iktidarın dilinde konuşmamalı ve başka bir dil inşa etmelidir. Gerektiğinde sosyoloğun görevi sefaletin sessizliğini bozmalı ve sözü ezilene vermeli, ıstırabı doğurtmalıdır (Bourdieu, 2015: 15).

Nitel araştırma, nicel araştırmalardan farklı olarak yorumlayıcı yaklaşıma dayanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi insanların sosyal dünyayı nasıl algıladıkları ve yorumladıklarını derinlikli analiz eden araştırmalardır. Bu araştırma türü nicel ve olgusal veri elde etmekten çok öznel veri elde etmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda bu tezde nitel araştırma yöntemi kullanılmak amaçlanmaktadır.

2.5. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Çalışmamızın evreni hem ulaşılabilirlik açısından hem de özgün olması bakımından Mardin'in Nusaybin ilçesinde ve Giresun merkezde ikamet eden ailelerden seçilmiştir. Çalışma kartopu örneklem yöntemiyle yapılmıştır. 10 Nusaybin, 10 Giresun toplam 20 aile ve eşlerle beraber 40 kişiyle görüşme yüz yüze yapılmıştır. Görüştiğimiz ailelerin çocukları örnekleme dâhil edilmemiştir. Görüşmeler ailelerin isteklerine göre ailelerin evlerinde ve iş yerlerinde gerçekleşmiştir.

2.6. Veri Toplama Teknikleri

Nitel araştırma yönteminin en önemli özelliği görüşülen kişilerin konuyla ilgili görüşlerini, tutumlarını ve algılarını ortaya koymaktır. Bu bağlamda bu tez çalışmasında, nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanmak amaçlanmaktadır. Derinlemesine görüşme; ele alınan problemin bütün yönlerini kapsayan, çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkân veren bir araştırma tekniğidir. Derinlemesine görüşmelerde az sayıda insanla görüşülerek konuyla alakalı çok fazla bilgi elde edilmeye çalışılır. Araştırmacın amacı görüşmeciye rahat bir ortam sağlamaktır. Görüşmeci konudan dolayı her hangi bir korkuya kapılmamalı düşüncelerini özgür bir şekilde ifade edebilmelidir. Derinlemesine görüşmelerde araştırmacı çeşitli sorular sorarak katılımcıyı konuya yönlendirebilir. Görüşmeci konudan uzaklaşırsa araştırmacı görüşmeciye kırmadan onu konunun sınırlarında tutmak için konuyla bağlantılı ekstra sorular da sorabilir (Suğur vd., 2009: 87). Bu teknik kullanılarak karmaşık gibi görünen sorunlar berraklaştırılmaya çalışılacaktır. Konuyu en sağlıklı analiz etmemizde bu teknik işimizi kolaylaştıracaktır.

2.7. Verilerin Analizi

Bu çalışmada durum deseni ile veriler analiz edilmiştir. Araştırmanın verileri analiz edilirken ekstra olarak karşılaştırmalı analiz yöntemi de kullanılmıştır. Karşılaştırmalı analiz tekniği kullanılmasının nedeni Mardin

Nusaybin ilçesi ile Giresun'da ortaya çıkan verileri karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2002-2021 DÖNEMİ KADIN VE AİLE POLİTİKALARI

3.1. MİLLİ GÖRÜŞ HAREKETİ'NDEN AKP'NİN KURULUŞUNA GİDEN TARİHSEL SÜRECİ

AKP'nin önemli şahsiyetlerinin çoğu Milli Görüş geleneğinden gelmektedir. Bu açıdan Milli Görüş Hareketi'nin ideolojik düşüncelerine yer vermek AKP'nin ideolojisinin anlaşılmasında bize yardımcı olacaktır. Milli Görüş, 1967 yılında Adalet Partisi'nin (AP) içinden çıkan, İslamcı görüşe sahip bazı kişilerin oluşturduğu bir harekettir. 1967 seçimlerine Konya gibi bazı yerlerde bağımsız giren bu hareketin önemli şahsiyetleri, 1969 yılında Milli Nizam Partisi'ni (MNP) kurmuşlardır. Milli Görüş Hareketi'nin ilk siyasal örgütlenmesi olan MNP'nin kurulmasında, Nakşibendi Tarikatı'nın içerisinde etkin nüfuz ve güce sahip olan İskender Paşa Cemaati'nin şeyhi Mehmet Zahid Kotku'nun önemli bir etkisi vardır. Necmettin Erbakan'ın MNP'nin başkanı seçilmesinde, hem 1937 yılından beri İskender Paşa Cemaati'nin aktif üyesi olması hem de seküler bir eğitim aldığı halde cemaatin görüş ve düşüncelerine olan bağlılığı sebebiyle cemaat üyeleri tarafından başkan olması uygun görülmüştür. (Zariç, 2016: 30).

İslamcılık ideolojisini merkezine alıp onun üzerinden toplumsal taban bulmaya çalışan MNP, hiçbir seçime katılmadan 12 Mart Askeri Muhtırası'ndan sonra laikliğe karşı söylem ve pratiklerinden dolayı kapatılmıştır. Türkiye'deki dini cemaat yapılarıyla ilişkili olan bu kesimler, 1972 yılında Milli Selamet Partisi'ni (MSP) kurmuşlardır. Bu hareketin çoğunluğunu Nakşibendi Tarikatı'na mensup kişiler oluştursa da, Said Nursi'nin kurucusu olduğu Nurcular Cemaati de bu hareketin içerisinde yer almıştır (Karaaslan, 2011: 81). 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi'nden sonra Türkiye'deki bütün siyasi partiler kapatılmış, bundan MSP'de nasibini almıştır. Ancak hemen akabinde onun bir devamı olarak görülen Refah Partisi (RP) kurulmuştur.

27 Mart 1994 tarihinde yapılan yerel seçimlerde DYP ve ANAP oy oranı açısından ilk iki sırada seçimlerden çıksa dahi, en büyük başarı %19'luk oy oranıyla 329 belediye kazanan RP'nin olmuştur. RP, ilk defa İstanbul (Recep Tayyip Erdoğan)

ve Ankara (Melih Gökçek) büyükşehir belediyelerini kazanmıştır. 1995 genel seçimlerinde çevreden aldığı oyla bilinen RP % 21 oy oranıyla seçimlerden ilk defa birinci parti olarak çıkmıştır. Erbakan, meclise 158 milletvekili sokmayı başarmıştır. 28 Haziran 1996 günü Refah ve Doğru Yol koalisyonu kurulmuş, Erbakan başbakan olmuştur (Özdemir, 2015: 174).

Erbakan'ın başbakan olması Türkiye'nin laik ve seküler kesimleri tarafından siyasal İslam'ın yükselişi olarak görülmüştür. Erbakan'ın 10 Ağustos 1996 yılında çıktığı; İran, Pakistan, Singapur, Malezya ve Endonezya gezilerinin ardından; 5 Ekim'de de Mısır, Libya ve Nijerya gibi bazı Müslüman ülkelere ziyaretler düzenlemesi bazı çevreler tarafından dış politikanın ters yüz edilmesi olarak görülmüştür. Libya ziyareti, sırasında Libya başbakanı Kaddafi ile samimi pozlar vermesi Türkiye'de bütün yüzünü batıya çeviren kesimleri kaygılandırmıştır (Mert, 2008: 144). 1997 yılının ocak ayında türban yasağının kaldırılması, kara yolu ile hacca gidiş, Taksim'e cami projesi, Ankara'da Sincan Belediyesi'nin düzenlemiş olduğu "Kudüs Gecesi" ulusalcı medyada "şeriat geliyor" tartışmalarının yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Bulaç, 2009: 275).

28 Şubat 1997'de gerçekleştirilen post-modern darbe, Türkiye'deki diğer darbelerden oldukça farklı gelişmiştir. Ordu, silaha direkt başvurmamış medyanın gücünü kullanmayı tercih etmiştir. 28 Şubat 1997 MGK toplantısında alınan kararlar hükümete bildirilmiş Erbakan ve arkadaşları beş gün direndikten sonra MGK kararlarını onaylamak zorunda kalmışlardır. Bu dönemde İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayip Erdoğan, okuduğu şiir yüzünden 6 ay hapse mahkûm edilmiştir. Devletin resmi kurumlarında çalışan kadınlara başörtü yasağı getirilmiştir. Sonuç olarak 17 Ocak 1998'de diğer partiler gibi RP de kapatılmıştır (Örmeci, 2008: 107). Ancak hemen arkasından Fazilet Partisi (FP) kurulmuştur. 1999 Genel seçimlerde FP, RP'nin oylarını koruyamayarak %15.41 gerilemiştir. Ancak İstanbul milletvekili olan Merve Kavakçı'nın başörtüsünden dolayı yemin ettirilmemesi yeni bir krize yol açmıştır. Bu krizden sonra FP'nin kaderi de diğerleri ile benzer olmuştur (Zariç, 2016: 232).

2001’de kurulan 2002 yılında iktidara gelen AKP hem Milli Görüş geleneğinin devamı hem de onlardan farklı bir oluşumdur. FP’nin kapatılmasının ardından Erbakan önderliğinde kurulan Saadet Partisi, Milli Görüş Hareketi’nin ‘gelenekselciler’ kanadını oluştururken, Recep Tayyip Erdoğan ve Abdullah Gül, AKP’yi kurarak (14 Ağustos 2001) ‘yenilikçiler’ kanadını oluşturmuşlardır. Tanıl Bora’nın ifadesiyle “Saadet Partisi, Milli Görüş’ün otantik çizgisini sürdüren bir inat partisi iken, AKP merkez sağ politik gelenekle Milli Görüş’ün açığıdır (2017: 477-478). Bugün AKP’nin önemli kadrolarının çoğu Milli Görüş geleneğinden geldiği halde, bu gelenekten sıyrılmaya ve uzaklaşmaya çalışmaktadırlar. Erdoğan, defalarca kendisinin İslamcı çizgide olmadığını ve “Milli Görüş gömleğini çıkarttığını” hatta biraz daha ileriye giderek partilerinin kırmızı çizgilerinin dincilik ve ırkçılıkla mücadele olduğunu belirtmiştir (Zariç, 2016: 236).

Milli Görüş çizgisinin uzlaşmaz, katı, radikal İslamcı kimliği yerine AKP temsilcileri; dindar ama daha ılımlı, uzlaşmacı, demokrat, batıdan yana siyaset yapmaya çalışan bir görüntü vermeye çalışmıştır. Tabi burada parti yöneticilerin en çok ön plana çıkarttıkları ve sahiplendikleri dindarlık kimliğinden ziyade “muhafazakâr demokrat” kimliğidir (Safi, 2005:195). Dolayısıyla bu kimlikle hem ulusal hem de uluslararası camia ile daha fazla ilişki kurmak hedeflenmektedir.

3.2. AK PARTİ HÜKÜMETLERİNİN KADIN VE AİLE POLİTİKALARI

Diğer İslamcı partilerden farklı olarak AKP, iktidara geldiği ilk yıllarda toplumun farklı kesimlerine seslenerek demokratik atmosferde temsiliyetten yana, uzlaşmacı ve kucaklayıcı bir dil kullanmaya çalışmıştır. Bu dil, var olan toplumsal problemlerin çözülmesinde zorunlu bir argüman olarak görülmüştür. AKP, siyasal kökeni itibariyle özellikle laik kesimlerin endişe duyduğu bir oluşum olmasından dolayı ilk yıllarında bu endişeyi ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Bu nedenle, Erbakan gibi yönünün doğu değil, batı olduğunu, laiklikle hiçbir derdi olmadığını göstermeye çalışmıştır. Örneğin Avrupa Birliği’ne tam üyelik konusunda ısrarcı bir duruş göstermiştir. AKP’nin iktidara geldiği ilk yıldan 2011 yılına kadar AB ile ilişkilerde büyük gelişmeler yaşanmıştır. 1959 yılında aday adaylığı seviyesinde yürüyen ilişkiler

2005 yılında adaylık seviyesine yükselmiş ve AB'ye tam üye olmak için müzakereler başlamıştır (Çokoğullar Bozaslan, 2018: 126-127).

Türkiye'de Anavatan Partisi Genel Başkanı ve sonrasında da Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal ile başlayan ekonomide neo-liberal politikalar, AKP döneminde liberal kesimlerin desteğini almak için yaygınlaşmıştır. Devletin, birçok alandan elini çekeceğinin, bireyin özellikle dini inanç ve yaşam tarzları ile ilgili herhangi bir baskı ile karşılaşmayacağı sinyalleri verilmiştir. Bu dönemde liberallerin desteğini de almayı başaran AKP Hükümeti, iktidarını sağlamlaştırmayı başarmıştır.

Bu dönemde kadın ve aile ile ilgili yapılan reformlara bakıldığında kadınların aile içerisindeki konumları ve kadınların kamusal alandaki rolleriyle alakalı çok önemli gelişmeler yaşandığı görülür. 9 Ocak 2003'te "*Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun*" çıkartılarak aile hukukunu ilgilendiren davalar, uzman kişilerin onayına bırakılmıştır. 22 Mayıs 2003'te yeni İş Kanunu çıkartılmıştır. Bu yasanın 5. Maddesi 'eşit davranma ilkesi' başlığını taşır. Bu maddeye göre kişinin cinsiyetinden dolayı dışlanamayacağı, cinsiyet farklılığının ücret belirlemede bir kriter olarak görülemeyeceği ve kimsenin cinsiyetinden dolayı işten çıkartılmayacağı hükme bağlanmıştır (4857 Sayılı İş Kanunu, 22.05.2003). Yasa, cinsler arasında ücret eşitliği sağlaması açısından oldukça önemlidir.

AKP, çalışan kadınların çocuklarına bakımlarını kolaylaştırmak için de bir takım yasalar çıkarmıştır. 14 Temmuz 2004'te "*Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmenlik*" çıkarılmıştır. Yasayla gebe kadınların kullanacakları izinler ve çalışma koşulları iyileştirilmiş, emziren kadınlara 1,5 saat emzirme izni tanınmıştır. Ayrıca 150 kadın çalıştıran iş yerlerinde emzirme odaları kurulması zorunluluğu getirilmiş, 150'den fazla kadın çalıştıran iş yerlerine ise, yurt ve anaokulu açma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kanunların bir devamı olarak görülmesi gereken "*Kadın İşçilerin Gece Postalarında Çalışma Koşulları Hakkındaki Yönetmenlik*" yasasına göre, doktor raporuyla onaylanmış gebe bir kadın 1 yıl süreyle gece vardiyasında çalışamayacağı, emziren kadınların da hekim onayı alması şartıyla altı ay uzatabileceği yasası çıkarılmıştır (Erkmen, 2020: 72).

AKP, ilk yıllarında kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak yasada da bazı düzenlemeler yapmıştır. Bunlardan belki de en önemlisi hükümetin, 2004'te yaptığı bir değişiklik hükmüyle “kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir, devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlü” ibaresidir (T.C Anayasası 10. Madde, 7.05.2004). İktidarın böyle bir değişiklik yapması feminist hareketler tarafından da olumlu bir şekilde karşılanmıştır.

Kadınların maruz kaldığı eşitsizlikleri önlemek için iktidar, Türk Ceza Kanunu'nda (TCK, 2005) birtakım değişiklikler yapmıştır. Cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelede uluslararası standartlara uygun önlemler alınmıştır. 5237 sayılı yasayla “*Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar*” başlığı altında kadının özgürlüğüne ve yaşam hakkına yapılan yönelimler hükme bağlanmıştır. Yasaya göre, evliliğin içinde de olsa zorla cinsel ilişki “cinsel saldırı olarak” kabul edilmiştir. Türkiye'nin en büyük sorunlarından birisi olan her yıl çok fazla kadının ölümüne neden olan töre cinayetleri de yasada yer almıştır. Bu suçu işleyenlere ağırlaştırılmış hapis cezası uygun görülmüştür (Canikoğlu, 2013: 62). Genel olarak düzenlemelere bakıldığında, kadınların kendi bedenlerine yönelik herhangi bir saldırı olduğunda öncelikli olarak onların kararı alınacağı için oldukça önemlidir. Yönetmelik ve yasalardaki bu düzenlemelerle birlikte kadınlara hak ettikleri değer verilmeye başlamıştır.

AKP hükümetinin kadın reformu olarak nitelendirdiği bir başka yasa 2005 Temmuz'unda yürürlüğe giren 5393 sayılı *Belediye Kanunu*'dur. Bu kanuna göre nüfusu 50.000 ve üzerinde olan belediyelere kadın ve çocuklar için koruma evleri açma zorunluluğu getirilmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2018 yılında yaptığı açıklamaya göre, Türkiye'de toplam 144 tane kadın sığınma evi bulunmaktadır. Ancak ülkemiz nüfusunun seksen milyonu geçtiği ve nüfusumuzun yaklaşık olarak yarısını da kadınların oluşturduğu düşünülürse bu sayının yetersiz olduğunu söyleyebiliriz.

AKP, 2009 yılında kadın-erkek eşitliğini sağlamak için parlamentoda oldukça önemli bir adım atmıştır. Bu dönemde “*Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu*” (KEFEK) kurulmuştur. Komisyonun kuruluş amacı, kadın haklarını korumak ve geliştirmek olarak açıklanmıştır. Komisyon kurulduktan sonra çocuk gelinler, kadına

yönelik şiddet, töre cinayetleri, kadın istihdamın artırılması, kadına yönelik taciz gibi durumlarla alakalı toplantılar yapılmış, raporlar parlamentoya sunulmuştur. AKP döneminde KEFEK'in kurulması kadına yönelik ayrımcılığı azaltmak için atılan en önemli gelişmelerden birisidir (Güneş-Ayata ve Doğangün, 2017:613).

AKP Programı'nda kadına yönelik ayrımcılığın önlenmesi ile ilgili şu ibareler geçmektedir:

“Kadınlar sadece toplumumuzun yarısını oluşturdukları için değil, her şeyden önce birey ve sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birincil derecede etkin oldukları için, yılların ihmali sonucu biriken her türlü sorunlarıyla ilgilenilmesi, partimizin öncelik verdiği bir konudur” (AKP Kalkınma ve Demokratikleşme Programı, 2002).

Erkmen (2020: 79)'e göre parti programında da geçtiği gibi AKP'nin kadına biçtiği değer birey olmasından değil, soyun devamını yerine getiren bir varlık olmasından kaynaklı olabilir. AKP'nin ilk dönemlerinde kız çocuklarını eğitime teşvik etmek için çok sayıda olumlu politika hayata geçirilmiştir. “*Baba Beni Okula Gönder*”, “*Haydi Kızlar Okula*”, “*Eğitime %100 Destek*”, “*7 Çok Geç*”, “*Önce Çocuklar*”, “*Deniz Yıldızı*” (Özaydınlık, 2014: 107) gibi kampanyalarla okullarda kız ve erkek çocuklarının sayısını dengelenmeye çalışılmıştır. Bu ve buna benzer kampanyaların, kız çocuklarının okula gönderilmesinde çok önemli bir katkısı olduğu söylenebilir.

3.2.1. “Üç Çocuk” Siyasal Söylemi

2008 yılında 8 Mart Dünya Kadınlar Günü için gittiği Uşak'taki bir konuşmasında dönemin Başbakanı Erdoğan, kadınlara “üç çocuk doğurma” önerisinde bulunmuştur. Erdoğan'a göre, “iş işten geçmeden, en azından kendi adımıza mevcut durumumuzu koruyabilmemiz için her ailede en az 3 çocuk olması gerekir. Hala aynı yerde duruyorum. Bu görüşlerimi muhafaza ediyorum. Bilimsel rakamlara göre 2 bile olması gerileme demektir. Bu, durumu asla korumaz. Ve 2030 yılından sonra, yaşlı bir nüfusa sahip Türkiye oluruz. 3 olursa bu Türkiye'nin mevcut durumunu koruyacak ve avantajlı durumumuzu muhafaza edecektir” (NTV, 10.10.2009). Dikkat edilecek olursa bu söylem, yaşlanan Türkiye nüfusunu gençleştirme çabası üzerine kuruludur.

Zira daha önceden genç nüfus olarak ifade edilen nüfusumuz, doğum sayısının azalmaya başlamasıyla birlikte yaşlanmaya ve bu da özellikle ekonomi üzerinde olumsuz şekilde etki etmeye başlamıştır.

Başbakan Erdoğan, bundan sonra hemen hemen katıldığı çoğu kongre ve platformda üç ve daha fazla çocuğu teşvik eden görüşlerini yenilemiştir. Örneğin Trabzon'da Gençlik Kollarının Kongresi'nde "Başbakan olarak talebim üç çocuk ve bu benim düşünce özgürlüğüm, sorumluluğum da var ve ben gereğini yapıyorum" (Evrensel, 06.04.2008) diyerek ailelerden beklentisini yine dile getirmiştir. Nitekim bu konuyla alakalı 2012 yılında Bosna Hersek'te Başbakan Erdoğan, "emek, sermaye, üretim ve tüketim temelinde insan üzerine inşa edilen ekonominin canlılığını korumasının genç ve dinamik nüfusa bağlı olduğunu belirtmiştir. Bundan dolayı nüfus artış hızı düşük olan Bosna Hersek için üç çocuk yerine en az beş çocuk önerisi yapmıştır" (Habertürk, 09.15.2012).

Evli çiftleri üç ve daha fazla çocuk yapmaya teşvik etmek için yasada da belli başlı birtakım düzenlemeler yapılmıştır. *5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Yasası'nın* 28. Maddesi'ne göre, doğum yapan kadınlara çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması için ödeme yapılması hükmü konmuştur. Yasaya göre birinci çocuk için 300 TL, ikinci çocuk için 400 TL, üçüncü ve sonraki çocuklar için 600 TL tutarında tek seferliğine mahsus olmak üzere doğum yardımı verilmesi kararlaştırılmıştır (Doğum Yardımı Yönetmeliği, 2015).

12 Haziran 2011 genel seçimlerinde %49.9'luk oy oranı başarısıyla AKP meclise 46 kadın vekil sokmayı başarmıştır. Seçim Beyannamesi'nde her türlü ayrımcılığa karşı olduğu gibi cinsiyet eşitsizliğine de karşı olduğunu beyan eden AKP, kamusal ve özel alanda kadının maruz kaldığı eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için mücadele edeceğini belirtmiştir. Güçlü insan, güçlü aile, güçlü toplum yolunun kadın istihdamını, kadın haklarını savunmaktan geçtiğini belirtmiştir (AKP Seçim Beyannamesi, 2011: 157). Ancak Altuntaş ve Demircioğlu'na göre (2017: 84) 2011 genel seçimlerin hemen akabindeki söylem ve pratiklerine baktığımızda, seçim beyanında söylediklerinden farklı bir tutum aldıkları görülmektedir. Örneğin 633

sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yle *Kadınlardan Sorumlu Devlet Bakanlığı*'nin ismi "*Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*" olarak değiştirilmiştir.

AKP, iktidarının ilk yıllarında kadınlar konusunda bazı liberal adımlar atmış olsa da, 2011 ve sonraki yıllarda daha muhafazakâr politikalar ürettiği şeklinde yorumlar yapılmıştır. Dünya Ekonomik Forumu'nun (DEF) "Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporuna" göre, Türkiye, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en fazla yaşandığı ülkelerden bir tanesidir. Rapor; siyaset, istihdam, fırsat eşitliği, eğitim ve sağlık gibi konularda ülkelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini ölçmektedir. Rapora göre, Türkiye 2006 yılında 105 ülke arasında 105., 2007 yılında 128 ülke arasında 121., 2008 yılında 130 ülke arasında 123., 2009 yılında 134 ülke arasında 129., 2010 yılında 134 ülke arasında 126., 2011 yılında 135 ülke arasında 122., 2012 yılında 135 ülke arasında 124., 2013 yılında 136 ülke arasında 120. ve son olarak 2014 yılında 142 ülke arasında 125. sırada yer almaktadır (Deniz ve Hobikoğlu, 2012: 126-127). Söz konusu rapor incelendiğinde Türkiye OECD ülkeleri arasında son sıralarda yer aldığı görülmektedir. Altuntaş ve Demirkanoglu'na göre (2017: 88) toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda söz konusu yıllarda Türkiye Avrupa ülkelerinin tamamının arkasında hatta bazı Afrika ve Asya ülkelerinin bile gerisinde bulunmaktadır.

3.2.2. AKP Dönemi'nde Kürtaj ve Doğum Tartışmaları

Halk arasında istenmeyen gebeliklerin önlenmesi olarak bilinen kürtaj, insanlık tarihinden bu yana hemen her toplumda görülmüştür. Modern döneme kadar geleneksel yöntemlerle yapılan kürtaj, modern dönemle birlikte daha çok modern tıbbi yöntemler kullanılarak yapılmaya çalışılmıştır. 19. yüzyılda Batı'da ortaya çıkan kadın hareketleri ile birlikte kürtaj, politik bir hal almaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında az da olsa kürtaj tartışmaları yapılmış ancak bu tartışmalarda kürtaj kadının bir hakkı olarak görülmemiş daha çok devletin nüfus politikaları açısından ele alınmıştır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra da bu bakış açısı değişmemiş, kürtaj yapma hakkı devletin varlığı için tehdit olarak görülmüştür (Erkmen, 2020: 46-47).

Daha önce katı bir şekilde yasaklanan kürtaj konusunda, 1970'lerden sonra TBMM'de kürtajın hak olduğu ve serbest olması gerektiği ile ilgili ciddi tartışmalar yapılmıştır. Ancak o dönemlerde bu konuyla ilgili fikir birliği sağlanamamasından

dolayı kürtaj yapma serbestliği meclisten geçmemiştir. 1980 darbesinden sonra gebeliğin sona erdirilmesi veya mevcut yasada anılan şekliyle “rahim tahliyesi” 24 Mayıs 1983 tarihli ve “2827 Sayılı Nüfus Planlaması ve Kanunu”yla mecliste kabul edilmiştir. 15 madden oluşan bu kanunda yasanın amacı, kapsamı ve kanuna uymayanlarının alacağı cezalara yer verilmiştir. Genel hatlarıyla bu kanun hamileliğin 10. haftasına kadar kadına kürtaj yapma hakkı tanımaktadır (Atay, 2017: 10). Ancak maddelerde kullanılan dil oldukça problemlidir. Metin içerisinde gebeliğin sona erdirilmesinin, devletin gözetimi ve denetiminde yapılması vb. ibareler yer almaktadır. Kanun, kadınlara kendi bedenleri konusunda bir belirleyicilik hakkı vermemiştir. Bunun aksine kadın bedeni ve denetimi devlet tekeline bırakılmıştır (Atay, 2017: 10).

Bunun yanı sıra bahsi geçen kanunun 6. Maddesi'nin de bir problem teşkil ettiği söylenebilir. Bu madde gebeliğin sonlandırılmasında eş şartını koyar. Evli kadınlar kürtaj yapmak isterlerse kocasının, bekâr kadınlar ise ailesinin iznini alması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile - kocası veya ailesi izin vermediği takdirde çocuğu aldırma hakkı yoktur (Erkmen, 2020: 58-59). Çıkarılan kanun, ailede kadın - erkek eşitliğine vurgu yapmaktan çok ataerkil sistemde olduğu gibi “erkek ailenin reisidir” normu üzerinden inşa edilmiş gibidir. Bu açıdan 1983 yılında yürürlüğe giren ve şu an uygulanan bu yasa kadına kendi bedeni üzerinde tek söz söyleme hakkını tanımamakta eskiden olduğu gibi kadın bedeni üzerinde söz söylemeyi erkeğe vermektedir (Kansu Karadağ, 2016: 2054).

AKP iktidara geldiği ilk yıllardan itibaren, kurucu kadrolarının kürtaja mesafeli bir duruş sergiledikleri söylenebilir. Örneğin partinin kurucularından Yalçın Akdoğan, “Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi” adlı kitabında partinin kürtaja yönelik görüşlerini şu sözlerle dile getirmiştir: “Ailenin korunması kaygısı veya kimi dini gerekçelerle devletin kürtaj ve cinsiyet değiştirme ameliyatlarına parasal destek vermesine karşı çıkmaktadır. (...) AKP aile kurumunu sarsacak uygulamalar konusunda hassasiyet gösterilmesi ve bebeklerin anne karnındayken bile haklarının korunması gerektiğine inanmaktadır” (Akdoğan, 2004: 13).

2012 yılında *Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı*'nda Başbakan Erdoğan kürtaj “sezaryenle ilgili doğumlara karşı olan bir başbakanım.

Kürtajı bir cinayet olarak görüyorum. Buna kimsenin müsaade etme hakkı olmamalı. Ha anne karnında bir çocuğu öldürürsünüz ha doğduktan sonra öldürürsünüz. Hiçbir farkı yok” (Milliyet Gazetesi,25.05.2012) şeklindeki ifadesiyle kürtaj karşıtı söylemini dile getirmiştir. Burada Başbakan Erdoğan’ın kürtajın yanı sıra sezaryen doğuma da karşı olduğunu belirtmesi çok çocuk doğurmayla ilgili bir söylem olarak okunabilir. Çünkü halk arasında sezaryenle doğum yapan kadınların doğurganlık oranlarının azaldığı şeklinde bir inanç bulunmaktadır.

Başbakan Erdoğan, Şırnak’ın Uludere ilçesinde kaçakçılık yapmaya çalışan 34 kişinin öldürülmesinin ardından yaptığı konuşmada “yatıyorsunuz kalkıyorsunuz Uludere diyorsunuz, her kürtaj bir Uludere’dir” diyerek kürtaj tartışmasını daha da alevlendirmiştir. Başbakan’ın bu açıklamalarının ardından dönemin Sağlık Bakanı Recep Akdağ, kürtajı sınırlayacak yasanın hazırlık aşamasında olduğunu bildirmiştir (Atay, 2017: 11).

Hükümetin kürtaj karşıtı politikaları Türkiye’de kadın örgütleri tarafından eleştirilmiş ve kürtaj hakkı etrafında feminist bir dalganın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. “*Kürtaj Haktır, Karar Kadınların*” sloganıyla harekete geçen feministler, Türkiye’nin büyük şehirlerinin çoğu yerinde oturma eylemleri düzenlemişlerdir. Feministler, kürtaj haklarını kaybetmemek için 40’a yakın kadın bileşenleri “Kürtaj Haktır Karar Kadınların Platformu” adı altında birleştirmiştir (Atay, 2017: 11). İktidarın kürtaj, sezaryen karşıtı söylemleri Türkiye’de feminist dalganın büyümesine ve farklı özneler üzerinden kendisine alan açmasına katkı sağlamıştır.

Sezaryen doğumla kadının daha az çocuk yapacağı endişesi sebebiyle AKP iktidarı bu konu ile ilgili 2012 yılında bir düzenleme yapmıştır. Sezaryenle yapılan doğumların, ancak kadın ve bebek için tıbbi bir zorunluluk olması durumunda yapılabileceğini öngörmüştür (6354 Sayılı Kanun, 2012: Madde 1/2). Böylece sezaryen doğumlar kadının isteğinden çıkartılmış, zorunlu olmadığı sürece başvurulmaması gereken bir yöntem olarak ele alınmıştır. Ancak yasaya rağmen 2016 yılında sezaryen doğum oranı Türkiye’de %58,1 olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü

(WHO) ise bir ülke için ortalama sezaryen doğum oranını %10-15 olarak öngörmüştür (Erkmen, 2020: 107).

2015 yılında Türkiye'deki devlet hastanelerinde kürtaj konusu ile ilgili geniş çaplı bir araştırma yapılmıştır. Araştırma, Türkiye'de kadın doğum kliniklerinin olduğu bütün illerdeki devlet hastanelerinde yapılmıştır. Doktorların %78'i tıbbi zorunluluk dışında kürtaj yapmadığını söylemişlerdir. Türkiye'de kürtaj yasal olmasına rağmen hastanelerin sadece %7,8'inde isteğe bağlı kürtaj yapılabileceği ortaya çıkmıştır. Hastanelerin, %11,8'inde, kadın doğum bölümleri bulunmasına rağmen hiçbir şekilde kürtaj hizmeti vermediklerini söylemişlerdir. Sonuçlara göre, Batı Marmara ve Doğu Karadeniz bölgelerinde kadının isteğine bağlı kürtaj hizmeti veren hastane bulunmamaktadır. Türkiye'nin 81 ilinin 53'ünde isteğe bağlı kürtaj hakkı yoktur. Yani kadının isteğine bağlı kürtaj hakkı sadece İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, gibi büyük şehirlerdeki bir-iki kamu hastanesiyle sınırlıdır. Büyük şehir statüsüne sahip olmayan illerin tamamındaki hastanelerde kürtaj hakkı yoktur (O'Neil vd., 2016).

3.2.3. AKP Dönemi'nde Erken Yaşta Evlilikler

Çocuk evlilikler tartışmasını yürütmeden önce çocuk kimdir? sorusuna cevap vermek gerekmez. 5237 sayılı *Türk Ceza Kanunu*'nda ve *Çocuk Hakları Sözleşmesi*'ne (ÇHS) göre, on sekiz yaşının altındaki her kişi çocuk sayılır. Çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemini belirler. Bedenen, ruhen ve zihnen sağlıklı bir birey olmanın başlangıcı çocukluk dönemiyle başlar. Toplumsal normlara uyup - uymamak, ahlaklı olup – olmamak, nasıl bir çocukluk dönemi geçirdiğimizle alakalıdır. Bundan dolayı gelişmiş ülkeler çocukların, çocukluk dönemlerine ve pedagojik eğitimlerine önem vermektedirler (Acehan vd, 2013: 592). İnsan gelişimi, döllenmeden başlayarak ölüme kadar devam eden bir süreçtir. Gelişim dönemlerinin yaşları düşünürden düşünüre farklılık gösterse de genel olarak doğumdan sonraki ilk iki yıl bebeklik, 3-6 yaş arası ilk çocukluk, ilkokul yıllarını kapsayan 7-11 yaş arası ikinci çocukluk ve 12-18 yaş arası ise üçüncü çocukluk dönemi olarak adlandırılır (Aydın, 2019: 7).

Bireyin, biyolojik ve fiziksel olarak olgunluğa erişmesinin yaşı bilimsel olarak 18 olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan bu yaştan önce çocukların evlenmeleri

uygun görülmemektedir. Dünya geneline bakıldığında çocukların, 18 yaşına girmeden veya biyolojik, fiziksel ve fizyolojik olarak hazır olmadan da evlendiği veya evlendirildiği bilinmektedir. Bu evlilikler literatürde “çocuk evlilikler” veya “erken evlilikler” olarak geçmektedir. Modern hukuk sisteminde her ne kadar çocuk evlilikler suç olarak görülse de, gelişmemiş ülkeler başta olmak üzere her ülkede görülmektedir (Durdu ve Yelboğa, 2016: 804). Örneğin çocuk evlilikler ile ilgili 2013 yılında yapılan bir araştırmaya göre; Kanada’da %0,6, Amerika’da %3,9, İngiltere’de %1,7, Almanya’da %1,2 ve Japonya’da %0,7 oranında görülmüştür. Gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler olarak görülen; Afganistan’da %53,7, Nijer’de %61,9, Arjantin’de %12,4 ve Azerbaycan’da %12,0 oranında görülmektedir (Biçer ve Özcebe, 2013: 87). Her ülkede farklı oranlarda da olsa çocuk evliliklere rastlanması sorunun yerel değil, küresel olduğunu göstermektedir.

Çocuk gelinler olgusu, çocuk ihmali ve istismarının başka bir türüdür. Çocuk yaşta yapılan evlilikler erkek ve kız çocuklarını farklı şekillerde etkilemektedir. Erkeklerin evlenebilmesi için askerliklerini yapmış olmaları ve iş bulma sıkıntısının giderilmesi gerekmektedir. Fakat kız çocuklarının evlendirilebilmesi için böyle sorunlar bulunmamaktadır. Özellikle Anadolu kültüründe; “erken evlensin çoluk çocuğa karışsın”, “kadının yeri kocasının yanı”, “kız beşikte çeyiz sandıkta”, “on beşindeki kız ya erdir ya da yerde”, “erken evlenen döl alır erken kalkan yol alır”, vb. gibi kalıplaşan söylemler kız çocuklarının erkenden evlendirilmelerine sebebiyet vermektedir (TBMM Erken Yaşta Evlilikler Raporu, 06.20.2009). Bu nedenle erken evlilikler denilince daha yoğun bir oranda kız çocuklarına atıfta bulunmaktadır. Erken evlendirilen kız çocukları, psiko-seksüel gelişimlerini henüz tamamlamamış oldukları için hamile kalmaları durumunda fizyolojik olarak bedenleri ve zihinleri çocuk doğurmaya müsait değildir. Bu bakımdan doğum esnasında veya doğum sürecinde çocuğun ve bebeğin hayatı ciddi risk altındadır (Duman, 2019: 270).

Çocuk evliliklere, toplumsal cinsiyet kavramı üzerinden düşündüğümüzde kadının toplum içerisindeki eşitsiz durumunu daha artırmakta, kadının toplum içerisindeki yaşam tercihlerinin azalmasına ve bir nesne haline gelmesine sebep olmaktadır. Bu durum aynı zamanda kadının kariyer hedeflerinin de sınırlanmasına hatta bitirilmesine ve eşine bağımlı bir kişilik haline gelmesine neden olmaktadır.

Erken yaşta evlilikler bu kadar olumsuz sonuçlara yol açtığı halde, ataerkil toplumlarda erken yaşta evlilikler bir sorun olarak görülmemekte aksine meşrulaştırmakta ve normal bir olgu olarak görülmektedir (Yüksel ve Yüksel, 2015: 8-9).

Kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesinin pek çok farklı sebebi bulunmaktadır. Bunlar; ailenin gelir düzeyinin düşük olması, gelenek örf ve adetler, inançlar ve eğitim seviyesinin düşüklüğü şeklinde özetlenebilir. Geleneksel geniş ailelerde çok çocuğun olması maddi bir yük olarak görülmektedir. Bu aileler erkek çocuklardan ziyade kız çocuklarını yük olarak görmekte ve kız çocuklarını evlendirirken başlık parası isteyerek kazanç elde etmeye çalışmaktadırlar. Bu bakımdan kız çocuklarına, ailenin ekonomisini canlandıran nesne gözüyle bakılmaktadır. *Türkiye Aile Yapısı Araştırması*'nın 2006 verilerine göre; başlık parası geleneği ülkemizde %17,6 oranında görülmektedir. Bu oran kentlerde %14 kırsal bölgelerde ise %24 civarındadır (TAYA, 2006). Bazı geleneksel aileler erkek çocuklarını evlendirirken fazla maddi zarara girmemek için berdel (iki ailenin birbirine kız alıp - vermesi) geleneğini uygulamaktadırlar. Bunların yanında ataerkil değerlerin güçlü olduğu toplumlarda kız çocuklarına doğduğu andan itibaren emanet gözüyle bakılmakta ve evlendikten sonra gideceği yere aitmiş gibi bakılmaktadır (Kıran, 2017).

TÜİK'in 2002 yılında verilerine göre, 16 ve 17 yaşından önce evlenen kız çocuklarının evlilikleri tüm evliliklerin %7,3'ünü oluştururken; erkek çocuk evlilikleri tüm evliliklerin %0,5 oluşturmaktadır. 2012 yılında ise bu oran kız çocuklarında %6,7'ye erkeklerde ise, %0,3'e düşmüştür. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (2008) verilerine göre; 2003 yılında 18 yaşının altındaki evli çocukların oranı %11,9, 2008 yılında ise bu oran %9,6'ya gerilemiştir. Araştırmanın 2007 verilerine bakıldığında 15 ve 18 yaş arasındaki kızların %7,5'inin erkeklerin ise, %0,9'unun evli olduğu görülmektedir. Yine TÜİK'in 2021 yılındaki verilerine baktığımızda kız çocuklarının, erkek çocuklarına göre daha erken yaşta evlendiği veya evlendirildiği görülmektedir. Evliliği 18 yaşından önce yapan erkeklerde oran %4,4 iken, kız çocuklarında bu oran %24,2 görülmektedir (TÜİK, 01.04.2022). Çocuk evliliklerinin oranları bölgeden bölgeye değişmektedir. Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Orta

Anadolu ve Batı Karadeniz’de çocuk evliliklerin oranları yüksek iken; Ege ve Marmara Bölgeleri’nde bu oran daha düşüktür (Acemoğlu vd, 2005).

AKP iktidara gelmeden önce, *Türk Ceza Kanunu*’nda resmi nikâh yapılmadan imam nikâhı yapanlara ve resmi nikâh belgelerinin görmeden imam nikâhı kıyanlara “iki aydan altı aya kadar hapis cezası verileceği hükmü” yer alıyordu. Ancak AKP döneminde (2015- Mayıs) imam nikâhı kıymak için önce resmi nikâh kıyma şartı ortadan kaldırılmıştır (Özbudak, 2015: 90). AKP Hükümeti, Kasım 2016 yılında çocuk evlilikler ile ilgili bir tasarıyı meclise getirmiş ancak çocuk yaşta evliliklere af getirilmesini öngören bu tasarı tepkilerle karşılaşınca geri çekilmiştir (Sözcü, 21.11.2016). Bunun üzerine AKP yöneticileri, 2020 yılının Nisan ayında düzenlenen infaz paketlerinde tekrar çocuk evlilikler ile ilgili konuyu meclise taşımıştır. Ancak muhalefet partileri bu yasaya tepki gösterince AKP tarafından yasa tekrar geri çekilmiştir (Habertürk, 16.04.2020).

3.2.4. AKP Dönemi’nde Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri

Sosyal politika, genel olarak devlet aygıtının eğitim, sağlık, güvenlik ve sosyal yardım gibi konularda halkın ihtiyaçlarını karşılaması veya iyileştirmesidir. Devlet, toplumun refah durumunu düzeltmek için politikaları hayata geçirir. Sosyal politika bir ülkedeki tüm insanlar için, ama özellikle sosyal yardıma ihtiyacı olanlar için uygulanır. Eğitim, sağlık, çalışma yaşamı, sigorta, sosyal koruma, sosyal hizmetler vb. gibi konuların hepsi sosyal politikanın bileşenleridir. Bu bakımdan bir ülkedeki insanların refah ve huzurlu bir hayat sürmeleri ülkede uygulanan sosyal politikaların bir sonucudur. Bu anlamda ülkelerin sosyal politikalara önem vermesi ve uygulamaya çalışması ülkenin yaşam standartlarının yükselmesi anlamına gelmektedir (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: 32). Aile politikası ise sosyal politikanın önemli bir parçasıdır. Fakat aile politikası sosyal politikadan farklı olarak özellikle aile yaşamına etki etmeyi amaçlayan politikalarlardır. Doğum hızı, çalışan ebeveynler için çocukların bakıma ilişkin hizmetleri, aile büyüklüğü, ebeveynler arasındaki eşitsiz durum, şiddet, istismar, ensest ilişkiler vb. gibi sorunlar aile politikasının en başat konuları arasındadır.

Dumon (1991), üç tür aile politikası üzerinde durmaktadır. Birincisi aileyi güçlendirme olarak adlandırabilecek olan ve aileyi sürekli gelir sahibi yapacak ekonomik önlemlerdir. Hükümet ailenin üyelerini istihdama katmak ve ailenin refahını yükseltmek için politika geliştirir. İkinci olarak hükümet, eğitim ve danışma hizmetleri gibi alanlarda politika üreterek aile hayatını rahatlatmaya çalışır. Son olarak ise Dumon, aile üyelerinin ayrı ayrı veya yarı zamanlı olarak yaptığı işleri devralacak hizmetler ve aile dışı kurumsal yapıların oluşturulmasını öngören önlemler olarak belirtir. Mesela kreşler, çocuk yuvaları, yaşlı bakım evleri, huzur evleri, vb. kurumlar gösterilebilir (1991: 6). Türkiye’de aile çok önemli bir kurum, hatta toplumun en temel yapı yaşı olarak görülmüştür. Buna rağmen aile politikaları konusunda ciddi gelişmelerin yaşandığını söylemek çok güçtür. Dumon’un bu ayrımları üzerinden ülkemizde var olan aile politikalarına baktığımızda, aileyi sürekli gelir sahibi yapacak ve aile üyelerine iş imkânı sağlayacak politikaların yürürlükte olduğunu söylemek imkânsızdır.

Dumon’un üçüncü sosyal politika olarak nitelendirdiği aile politikası, ailenin yerini tutacak ve onun yerini alabilecek kreşler, çocuk yuvaları, koruyucu aile hizmeti, yaşlı bakım hizmeti gibi yerlerdir. Türkiye’de AKP dönemiyle birlikte bu kurumların sayısında ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı İsmet Yılmaz’ın 2017 yılında açıkladığı verilere göre, Türkiye genelinde özel okul sayısı 2 bin 860’a, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı özel kreş ve gündüz bakımevi sayısının da 1770 çıktığını açıklamıştır (Hürriyet, 16.12.2017). ‘Aile Politikaları’ adı altında açılan bu kurumlar sorunu çözmekten çok, daha da derinleştirmektedir (İçağasıoğlu Çoban ve Özbesler, 2009: 32). Çocuğa yönelik sosyal politikalar açısından düşündüğümüzde ülkemizde çocuğu her yönüyle koruyan sosyal politikaların yeterli olmadığını, çocuklar konusunda daha güçlü politikaların hayata geçirilmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

Nüfusun yarısını oluşturmalarına rağmen, toplumsal olanaklardan eşit bir şekilde yararlanamayan ayrımcılık, eşitsizlik ve ötekileştirmeye maruz kalan kadınların mevcut durumunu anlamak ve anlatabilmek için tarihsel süreci toplumsal cinsiyet bakış açısıyla değerlendirmek gerekmektedir. Simone De Beauvoir’un “*İkinci Cins*” kitabında söylediği “kadın doğulmaz, kadın olunur” söylemi feminist

literatüründe cinsiyet ve toplumsal cinsiyet tartışmasının yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Ancak toplumsal cinsiyet kavramını 1972 yılında ilk kez Anne Oakley, “*Sex, Gender and Society*” kitabında kullanmıştır. Oakley, cinsiyetin biyolojik olarak, toplumsal cinsiyetin ise toplumsal olarak belirlendiğini ortaya koymuştur (Akt: Kaylı, 2016: 33). Kadınların, ikinci bir cins olarak görülmelerinin sebebi cinsiyetlerinin farklı olmasından kaynaklı değil, toplumun cinsiyetleri kategorilere ayırıp onları tanımlamasından kaynaklanmaktadır. Böylece kadın ve erkekteki biyolojik özelliklere işaret eden cinsiyet kavramı ile toplumsal ve kültürel bir alana gönderme yapan toplumsal cinsiyet kavramı birbirinden ayrılmıştır.

Eril ideolojiyle biçimlendirilmiş ataerkil toplumlar, cinsiyete dayalı iş bölümü yaparak kadın ve erkeklerin yapacakları işleri farklılaştırmaktadır. Kadın; ev içi alanda çocuk, hasta yaşlı bakımı gibi hizmet ağırlıklı işlere uygun görülürken, erkek kamusal alanla ilişkilendirilerek ev içinde yapılan hizmet ağırlıklı işlerden muaf tutulmaktadır. Bu eşitsiz iş bölümü kadını eğitim, siyaset, sağlık, çalışma gibi alanlarda dezavantajlı bir duruma getirmektedir. Bu eşitsiz duruma ilaveten kadının evin içinde göstermiş olduğu emeğe ücret biçilmemektedir. Çünkü iyi bir anne ve eş kadın kimliğiyle özdeş olarak tanımlanmaktadır. Öyle ki zaten toplumsal cinsiyet merkezli toplumlarda kadının birincil görevi evin ekonomisine katkı sağlamak değildir (Kaylı, 2016: 39).

Dul kadın kimliği, kadının nikâhlı eşinin vefat etmesi durumunda toplumun kadına verdiği bir kimliktir. Dul kadınlarla ilgili Türkiye’de yapılan bazı çalışmalarda görüldüğü gibi kadınlardan giyim kuşamlarını kısıtlaması hatta bir daha evlenilmemesi istenmektedir. Örneğin, Sever ve Özgün Başıbüyük “Yaşlı Dul Kadınlık” ve Arun ve Arun Karademir “Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk” adlı çalışmalarında Türkiye toplumunun dul kadınlardan beklentilerini araştırmışlardır. Dul kadınlardan giyim kuşamlarına dikkat etmeleri, baş bağlama biçimlerini evli kadınlardan farklı yapmaları, akraba dışı erkeklerle görüşmemeleri ve yeniden evlenmeyi düşünmemeleri beklenmektedir (Sever ve Özgün Başıbüyük, 2009: 143; Arun ve Arun Karademir, 2011: 1515-1527).

2011 yılında 3294 sayılı yasa kapsamında *Kadınlara Yönelik Nakdi Yardım Programı*’yla AKP, dul kadınlara maaş bağlamıştır. Ancak eşi vefat eden kadınlara

maaş verilirken, boşanmış kadınlara maaş verilmemiştir. Eşi vefat etmiş olan ve nakit destekten yararlanan kadınların “tekrar evlenmesi” durumunda maaşları kesilmektedir. Dul kadınların yeniden evlenip evlenmediği sistem üzerinde aylık sorgulanırken, resmi evlilik bağı olmasa bile fiili olarak başka bir erkekle birlikte yaşamasının tespit edilmesi durumunda da aldığı sosyal geliri kesilmektedir (Bayram ve Sallan Gül, 2018: 39).

3.2.5. İstanbul Sözleşmesi ve “Toplumsal Cinsiyet”

Kadınların erkekler gibi insan haklarından eşit bir şekilde yaralanabilmesi için 1979 yılında imzalanan “Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nde (CEDAW) doğrudan kadına yönelik şiddet sorunu ele alınmamıştır. Bu sözleşmede daha çok cinsler arasındaki ayrımcılık ele alınmış ve sorun azaltılmaya çalışılmıştır. Kadına karşı şiddetin önlenmesi için 1980-1985’li yıllarda uluslararası platformlarda kadına karşı şiddet tartışılmış, çeşitli önlemlerin alınması gerektiği sonucuna varılmıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından imzalanan ilk metin 20 Aralık 1993 tarihli “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Bildirge” (Ertürk ve Özdamar, 2009: 1174). Hukuki bir metin olmayan bu bildirge yine de ülkeleri olumlu yönde etkilemiş devletler kadına karşı şiddet olaylarında daha duyarlı hareket etmeye başlamışlardır. Türkiye de bu olumlu gelişmelerden etkilenmiş kadın-erkek eşitliği konusunda gelişmeler yaşanmıştır (Ercoşkun Şenol, 2019: 425).

Tam adı, “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” olan İstanbul Sözleşmesi, 11 Mayıs 2011 Tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından İstanbul’da imzalanmıştır. O dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde grubu bulunan bütün siyasi partilerin onayıyla, Mecliste 246 oy çokluğuyla kabul edilmiştir. Yürürlüğe 8 Mart 2012 tarihinde yani Dünya Kadınlar Günü’nde girmiştir. Sözleşme, bugüne kadar 20 Avrupa konseyi üyesi ülke tarafından imzalanmıştır. İlk defa kadına yönelik şiddetin insan hakları ihlali olduğunun anlatıldığı bu sözleşmede, kadına yönelik şiddetin en önemli nedeni kadın-erkek arasındaki eşitsizlik olarak görülmüştür (Şahin, 2012: 18).

6284 sayılı yasayla çıkartılan İstanbul Sözleşmesi çıkartıldığı günden bu yana Türkiye'nin belli başlı bazı kesimleri tarafından eleştirilmiş ve tartışılmıştır. Ancak son dönemde kamuoyunda ciddi bir şekilde tartışmanın fitilini ateşleyen, AKP Genel Başkan Vekili Numan Kurtulmuş'un sözleri olmuştur. Kurtulmuş, sözleşmeyle ilgili şunları söylemiştir: "Nasıl usulünü yerine getirerek imzalanmışsa, usulünü yerine getirerek sözleşmeden çıkılır" (Sözcü, 09.07.2020).

Türkiye'deki diğerkadın hareketleri, dernekler, muhalif siyasi partilerin hepsi (Saadet Partisi hariç) sözleşmenin kaldırılmamasından yana görüş belirtmişlerdir. Burada ilginç olan ise, sözleşme AKP tarafından imzalanmış olmasına rağmen, sözleşmeye itirazlar yine iktidar partisine yakın dernek, cemaat, vakıf gibi yapılardan gelmesidir. İstanbul Sözleşmesi 81 madden oluşmaktadır. Metnin kendisi hukuki bir metindir. Bizim burada amacımız bu maddelerin tamamını hukuki boyutlarıyla ele almak değildir. Bizim amacımız muhafazakâr ve dindar kesimlerin sözleşmenin hangi maddesine itiraz ettiklerini analiz etmektir.

Türkiye'de İslamcı, muhafazakâr olarak görülen kesimlerin İstanbul Sözleşmesi'ne en büyük eleştirileri sözleşmenin dördüncü maddesinin üçüncü fıkrasınadır. Madde şu şekildedir:

Taraf Devletler bu Sözleşme'nin hükümlerinin, özellikle de mağdurun haklarını korumaya yönelik tedbirlerin cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya siyasi olmayan görüş, ulusal veya sosyal köken, ulusal azınlık ile ilişkilene, mülkiyet, soy, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, yaş, sağlık durumu, sakatlık, medeni hal, göçmen veya mülteci olma durumu ya da benzeri herhangi bir temelde ayırım gözetmeksizin uygulanmasını güvence altına alır (Resmi Gazete, 25.03.2012).

Bu kesimlere göre bu madde sözleşmenin tartışılmaya en açık maddesidir. Çünkü madde ile eşcinsellerin hukuki hakları güvenceye altına alınmaktadır. Maddede geçen "cinsel yönelim" ifadesi Lezbiyen, Gay ve Biseksüelleri de kapsamaktadır. Onlara göre, amacı kadına yönelik şiddeti önlemek olan bu sözleşmede geçen cinsel yönelim kabul edilecek bir durum değildir. Cinsel yönelim sadece heteroseksüel ilişkileri değil, homoseksüel (gay aileler) ilişkileri de kapsar. Bu kavramın

kullanılması “eşcinsel evliliklerin” onaylanması anlamına gelir. Eğer sözleşmeyle hukuki açıdan eşcinsel evlilikler garanti altına alınmaya çalışılmışsa büyük çoğunluğu Müslüman olan Türkiye’nin inançsal değerleriyle örtüşmeyen bir sözleşmedir (Gültekin, 2013: 10).

Eleştirilen maddelerden birisi de 12. maddenin 1. fıkrasıdır. Madde de şu ifadeler bulunmaktadır:

Taraf Devletler, kadınların aşağı bir cins olduğu veya erkekler ile kadınlar için alışlagelmiş rollerin bulunduğu düşüncesine dayanan önyargıları, örf ve adetleri, gelenekleri ve her türlü farklı uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesi için gerekli tedbirleri alır (Resmi Gazete, 25.03.2012).

Bu madde sözleşmenin çoğu yerinde geçen toplumsal cinsiyet eşitliğine vurgu yapmaya çalışmaktadır. Dindar kesime göre, bu madde ile erkek ve kadınların toplumda alışlagelmiş rollerin tamamının ortadan kaldırılması veya değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu yapılarak toplumda var olan normların, örflerin, geleneklerin dönüştürülmesi hedeflenmektedir. İstanbul Sözleşmesi’yle dönüştürülen ya da değiştirilen geleneklerin yerine hangilerinin konulacağı yazılmamaktadır. Almanya mı, Fransa mı, İsveç mi, Finlandiya mı? Hangi ülkenin örflerini, normlarını yerine koymamız gerekir. Yerine koyduğumuz bu ülkelerin değerlerinde acaba toplumsal cinsiyet yok mudur? (Gültekin, 2013: 11).

Günümüzde ataerkil (erkek egemen) toplumlarda işlenen kadın cinayetleri namus, töre, örf vb. bazı kalıplaşmış geleneklere dayandırılmaya çalışılmaktadır. Bu adetler adı altında kadın katliamları meşruymuş gibi gösterilmektedir. Buna göre bu tür önyargıların, adetlerin geleneklerin etkisinin anlaşılması ve iktidarın kadına yönelik şiddette ayrımcılık gözetilmeksizin eşit bir şekilde mücadele etmesi amaçlanır. Yani, bu sözleşmenin en önemli amaçlarından bir tanesi kadına yönelik şiddetin nedeni ne olursa olsun onunla mücadele etmektir (Feminist Çeviri, 26.12.2018).

Sözleşmenin 14. maddesinin birinci fıkrası, resmi eğitim müfredatı için hazırlanan kitapların toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı olması gerektiğini öngörür. Madde şu şekildedir:

Taraf Devletler, kadın erkek eşitliği, kalıplaştırılmayan toplumsal cinsiyet rollerini, karşılıklı saygıyı, kişiler arası ilişkilerde şiddetten kaçınma temelinde çatışma çözümünü, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişisel bütünlük hakkı meselelerinin resmi müfredat içerisinde ve eğitim sürecinin her düzeyinde öğrencilerin gelişim kapasitelerine uygun olarak öğretim materyallerinin içerisine dâhil edilmesi için uygun olan durumlarda gerekli adımları atar (Resmi Gazete, 25.03.2012).

Türkiye'nin bazı kesimlerine göre bu madde kullanılarak eğitim müfredatı aracılığıyla toplumsal değerlerin altı oyulmaya çalışılmaktadır. Çocukların eğitim kurumlarında aldığı eğitim onların akranlarıyla, ileride yapacakları mesleklerle, toplumsal alanda gösterecekleri performanslarla yakından ilişkilidir. Çocuğun eğitim hayatında öğreneceği hiçbir şey onun toplumsal cinsiyeti meşru veya kadına yönelik ayrımcılığı haklı görmesine yol açmamalıdır. İşte bu nedenle, çocukların demokratik, barışçıl bireyler olarak yetiştirilebilmesi için eşitlik temeline dayalı alacakları eğitim çok önemlidir (Feminist Çeviri, 26.12.2018).

3.2.6. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet ve İstanbul Sözleşmesi

İstanbul Sözleşmesi'nin 81 maddesi de analiz edilmeye değer kadar önemli mahiyettedir. Sözleşme'nin yine en çok tartışılan maddelerinden bir tanesi belki de sözleşmenin ana omurgasını oluşturan, şiddetin tanımıyla alakalı maddesidir. Sözleşmede şiddetin tanımı şu şekilde yapılmaktadır:

İster kamusal ister özel alanda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelir ve bir insan hakları ihlali ve kadınlara yönelik ayrımcılığın bir biçimi olarak anlaşılmaktadır (Resmi Gazete, 25.03.2012).

Maddede görüldüğü üzere şiddetin tanımı sadece fiziksel şiddetle sınırlandırılmamış bunun yanında ekonomik, cinsel ve psikolojik şiddet de tanımın içerisinde ele alınmıştır. Muhafazakâr kesimlere göre, psikolojik şiddet tanımının yelpazesi oldukça geniştir. Örneğin; surat asma, darılma, birbirleriyle konuşmama, karşı tarafı küçük görme, onu aşağıla vb. gibi durumlar da şiddet tanımının içerisinde görülmüştür. Bu açıdan hangi durumların şiddet olarak değerlendirileceği muğlaktır (Ercoşkun Şenol, 2019: 431).

Coğrafi sınır tanımayan, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bakılmaksızın tüm dünya ülkelerinde görülen şiddet, Türkiye’de de önemli bir toplumsal sorundur. Bahsettiğimiz şiddet olgusu ekonomik, kültürel, siyasi koşullardan etkilenmekte ve o toplumda yaşayan özellikle kadınların özgürlük haklarını engellemektedir. Çoğu toplumda olduğu gibi ülkemizde de şiddet örf, norm, gelenek vb. adetlerden beslenmektedir (Gökkaya, 2011: 102).

İnsan hakları beyannamesinde eşitlik vurgusu ne kadar fazla geçerse geçsin, iki cins arasındaki uçurum tarihsel dönemden günümüze kadar hala varlığını sürdürmektedir. Kadına yönelik şiddet araştırmalarında da bu çok rahatlıkla görülür. 2012 yılında kadına karşı şiddet konusunda Avrupa Birliği’ne üye ülkeleri kapsayan 42.000 kadın ile yüz yüze anket görüşmesi yapılmıştır. Bu anket kadına yönelik şiddet konusunda dünya genelinde en büyük çalışma olarak görülmektedir. Anket sonuçlarına göre, kadınların eşlerinden fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet gördüğü en yüksek ülke Danimarka olarak görülürken, en düşük ülke ise Polonya çıkmıştır. Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin sonuçlarına bakıldığında, kadınların %33’ü eşlerinden veya birlikte olduğu erkeklerden şiddet görmüştür (Çalışkan ve Çevik, 2018: 221). Yine Dünya Sağlık Örgütü’nün 2014 yılında yayınladığı raporda, kadınların ölüm sebebinin çoğunlukla eşleri olduğu açıklanmıştır. Rapora göre, kadın cinayetlerinin %38’ini eşleri, %6’sını ise erkek arkadaşları tarafından gerçekleştirmiştir (WHO, 2014: 10).

2008 yılında Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve proje ortakları tarafından yapılan “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Araştırması” sonuçlarına göre, Türkiye’de kadınların, %39’u fiziksel şiddete, %46’sı ise sözlü şiddete maruz

kalmıştır. Fiziksel şiddetin en yüksek olduğu bölgeler sırasıyla, Kuzeydoğu Anadolu (%53), Güneydoğu Anadolu (%48), Ege (%31) ve Batı Marmara (%25) Bölgeleri olarak görülmüştür (Moroğlu, 2012: 369).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2016 yılında hazırladığı *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması*'na göre, Türkiye'de hayatının belli bir döneminde fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %36 çıkmıştır. Bu sonuca göre her 10 evli kadından neredeyse 4'ü fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Yine sonuçlara göre, şiddete en fazla maruz kalan bölge 'Orta Anadolu'dur. Fiziksel şiddete maruz kalanların büyük çoğunluğu yine cinsel şiddete de maruz kalmıştır. Araştırmaya katılan kadınların %44'ü psikolojik şiddete maruz kaldığını belirtmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016: 11-12).

İstanbul Sözleşmesi'ni eleştiren dindar, muhafazakâr kesimlerin belirtmeye çalıştığı gibi toplumsal cinsiyet kavramı eşcinsellik veya cinsiyetsizleşmeye zemin hazırlamaz. Biyolojik cinsiyetin inkârı veya yok sayılması da değildir. Belirtildiği gibi bu kavram üçüncü bir cinsiyete de gönderme yapmaz. Genel tanımıyla toplumsal cinsiyet: kadın ve erkeğe kültürlerin, toplumların, yüklediği roller ve görevlerdir. İstanbul Sözleşmesi toplumsal değerlere, normlara karşı imzalanmış bir sözleşme değil, sadece bu değerlere dayandırılarak eşitsizlik yaratan kurallara karşıdır (KADEM, 07.20.2020). Başka bir deyişle kadını ikinci cins olarak konumlandıran söylem pratiklerine karşı alınmış bir tedbirdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

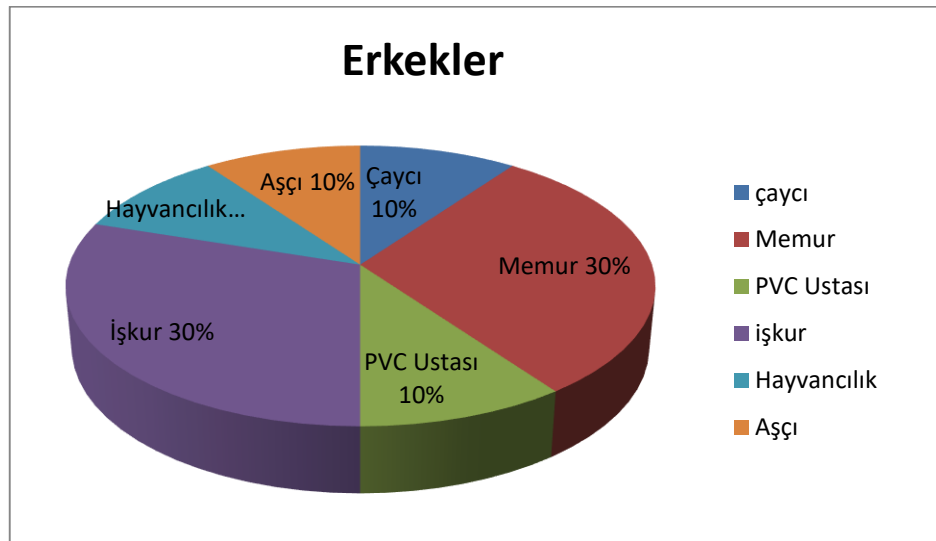
BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Mardin ve Giresun'da Görüşülen Ailelerin Demografik Özellikleri

Araştırma Mardin'in Nusaybin ilçesi ve Giresun merkezde yürütülmüştür. Görüşmeler, ailelerin isteklerine bağlı olarak ev, iş yerleri veya kamusal alanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmecilerin görüşleri yazıya geçirilirken kodlama yöntemi kullanılmıştır. Nusaybin'de görüştüğümüz ailelerin görüşleri N şeklinde kodlanmışken Giresun'da görüştüğümüz ailelerin görüşleri G şeklinde kodlanarak verilmiştir. Örneğin Giresun'da görüştüğümüz beşinci ailenin görüşleri G-5 şeklinde gösterilmiştir.

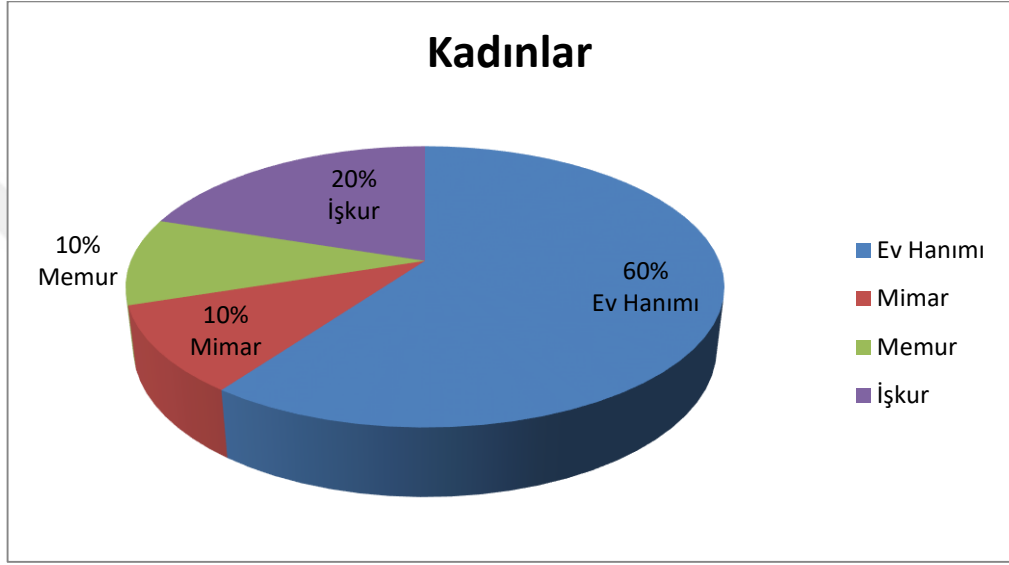
Mardin'in Nusaybin ilçesinde 10 aile, Giresun merkezde ise eşit bir şekilde yine 10 aile ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yani görüşmelerin %50'si Mardin'in Nusaybin ilçesinde %50'si ise Giresun merkezde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dâhil olan görüşmecilerin cinsiyetine göre bakıldığında Mardin'in Nusaybin ilçesinde yapılan görüşmelerin %50'si erkeklerden %50'si de kadınlardan oluşmaktadır. Giresun'da görüşülen kişilerin %50'sini erkekler %50'sini de kadınlar oluşmaktadır. Yani, toplam olarak araştırmamız 40 kişiyle yapılmış olup, yarısı erkeklerden yarısı kadınlardan oluşmuştur.

Grafik 1: Mardin'in Nusaybin İlçesinde Görüşülen Erkeklerin Meslek Dağılımları

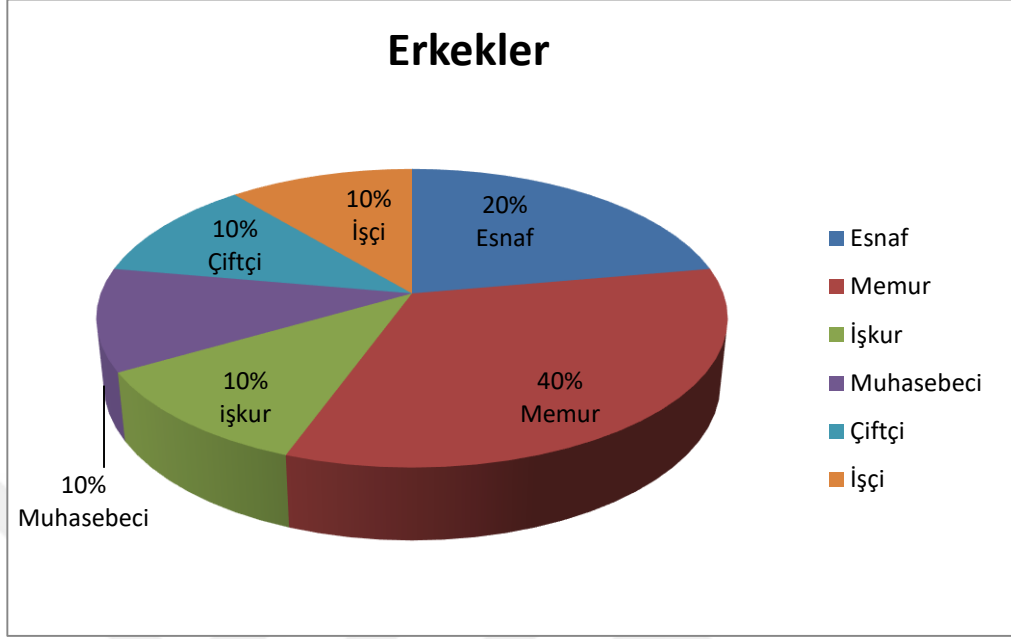

Yukardaki grafikte Mardin'in Nusaybin ilçesinde yapılan görüşmelerde evli çiftlerin meslekleri gösterilmektedir. Örnekleme dâhil edilen evli çiftlerin erkekleri %30 oranla İŞKUR ve Memur kategorisinde yer almaktadır. Erkeklerin yaptığı bu mesleklerin yanında çaycı, PVC ustası, hayvancılık ve aşçı gibi farklı meslekleri yapan %10'luk bir kesim de bulunmaktadır.

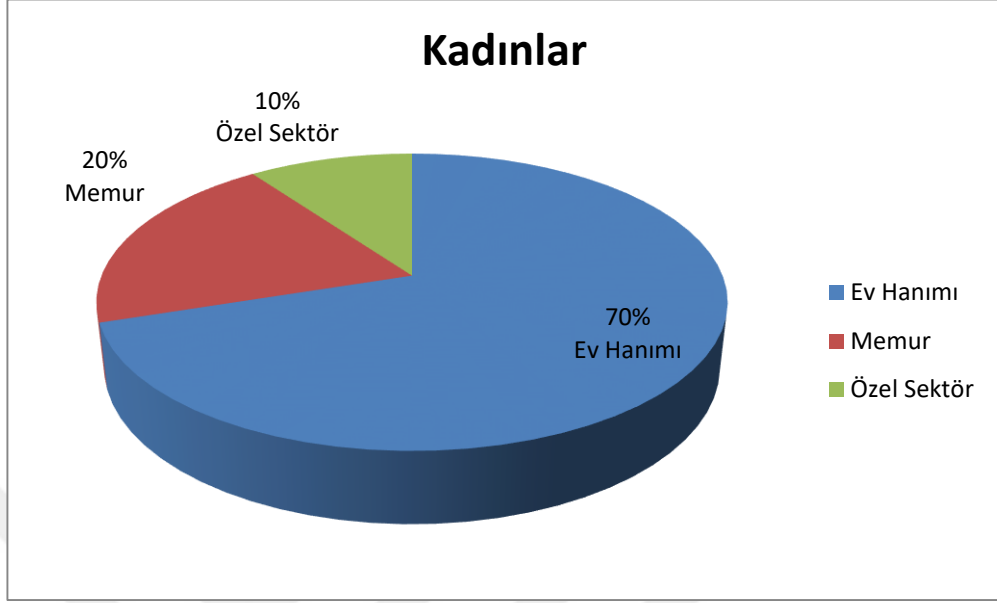
Grafik 2: Mardin'in Nusaybin İlçesinde Görüşülen Kadınların Meslek Dağılımları

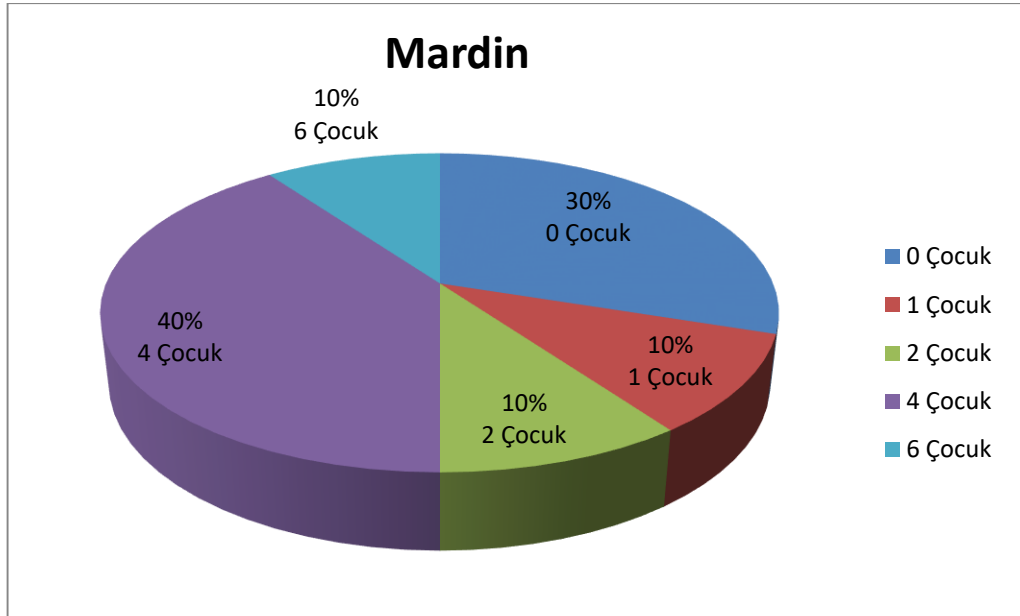
Grafik 2'de Mardin'in Nusaybin ilçesinde görüşülen kadınların yaptığı meslekler gösterilmiştir. Grafikte de net bir şekilde görüldüğü gibi örneklem alanımıza giren kadınların %60'lık gibi çoğunluk bir kısmını ev kadınları oluşturmaktadır. Ev kadınlarından sonra %20'sini İŞKUR çalışanları, %10'u mimar ve, %10'ununu ise memurlar oluşturmaktadır.

Grafik 3: Giresun'da Görüşülen Erkeklerin Meslek Dağılımları

Grafik 3'de Giresun merkezde görüşülen erkeklerin yaptıkları meslekler gösterilmiştir. Giresun'da araştırma alanımıza giren erkeklerin %40'ını memur, %20'sini, esnaf ve %10'unu İŞKUR çalışanı, %10'unu muhasebeci, %10'unu işçi, ve %10'unu da çiftçi oluşturmaktadır. Saha araştırması yaptığımız iki örneklem grubumuzda da görüldüğü gibi erkekler kamusal alanda farklı işler yaparken kadınlar daha çok ev kadınlığı yapmaktadırlar. Burada kadın ve erkek mesleklerinde farklılığının ortaya çıkmasının sebebi toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklıdır.

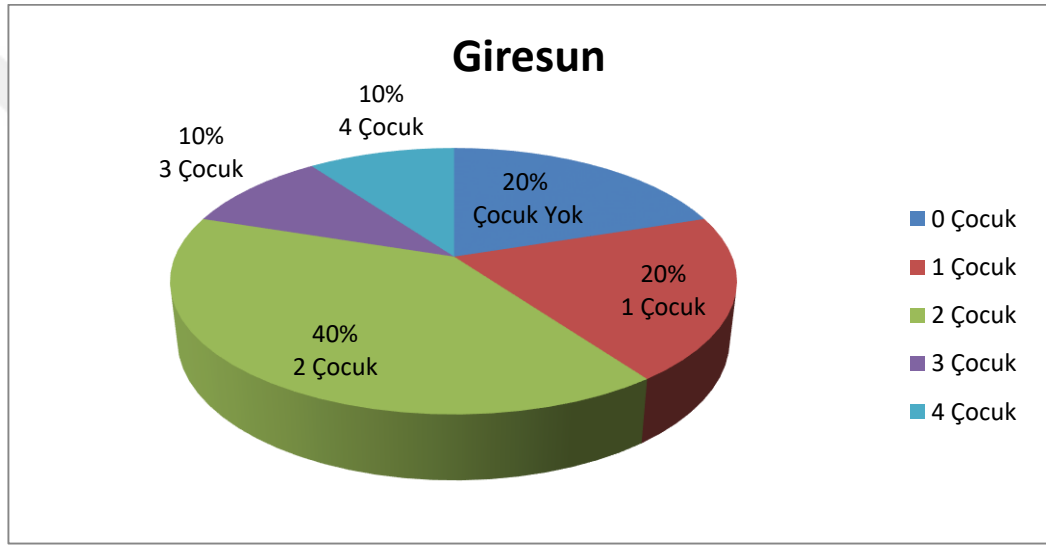
Grafik 4: Giresun'da Görüşülen Kadınların Meslek Dağılımları

Grafik 4'de Giresun'da görüşülen kadınların yaptığı meslek dalları gösterilmiştir. Diğer örneklem grubumuz olan Mardin gibi Giresun'da da görüşülen kadınların çoğunluğunu ev kadınları oluşturmaktadır. Grafikte'de görüldüğü gibi kadınların %70'ini ev kadını, %20'sini memur, %10'unu özel sektör oluşturmaktadır.

Grafik 5: Mardin'in Nusaybin İlçesinde Görüşülen Ailelerin Çocuk Sayısı

Grafik 5’de Mardin’in Nusaybin ilçesinde görüşülen ailelerin çocuk sayıları verilmiştir. Grafikte’de görüldüğü gibi Mardin’de görüşülen ailelerin %30’nun 0 çocuğu bulunmaktadır. %40’nın 4 çocuğu, %10’luk bir kesimin 1 çocuğu, %10’luk bir kesimin 2 çocuğu ve %10 bir kesimin ise 6 çocuğu bulunmaktadır. Araştırmaya katılan evli çiftlerin çoğu genç olduğu halde çocuk sayılarının fazla olması ilginçtir. Tabloda’da görüldüğü gibi görüştüğümüz ailelerin hemen hemen yarısının 4 çocuğu bulunmaktadır.

Grafik 6: Giresun’da Görüşülen Ailelerin Çocuk Sayısı

Grafik 6’da araştırma örnekleminizden birisi olan Giresun’da görüşülen ailelerin çocuk sayıları gösterilmektedir. Görüşülen ailelerin %40’nın 2 çocuğu, %20’nin 1 çocuğu, %20’nin 3 çocuğu, %10’luk bir kesimin 4 çocuğu ve %10 bir kesimin ise 3 çocuğu bulunmaktadır. Grafiklerde görüldüğü gibi Giresun’da görüşülen hiçbir ailede beş veya altı çocuğa rastlanmamıştır. Ancak Mardin’de görüşülen ailelerde altı çocuklu aileler de bulunmaktadır.

4.2. Katılımcıların, AKP’nin İlk Dönem Kadın ve Aile Politikalarına Bakış Açıları

4.2.1. Eşit Ücret

AKP ilk dönemlerinde kadının kamusal alanda ürettiği beden gücünün karşılığını eşit bir şekilde alabilmesi için bazı kanunlar çıkarmıştır. Örneğin, “4857

sayılı İş Kanunu Yasası'yla beraber kimsenin cinsiyetinden dolayı işten çıkartılmaması ve düşük ücret alamaması gerektiği ile ilgili kanun çıkartılmıştır. Biz de bu kanunla ilgili olarak sahada görüştüğümüz katılımcıların görüşlerini almaya çalıştık. Bu yasayla alakalı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

İyi bir yasa bu konuda kadın erkek ayrımı yapılmamalıdır. Fakat Türkiye'de uygulandığını sanmıyorum. Nusaybin'de tekstilde çalışan kadınlara bin lira veriliyor. Bu bakımdan yasa çok güzel fakat pratikte pek uygulandığını sanmıyorum. (N-4)

Kadın ve erkek aynı işi yapıyorlarsa kesinlikle eşit ücret almaları gerekir. Şuan çalıştığım yerde garsonluk mesleğini yapan bir kadın var ama daha önce aynı işi yapan erkek garsondan daha az maaş (erkek günlük 70 lira alırken, kadın 50 lira alıyor) aldığını biliyorum. Yani kadına ikinci cins muamele yapılıyor. (N-9)

Görüşmecimizin söylediğine göre Nusaybin'de tekstil fabrikasında çalışan erkekler ve kadınlar aynı işi yaptıkları halde aynı ücreti almamaktadırlar. Bu farklı ücretin ortaya çıkmasının sebebinin toplumsal cinsiyetle ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü ataerkillik kodları üzerinden inşa edilmiş toplumlar, hala kadının kamusal alanda yaptığı emeğin değerini vermemektedir.

Ben cinsiyetinden dolayı düşük ücret alana ve mobinge maruz kalan kadına rastladım. Ben de çocuğum doğduktan sonra çok zor olduğu için işimi bırakmak zorunda kaldım. Yasa tam uygulansaydı işten ayrılmazdım. Ben gerçek hayatta uygulandığı kanaatinde değilim. (G-6)

Ataerkillik toplumlar, özel/kamusal alanda erkek egemen bir yapıya sahiptir. Bu toplumlar; cinsiyet farklılığı üzerinden bireylere görev ve sorumluklar yüklemektedirler. Örneğin ataerkillik toplumlarda kadının görevleri özel alanda çocuk bakmak, yemek yapmak, ütü yapmak vb. iken, erkeğin görevi kamusal alanda ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için para kazanmaktır. Yani bu toplumlarda birey, istediği rolü seçememekte ve toplum tarafından kendisine bir rol verilmektedir.

Olumlu bir yasadır. Ama uygulamada sıkıntı var mı yok mu? onu tam bilemem. Kendi çalıştığım yerde denk gelmedim. Bizim çalıştığımız Giresun Fındık Araştırma Enstitüsü'nde kadın egemendir. İdarecilerin ve personellerin çoğu kadındır. (G-2)

Giresun'da görüştüğümüz bir kişi Fındık Araştırma Enstitüsü'nde çalıştığı için burada çalışan kadın sayısının daha fazla olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan ülkemizde modernleşme, sanayileşme teknolojik gelişmeler ve kadın hareketinin verdiği mücadele sayesinde erkek egemen yapıda biraz zayıflama olduğu söylenebilir.

Çok doğru bir kanun olduğunu düşünüyorum. Burada anne hamile kaldığında, doğum yaptığında ve sonrası için para kesintilerinin önüne geçilmesi açısından bence çok önemlidir. Özel sektörde genelde kadın süt iznine ayrıldığında işten çıkartılıyor. Yada tazminat ödememek için işten çıkartılmaya zorlanılıyor. (G-5)

Günümüzün hayat şartlarına göre hane içerisinde kadın-erkek ayırtmaksızın çalışmak zorundadır. Bu yüzden kadınların iç gücü emeklerine kimse düşük ücret vermemeli, kimse çalışmalarına karışmamalıdır. (G-10)

Gerek Nusaybin'de gerek de Giresun'da görüştüğümüz aileler bu yasaya benzer bir şekilde olumlu bir açıdan bakmaktadır. Ancak iki örneklem grubumuzda da görüştüğümüz bazı aileler yasanın tam olarak uygulanmadığını ifade etmişlerdir.

4.2.2. Eğitimde Cinsiyet Eşitliği

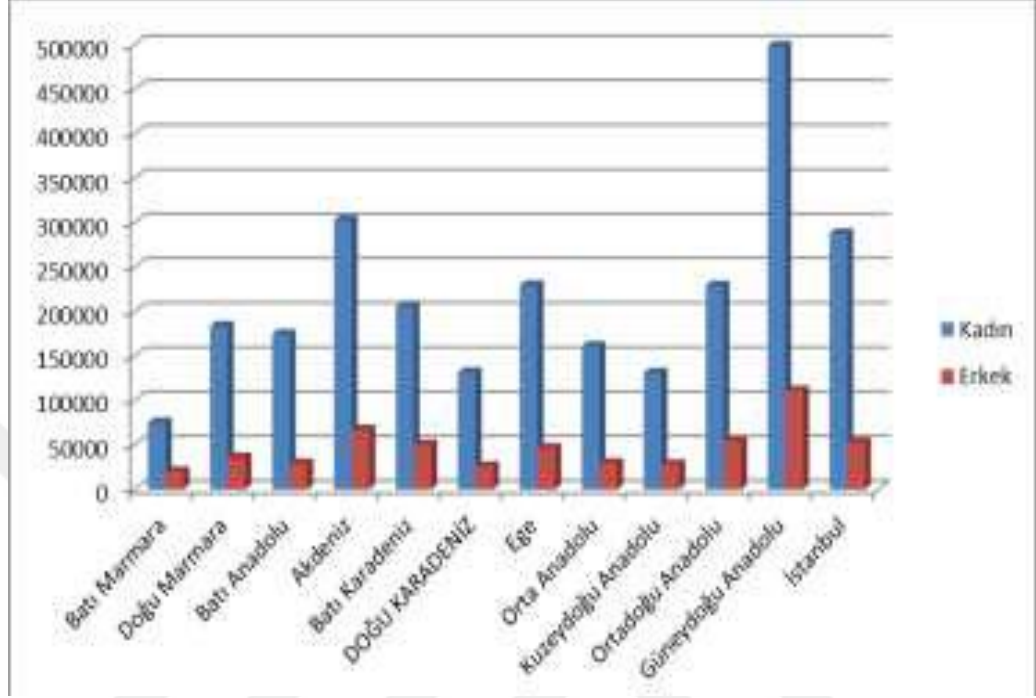
AKP döneminde eğitimde cinsiyet eşitliğini sağlamak için yürürlüğe konulan “baba beni okula gönder”, “haydi kızlar okula”, “denizyıldızı”, “eğitime yüzde yüz destek” vb. kampanyalar ile alakalı olarak katılımcıların görüşlerini aldık. Görüşmecilerin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Böyle kampanyaları duydum. Bende kız çocuğu olduğum için babam beni okula göndermedi. Şuan şartlar biraz değişti. Hatta bizim ailede eskisi kadar olmasa da hala kızlar, erkek çocuklar kadar okumuyor. Erkekler, o konuda daha avantajlıdır. (N-4)

Benim erkek kardeşlerim ve abilerim okula gönderildikleri halde ailem beni cinsiyetimden dolayı göndermedi. Bu açıdan bu kampanyalar çok güzel ve önemli kampanyalar olarak görüyorum. Son dönemlerde eğitimdeki cinsiyet eşitsizliklerinin azalmasında bu kampanyaların etkisi olduğunu düşünüyorum. (N-5)

Eğitim, bireyin yaşamı için çok önemlidir. Çünkü ilerde yapacağı mesleğini, sosyal çevresini ve toplumsal bilincini belirler. Eğitim seviyesinin yükselmesi doğrudan etkilerinin yanında ülkeye dolaylı yoldan da olumlu katkılar sağlar. Bir ülkede, eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin fazla olması o ülkenin ekonomik kalkınmasının da fazla olduğunu gösterir. Bunun yanında eğitim, demokratik süreçlerin etkin bir şekilde işlenmesi için de bir araç olma görevi görür. Eğitim seviyesi yüksek olan toplumlar; daha bilinçli bir birey, bebek ölüm ve doğum oranlarında düşme, ortalama yaşam süresinin uzaması, artan siyasi istikrar, daha düşük suç oranları, çevre bilincinin artması, hayvanları koruma ve değer verme gibi pek çok olumlu gelişmeyi beraberinde getirir (Türkmen, 2002: 53).

Grafik 7: Bölgeler İçerisinde Okuma Yazma Bilmeyen Kadın Nüfusunun Erkek Nüfusa Göre Görünümü

Kaynak: (Tüik, 2011)

Grafiğe göre, Güneydoğu Anadolu bölgesinde okuma yazma bilmeyen 100.00 erkek bulunurken, bu oran kadınlarda 490.000'dir. Yaklaşık olarak Güneydoğu Anadolu'da okuma yazma bilmeyen kadın sayısı erkek sayısının beş katı kadardır. Yine Grafiğe göre, Doğu Karadeniz'de okuma yazma bilmeyen erkek sayısı 26.091 iken, kadın sayısı 131.589 olarak görülmüştür. Verilere bakıldığında Doğu Karadeniz'de de okuma yazma bilmeyen kadın sayısı erkek sayısının beş katı civarındadır. Türkiye ortamasına göre okuma yazma bilmeyen en çok kadın Güneydoğu Anadolu'da yaşamaktadır. Fakat Doğu Karadeniz'de okuma yazma bilmeyen kadın sayısı Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, Batı Marmara'dan sonra Türkiye'de okuma yazma bilen kadın sayısı en çok Doğu Karadeniz'de bulunmaktadır. Tabiki bu bölgelerde nüfusun az olması da etkili olmaktadır.

Genel olarak TÜİK'in 2011 yılında yayınladığı istatistiki verilere bakıldığında, Türkiye'nin bütün bölgelerinde okuma yazma bilmeyen kadın sayısı erkek sayısının

üç katından fazladır. Bu açıdan veriler bize erkek ve kız çocuklarının okula gönderilme oranlarında ciddi bir eşitsizlik olduğunu göstermektedir.

Zamanında ailem beni okutmadı. Onun için kız çocuklarının okumasına çok önem veriyorum. Hatta kız çocuklarının daha fazla okuması için bu kampanyalardan birinde ben de bir ara bulundum. Ama Covid-19 çıktıktan sonra çalışmalarımıza ara verdik. Eskiden buralarda cinsiyetinden dolayı okumayan çok kız çocukları biliyorum ama şuan denk gelmedim. (N-6)

Ben önce ailem tarafından okuldan alındım. Fakat öğretmenlerim sayesinde Kardelen'e yazdırılıp sonrada bir şekilde okuyup öğretmen oldum. Öğretmenlerim olmasaydı ben şuan belki de çoktan evlenmiş ve ev kadını olmuşum. Ben hala da çevremde kızımın okumasına gerek yok. "Okusa da zaten başkaları için okuyacak!" diyen aileler biliyorum. (N-8)

Genel olarak bireylerin toplumsal değer, norm ve bilgileri öğrenerek sonraki kuşaklara aktarmaya çalıştıkları bir süreç olarak görülen eğitim, daha özel anlamıyla bireylerin bilim ve teknikle olan ilişkisine gönderme yapar (Özkalp, 2009: 174). Bu bağlamda eğitim kişilerin hayatında hem bir toplumsallaşma aracı hem de bilgi ve becerilerinin kazanıldığı bir bireyselleşme sürecidir. Bu süreç, toplumlar için çok önemlidir. Çünkü bilgili, kültürlü bireyler yetiştiren toplumlar hem şimdi hem de gelecekte tarih sahnesinde çok önemli bir yere sahip olurlar.

Annem, cinsiyetinden dolayı okuyamamıştı. ama Giresun'un şu an öyle bir probleminin olduğunu sanmıyorum. Çevremizde şu an cinsiyetinden dolayı okula gönderilmeyen çocuğa hiç rastlamadık. (G-2)

Görüşmecilerin görüşlerine bakıldığında, Nusaybin ile Giresun'da cinsiyetinden dolayı okula gönderilmeyen kız çocukları arasında belli bir fark olduğu görülmektedir. Giresun'daki katılımcıların hiçbiri şu an cinsiyetinden dolayı okula gönderilmeyen kız çocuğuna denk gelmemiştir. Bazılarına göre, geçmişte örnekleri vardı, ancak Giresun bu sorununu çözmüştür. Cinsiyetine bakılmaksızın okumak isteyen her çocuğu ebeveyle okula göndermektedir. Ancak Nusaybin'de görüştüğümüz ailelerin görüşlerine bakıldığında Giresun'daki gibi bu sorunu aştıkları söylenemez. Çünkü görüştüğümüz kadınlarının bazıları ekonomik durumları elverişli

olduğu halde ve erkek kardeşleri okudukları halde kendilerinin cinsiyetinden dolayı okula gönderilmediklerini belirtmişlerdir.

4.2.3. Kadın ve Çocuklar İçin Koruma Evleri

Sosyal belediyecilik yaklaşımın kökeni 19. yüzyılda gelişen sosyal devlet anlayışa dayanmaktadır. Bu dönemde yerel yönetimler; sosyal politika alanında yoksullara yardımlarla başlamış, fakat ileriki yıllarda toplumsal sorunları çözmek için daha geniş bir sorumluluk yüklenilmiştir. Mesela işsizlik, yoksulluk yardımı, eğitim, konut ve sağlık gibi sorunları azaltmak için yerel yönetimler daha çok inisiyatif almaya başlamışlardır (Ersöz, 2006: 768). Bu dönemde merkezi yönetiminin bazı sosyal yetkileri ademi merkeziyetçi yönetime devredilmektedir. Bu devir yerel yönetimlerin değerini artırmış, merkezi yönetim içerisinde daha özerk yapılar haline gelmişlerdir. Sosyal belediyecilik, sosyal devlet çalışmalarının bir uzantısı olarak da görülmüştür. Sosyal belediyecilik topluma; eğitim, sağlık, barınma, vb. yardımlar sağlayan idari yönetimler için kullanılmaktadır. “Genel olarak sosyal belediyecilik, sosyal devletin yerel düzeydeki bir izdüşümü olarak, sunduğu sosyal nitelikli mal ve hizmetlerle daha iyi bir yaşam standardı yaratmayı hedefleyen ve onların bütçesine sosyal adalet sağlayıcı biçimde katkı yapan belediyecilik olarak tanımlanabilir” (Berkün, 2017: 584).

21. yüzyılda küreselleşme ve bilgi teknolojilerinin sağladığı imkânlar sayesinde ulusların rekabeti kadar kentlerin de rekabeti önem kazanmaktadır. Bu açıdan yerel yönetimler daha önemli bir konuma yükselmiştir. İçinde bulunmuş olduğumuz dönemde halk artık belediyelerden yol, su, kanalizasyon, park, vb. klasik altyapı çalışmaları yapmaktan çok yerel yönetimlerden sosyal çalışmalar beklemektedir.

AKP'nin ilk dönemlerinde çıkartılan bazı yasalar sadece AKP'ye yakın kesimler tarafından değil AKP'ye destek vermeyen kadın hareketleri ve sivil toplum örgütleri tarafından da desteklenmiştir. Örneğin “5393 sayılı belediye kanununa göre, nüfusu 50 bin ve üzerinde olan belediyelere, kadın ve çocuklar için koruma evleri açma zorunluluğu getirilmiştir” yasası bunlardan bir tanesidir. Ailelerin bu yasayla

alakalı görüşlerini analiz edebilmek için sahada görüşmeler gerçekleştirdik. Ailelerin görüşleri şu şekildedir:

Nusaybin’de “Gülşilav” koruma evi olduğunu biliyorum. Burada kadın kendisini geliştiresin diye dikiş-nakış öğrendiğini de biliyorum. Bu ve buna benzer evlerde kadın kamusal alanda iş bulabilsin diye, bir meslek öğretilse kadının kendi ayakları üzerinde durma durumu artar. Bu açıdan bu evlerin işlevlerinin artırılması gerektiğini düşünüyorum. (N-8)

Görüştüğümüz ailenin bu konudaki talebinin çok önemli olduğu kanaatimdeyim. Kadın ve çocuklar için açılan evlerin işlevi sadece mağdurun barınma ihtiyacını karşılamak olmamalıdır. Bunun yanında kadın kamusal alanda başkasına muhtaç olmadan kendi ayakları üzerinde durabilmesi için de bu evler önemli bir araç olarak kullanılmalıdır.

Koruma evleri açılması yasasına katılıyoruz. Ancak ev açıldıktan sonra işlevini yerine getirip getirmediğini de önemlidir. Yoksa diğer şekilde dört duvardan ibaret olan bir mekân olur. Bu yasa 2005 yılında çıkartıldığı halde acaba kaç kadına yardımcı olmuşlar ya da kaç kadını mağdurluktan kurtarmışlardır? (G-8)

Ben Antalya’da sığınma evine sığınan kadın gördüm ama Nusaybin’de denk gelmedim. Buradaki kadınların bakış açıları daha farklı olabiliyor. Korunma evlerine sığınmayı ayıp olarak görebilirler. (N-4)

Nusaybin’de bildiğim kadarıyla bir tane kadın sığınma evi vardır. Ancak şu an açık mı bilmiyorum. Ama kesinlikle olması gerekir. Çünkü az çok buradaki toplumun nasıl olduğunu az çok biliyoruz. Kadınların eşleri veya aileleri tarafından şiddete maruz kaldıklarında gidebilecekleri bir yerleri olması gerekir. (N-2)

Kadın ve çocuklar kendilerini çaresiz hissettiklerinde gidebilecekleri bir yerlerinin olması bence çok güzel bir şeydir. Hatta nüfusu 50 bin ile sınırlandırılmamalı, nüfusu daha az olan yerlerde de açılabilir. (G-5)

Nusaybin ve Giresun’da görüşülen aileler, kadın ve çocuklar için koruma evleri açma zorunluluğu yasasını genel olarak olumlu bulmakla beraber bazı katılımcılar

yasaya eleştirel bir gözle bakmaktadır. Bazı katılımcılara göre, çıkartılan yasa, önemli bir yasa ancak Avrupa ve Amerika ile kıyaslandığında geç kalınmış ve eksik bir yasadır. Çünkü Türkiye’de yasa çıkartılmış, fakat uygulamada karşılığı yok. Belediyeler zorunlu olduğu için koruma evlerinin açıyorlar ama işlevlerini yerine getirmiyorlar.

Belediyeler bu konuya fazla zaman ve bütçe ayırmıyor çok yetersiz kalıyorlar. Ben Amerika’da bu tür yerleri gördükten sonra Türkiye’dekileri görünce Amerika’dakilere imrendim. Oralarda çocuk hakları çok daha ön plandadır. (G-3)

Çok güzel bir yasadır. Ama devlet bu evlerde kadını koruyacak mı, yoksa kendi başlarına mı bırakacak o çok önemlidir. Geçmiş dönemlerde “Gülşilav” koruma evinin olduğunu biliyorum. Ancak şuan faaliyete mi? bilmiyorum. (N-1)

Giresun’da görüştüğümüz ailelerin hiçbirisi ne kendisi ne de çevresinde belediyenin açtığı koruma evinden yararlanan kadına denk gelmediğini belirtmişlerdir. Hatta böyle bir evin var olduğundan bile habersizdiler. Nusaybin’de görüştüğümüz aileler daha önce “Gülşinav” adında kadın ve çocuklar için açılan bir koruma evinin var olduğunu teyit ettiler ancak şu an hala aktif mi, yoksa kapatıldı mı? sorusuna görüştüğümüz katılımcıların tamamı bu konuda bilgilerinin olmadığı cevabını vermişlerdir.

4.3. Hükümetin, Üç Çocuk Söylemi ve Çocuk Başına Verdiği Doğum Parası İle İlgili Ailelerin Görüşleri

4.3.1. Üç Çocuk Söyleminin Ekonomi İle Olan İlişkisi

Yoksulluk insanlık tarihinden bu yana var olan toplumsal sorunların arasında yer almaktadır. Günümüzde küreselleşme ve kapitalizm sayesinde çok boyutlu bir sorun haline gelmiştir. Dünyada ekonomik pazarının genişlemesi, malların ve hizmetlerin yaygınlaşması, para akışının hızlı bir şekilde gerçekleşmesi gibi unsurlar bir taraftan zenginliği artırırken diğer taraftan yoksul kesimlerin sayısını da artırmıştır. Bunun ardında yatan en büyük neden kaynakların eşitsiz bölüşümüdür. Yeni dünya

düzeni en zenginleri daha da zenginleştirirken en yoksulları daha da yoksullaştırmaktadır. Küresel yeni dünyaya bakıldığında yeryüzünde fazla mal olmasına rağmen yoksul sayısı her geçen gün artmaktadır. Dünyada en gelişmiş ABD ve Avrupa ülkelerinde bile malların dağıtımı konusunda eşitsizlik gün geçtikçe artmaktadır. Fakat üçüncü dünya ülkelerinde bu eşitsizlik uçurum seviyesine doğru gitmektedir (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 78).

Yoksulluğu ortaya çıkartan kapitalizm ve küreselleşme gibi makro sebepler bulunmakla birlikte toplumların kendine özgü toplumsal yapıları, sert geleneksel kuralları, yüksek oranda eşitsizlik, eğitimsizlik ve siyasi olaylar gibi mikro toplumsal sorunlar da sebebiyet vermektedir. Her ülkede yoksulluğun artma sebebi farklılık göstermektedir. Örneğin, Türkiye’de kadın yoksulluğunu anlayabilmek için Türkiye’nin geleneksel toplumsal yapısını iyi analiz etmek gerekmektedir. Çünkü en çok etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Dolayısıyla yoksulluğu genel bir çerçevede ele almak yetmez bunun yanında farklı etmenleri de hesaba katmak gerekmektedir. Aksi takdirde yoksullukla ilgili yapılan analizler eksik ve yetersiz kalacaktır. Yoksulluk uzun zamandan beri Türkiye’yi ilgilendiren sorunların başında gelmektedir. Özellikle; ABD’nin Türkiye ekonomisini kalkındırmak için verdiği Marshall yardımları, 1980’lerden sonra Turgut Özal’ın neoliberal politikaları ve AKP döneminde bu neoliberal politikaların kalıcı hale getirilmesiyle birlikte Türkiye’de yoksulluk artmıştır. Türkiye ekonomisinde yaşanan bu değişimler kırdan kente göçü beraberinde getirmiştir. Kırdan kente göç; gecekondulaşma, kent yoksulluğu, çarpık kentleşme, enformel sektör ve suç oranlarındaki artış gibi yeni sorunlara yol açmıştır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 80-90).

Ekonomistlerin tanımına göre yoksulluk, insanların fizyolojik ihtiyaçlarını karşılayacak gelir düzeyine sahip olmama durumudur. Yoksulluğu iki türde tanımlamak mümkündür: birincisi, mutlak yoksulluk olarak görülür. Bu yoksulluk türüne, hayatta kalabilmeleri için gerekli beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar düşük ücret alanlar dâhildir. Diğer bir ifadeyle açlık sınırında yaşayan bu insanlar biyolojik ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadırlar. İkinci yoksulluk türü olan göreceli yoksulluk ise, toplumun ortalama refah düzeyinin altında olma durumu olarak görülür. Bu tanımda biyolojik ihtiyaçlarının yanında, bireylerin

toplumsal olarak kendilerini üretebilmesi için giyinme ve barınma dışındaki ihtiyaçları da dâhil edilir. Başka bir şekilde söylemek gerekirse göreceli yoksulluk ülke içerisindeki bir hanenin veya bir grubun yaşamış olduğu yaşam standartları ile başka hane ve grupların yaşam standartlarının karşılaştırması sonucunda belirlenir. Bu yoksulluk türü, ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Örneğin ABD ‘deki göreceli yoksulluk ile Türkiye’deki aynı değildir (Bilen vd, 2005: 4-5).

Eşim çalışmıyor; bende bir memurum, iki çocuğum var, bazı ihtiyaçlarımı karşılayamıyorum. Şuan ki ekonomik durum daha da zorlaştırdı. Aslında ben geniş bir ailede büyüdüm, ondan dolayı geniş aileleri seviyorum. Ama maalesef koşullar el vermiyor. (G-2)

Benim eşim asgari ücretle çalışıyor; ben ev hanımıyım, Bizim şuan tek çocuğumuz var, değil üç çocuk yapmak! Şuan bile ay sonunu zor getiriliyoruz o açıdan ekonomi hiç elverişli değil. (G-6)

Mutlak ve göreceli yoksulluk kavramlarına Türkiye açısından bakıldığında göreceli yoksulluğun çok daha yüksek olduğu rahatlıkla söylenebilir. Açlık sınırında olanlar gıda ve barında gibi ihtiyaçlarından yoksul kesimler olarak nitelendirirken göreceli yoksulluk ise, toplumsal ihtiyaçlarından yoksunluğu (eğitim, sağlık, sosyal aktiviteler) nitelendirmektedir. TÜİK, istatistiki verilerine göre ise, yoksulluk sınırı (göreceli yoksulluk) 2015 yılında 4997, 2016 yılında 5693, 2017 yılında 6355, 2018 yılında 7113 ve 2019 yılında 8635 TL olarak hesaplanmıştır (TÜİK, 10.02.2020). TÜİK verileri Türkiye’deki gerçeği yansıtmıyor gerekçesiyle çok eleştirilir. Fakat TÜİK verilerine bile bakıldığında Türkiye’de yoksulluğun ne kadar ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir. Türkiye’de 2021 yılında asgari ücret, 2800 TL olarak belirlenmiştir. Yoksulluk sınırınının 8000 bin civarında olduğu bir ülkede çiftler eşleriyle birlikte askeri ücretle çalışsa bile yoksulluk sınırını geçme ihtimalleri bulunmamaktadır.

Bir çocuğu dünyaya getirmekle iş bitmiyor. Çocuğun sütünden başlayarak her şeyi parayla karşılanıyor. Yaşadığı coğrafyada sosyal alan ne kadar güçlü ve bu imkânlar çocuk yapmak için elverişli midir? Benim yanımda çaycılık yapan şuan üç çocuğun üçü de üniversite mezunudur. Hükümet önce bu sorunlara çözüm bulsun sonra ailelerde çocuk talebinde bulunsun. (N-1)

Ekonomik durum elverişli değil, Nusaybin’de iş imkânı yok. Örneğin Batı’da bir şehirde yaşasaydık belki iş bulma ihtimalimiz daha yüksek olabilirdi. Üç çocuk dünyaya getirdiğinde bir şekilde bakarsın ancak onun ihtiyaçlarının tamamını karşılamak çok zordur. (N-4)

Hem Giresun’da hem de Nusaybin’de görüştüğümüz aileler bu soruya benzer bakış açısıyla yaklaşmışlardır. Görüşmeciler, hükümetin üç çocuk talebine mesafeli yaklaşmışlardır. Bu mesafeli bakışın arkasında ailelerin ekonomik durumu olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar, üç çocuk doğurmanın aslında çok kolay olduğunu, önemli olanın çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak olduğunu özellikle vurgulamışlardır.

4.3.2. Doğum Parası

AKP, üç çocuk talebinde bulunduktan hemen sonra evli çiftlere; bir çocuğu olana çeyrek altın, iki çocuğu olana yarım altın ve üç çocuğu olanlara ise tam altın değerinde para vereceğinin müjdesini vermiştir. Verilen bu müjdelerle alakalı katılımcılar şunları düşünmektedir:

Doğum parası diye verilen para çocuğun bezini almaya bile yetmez. İki yıl aylık en az 1000 verilmelidir. (G-6)

Çocuğum doğduğunda 300 lira aldım. Bildiğim kadarıyla ikinci çocuk doğduğunda 400, üçüncü çocuk doğduğunda da 600 lira doğum parası alıyorsun. Ancak bu para çok az kalıyor. Hükümetin bu konuda desteği çok daha fazla olmalıdır. (N-7)

Avrupa ve Amerika’da çocuk 18 yaşına gelene kadar ailesine sosyal yardımlar yapılmaktadır. Bizde verilen tek sosyal yardım doğum parası oda çocuğun hastane masraflarını bile karşılayamıyor. (G-20)

Görüştüğümüz katılımcıların tamamı doğum parası miktarının çok az olduğunu belirtmişlerdir. Giresun’da görüştüğümüz son aile (G-10) belli bir zaman Amerika’da kaldığı için oralarda çocuğa verilen sosyal destek ile Türkiye’de verilen sosyal destek arasında karşılaştırma yaparak, dağlar kadar fark olduğunu belirtmiştir.

4.4. Hükümetin; Kürtaj, Sezaryen vb. Söylem Politikalarına Ailelerin Bakış Açıları

İstenmeyen gebeliklerin düşükle sonlandırılması (kürtaj) olgusu insanlık tarihinden bu yana her zaman var olmuştur. Özellikle modern dönemle birlikte iktidarın birebir karıştığı ve ilgilendiği bir hal almıştır. Osmanlı döneminden AKP hükümetine kadar bazen yasaklanmış bazen de yasal olarak görülmüştür. Ancak yasal olan dönemlerde kadının/ailenin seçimi olmasından dolayı yasalaşmamış, devlet, meseleye nüfus politikası açısından yaklaştığı için yasallaştırılmıştır. Türkiye’de 1960’lara kadar yasak olan kürtaja, nüfusun aşırı bir şekilde artmasından sonra eskisinden farklı bir şekilde daha esnek yaklaşıma başlanmıştır. Kürtaj, sezaryen vb. gibi kadın bedenine müdahaleci söylemleriyle alakalı ailelerin görüşlerine başvurduk. Bu konuyla alakalı ailelerin görüşleri şu şekildedir:

Ben özel hayatıma müdahale olarak görmüyorum. Hükümetin kendi politikasıdır, istediğini söyleyebilir, benim için pek bir şey fark etmiyor. Bu konuda eğer bir hastalık durumu oluşmamışsa ben de kürtajı hükümet gibi cinayet olarak nitelendiriyorum. (G-4)

Kürtajı bende bir cinayet olarak görüyorum. Hatta devletin yasayla kürtajı yasaklaması gerekir. Devletin buradaki müdahalesini doğru buluyorum. (N-1)

AKP iktidarının kürtaj politikalarıyla ilgili Nusaybin ve Giresun’da görüştüğümüz katılımcılarda birbirinden farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Birinci görüşü savunan (N-1, G-4) kesim, kürtajı bir cinayet olarak görüp kürtaja karşı bir pozisyonda yer almaktadır. Bundan dolayı bu katılımcılar hükümetin kürtaj karşıtı açıklamalarını özel alana bir müdahale olarak değil hükümetin almış olduğu bir tedbir olarak görmektedir.

Ben kürtajı doğru bulmuyorum. Bir taftandan sağlıklı bir anne baba ortada yoksa ve elverişli bir ekonomi de yoksa ne yapılması gerektiği ile ilgili kararsızım. Ancak yine de ne olursa olsun ben herkesin yaşama hakkı vardır diye düşünüyorum. Fakat buna karar verenlerin iktidar değil, ailenin kendisi olduğunu düşünüyorum. İktidar özel alana müdahale etmemeli. (N-2)

Devletin kürtaj ile alakalı konuları dile getirmemesi gerekir. (...) Ancak yine de biz kürtaja karşıyız. Ama bir aile yapmak isterse buna da hükümet karışmamalıdır. Zaten biz kadınların kararı yok ki! (N-3)

İkinci kategoride yer alan görüşmeciler (N-2, N-3) ise, kürtaj meselesinin ailenin özel alanını ilgilendiren bir konu olduğunu bu açıdan iktidarın bu konuda söz söyleme hakkının olmadığını savunmaktadır. Birinci kategoride yer alan aileler gibi ikinci kategoriye giren aileler de zorunlu hallerin dışında kürtajın yapılmasına karşıdırlar. Fakat özel bir durum olması halinde kürtajın mutlaka yasal olması gerektiğini de savunmuşlardır.

Kesinlikle özel hayatımıza bir müdahale var. Bu konular eşlerin kendi arasında karar vermesi gereken konulardır. Bir kadın olarak söylüyorum bunlar özellikle kadına yönelik müdahalelerdir. Herkes hangi çocuğu doğuracağına ya da doğurmayacağına karar verebilir. O açıdan kesinlikle yanlış buluyorum. (G-5)

İnsanların kürtaj veya çocuk yapması devletin işi değil. Devlet kürtajı yasaklasa da kadınlar bir şekilde başka yöntemlere başvurup kürtajı gerçekleştirmeye çalışıyor. Onun için yasal olması çok daha iyi gibime geliyor. (N-5)

Üçüncü kategoriye giren aileler (N-5, G-5) ise, kürtaja karşı olmadıklarını, bunun kararını verecek olanların evli çiftler olması gerektiği bu açıdan hükümetin bu konulara karışmaması gerektiğini savunmaktadır. Görüşmecilerin bu konuda fikir farklılığına düşmelerinin sebebi ailenin ekonomik durumunun farklılık göstermesi ve içinde bulunmuş oldukları coğrafyanın gelişmişlik ve kültürel yapılarının farklılık göstermesinden kaynaklandığı söylenebilir.

4.5. İstanbul Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet ve KADES Uygulaması İle İlgili Ailelerin Görüşleri

İstanbul Sözleşmesi'ni ikinci bölümde bazı maddeleriyle birlikte ayrıntılı bir şekilde tartıştığımız için bu bölümde tekrar sözleşmeyi tartışmayacağız. Burada ailelerin sözleşme ile ilgili görüşlerine yer vermeye çalışacağız.

Sözleşme şuan uygulamada olduğu halde bu kadar cinayet oluyor, bu kadar kadına yönelik şiddet vakaları yaşanıyor. (...) Ben haberlerde bu, bunu öldürdü haberlerini duymak yerine bu katil bu kadar ceza aldı haberlerini duymak istiyorum. Ben sözleşmenin bile bu konularda yetersiz kaldığını düşünüyorum. Çünkü suçlular bir şekilde elini kolunu sallayarak dışarda geziyorlar. (N-2)

Sözleşmeyi okuyan, ortaya çıkararak ve destekleyen sivil toplum örgütleri hatta cumhurbaşkanının kızı da var. Yani AKP sözleşmeyi imzaladı, ama neden çıktığı topluma iyi anlatamadı, daha doğrusu toplum neyin ne olduğunu anlamadı. (G-2)

Görüştüğümüz katılımcıların yarısına yakını sözleşme hakkında yeterli bilgisinin olmadığını ve hiç duymadığını belirtmiştir. Yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz gibi sözleşmeyi okuyanların hepsi sözleşmenin yürürlükte kalması gerektiğini savunmuşlardır. Giresun'da (G-2) görüştüğümüz bir ailenin bu konuyla alakalı görüşlerinin önemli olduğunu düşünüyorum. Onlara göre, hükümet diyelim ki sözleşmenin eksikliklerini gördü ve sözleşmeyi yürürlükten kaldırmak istedi. Ama bu konuda topluma neden karşı olduğunu da anlatması gerekirdi.

İstanbul sözleşmesi¹ kadını, kadının toplum içerisindeki duruşunu koruyan bir sözleşmeydi. (...) Dediler ki Türk örf ve adetleri kadınları korur dediler, gel görün ki sözleşme kaldırıldıktan sonra kaç tane kadın katledildi. O yüzden yürürlükten kaldırılmasının hiçbir tarafı yok. (G-5)

İstanbul Sözleşmesi ile birebir bağlantılı olan kadına yönelik şiddet sorunu son dönemlerde Türkiye'nin en büyük sorunlarının başında gelmektedir. Bu bağlamda görüştüğümüz aileler kadına yönelik şiddetin sebeplerini şu şekilde görmektedir:

Ben medyanın çok suçu olduğunu düşünüyorum. İnsanlar medyada bu olayları gördükçe ve az ceza aldıklarını gördükçe birbirlerine özeniyorlar. Medya haberi öyle bir servis ediyor ki sanki suç işleyene ödül verilmiş gibi geliyor bana. (N-2)

¹ İstanbul Sözleşmesi ile ilgili güncel gelişmeler yaşanmıştır. Biz ikinci bölümü yazarken sözleşme henüz yürürlükten kaldırmamıştı. Fakat Türkiye 21 Mart gecesi yayınlanan genelgeyle İstanbul Sözleşmesi'nden çekildiğini kamuoyuna bildirmiştir.

Bu ailenin bu konudaki görüşleri önemlidir. Bilgi ve sanal bir çağda yaşadığımız için medyanın haberleri nasıl ve ne şekilde topluma aktardığı çok önemlidir. Medya, kadına yönelik şiddet olaylarını öyle bir servis ediyor ki toplumda sanki şiddet meşru ve olağan bir olgu olarak görülmektedir. Medyanın şiddet haberlerini kamuoyuyla paylaşırken çok daha hassas hareket etmesi gerekir.

Annelerin çocukları büyütürken kız ve erkek çocukları farklı büyütmesi ve erkekleri aşırı bir şekilde şımartması kadına yönelik şiddete sebebiyet vermektedir. Bu şımarıklık erkekte gereğinden fazla özgüvene yol açıyor. Bu gereksiz özgüven bir kadınla evlendiğinde onun sahibiymiş hissi uyandırıyor. **(G-4)**

Kadına yönelik şiddet coğrafi sınır, ekonomik gelişmişlik ve kültür tanımaksızın tüm dünyada görülen bir olaydır. Önemli bir toplumsal sorun olan kadına yönelik şiddet sadece kadına yönelik fiziksel ve ruhsal anlamda zarar vermekle kalmayıp aynı zamanda sosyal anlamda da kadının gelişmesine ciddi zararlar vermektedir (Başar ve Demirci, 2015: 41). Kadına yönelik şiddetin en önemli nedeni toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği her ülkede farklı bir şekilde inşa edilmektedir. Batı gibi gelişmiş ülkelerde toplumsal cinsiyet rolleri daha az olmasından dolayı kadına yönelik şiddet vakaları da daha az görülmektedir. Gelişmemiş ve gelişmekte olan (Türkiye) ülkelerde kadına yönelik şiddet vakalarına çok daha fazla rastlanılmaktadır. Türkiye’de ikinci bölümde de rakamları verdiğimiz gibi son dönemlerde kadına yönelik şiddet vakaları artmaktadır.

Kadın cinayetlerini işleyenlere az ceza verildikçe diğerlerine de cesaret geldiğini düşünüyorum. Zaten az ceza alırım rahatlığıyla hareket ediyorlar. İstanbul sözleşmesi uygulanmadığı için kadına yönelik şiddetin arttığını düşünüyorum. **(G-9)**

Tamamen yaptırımlarla alakalı olduğunu düşünüyoruz. Daha dün akşam izlediğim bir haberde, eşine şiddet uygulamış bir erkek, üç ay yatarım çıkarım bana bir şey olmaz diyordu. Türkiye’de böyle zihniyette insanlar çok olduğu için şiddet vakaları artmaktadır. **(G-7)**

Bu soruyla alakalı görüşlerini aldığımız aileler farklı coğrafyalarda yaşamasına rağmen kadına yönelik şiddet vakalarının artmasında üç tane önemli sorun üzerinde mutabık kalmışlardır. Bunlardan birinci Türkiye'nin aile yapısının ataerkil temeller üzerinden inşa edilmesidir. Şiddet, cinsiyeti farklı olan çocukların toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden yetiştirilme sürecinden kaynaklanmaktadır. Katılımcılara göre ikincisi ve en önemlisi ekonomik geçimsizliktir. Türkiye'de zaten var olan ama son dönemlerde artan ekonomik geçimsizlik sorunları belli bir süreden sonra yerini şiddete bırakmaktadır. Üçüncüsü ise iktidarın almış olduğu yetersiz önlemler önlemlerdir. İktidar, kadına yönelik şiddeti önlemek için KADES uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Bu uygulamayı görüştüğümüz kişilere ek soru şeklinde sorduk. Bu uygulamayla ilgili sahada görüştüğümüz ailelerin görüşleri şu şekildedir:

Uygulamayı duyduk. Güzel bir uygulama ancak yeterli değil. Çünkü hala bile ayrımcılığa maruz kalanların bazılarının telefonu yok bunun için uygulamayı indiremiyor. Veya uygulamadan haberdar değil. (N-1)

Bu uygulamadan çoğu kadının haberi olduğunu sanmıyorum. KADES ve benzeri uygulamaların sayısı artırılmalı ve kadınlara duyurulmalıdır. Mesela ben çevremde KADES uygulamasını kullanan kadına hiç rastlamadım. (G-7)

Görüştüğümüz ailelerin yarısından fazlası kadına yönelik şiddet vakalarına çözüm bulmak amacıyla çıkartılan KADES uygulamasını duymamıştır. Duyanlardan ise hiçbiri bu uygulamayı telefonuna indirmemiş ve çevresinden de bu uygulamadan yararlanan kadına rastlamamıştır.

SONUÇ

1960'lara kadar sosyal bilimlerde iktidar, tek merkezi olan, topluma ideolojisini yukardan aşağıya doğru empoze etmeye çalışan, sabit ve görünür bir yapı olarak kabul edilmektedir. 60'lardan sonra Foucault bu görüşleri ters yüz etmiştir. Ona göre, 18.yüzyılda toplumsal değişim ve dönüşümlerle birlikte iktidar da değişmiştir. İktidar artık tek bir merkezde bulunmayan, yeri sabit olmayan, toplumu aşağıdan yukarıya doğru denetleyen bir mekanizma halini almıştır. İktidar artık her yerdedir. Ama hiçbir yerdedir. İktidarın her yerde olduğu bilinemez. Çünkü iktidar göçebedir. Toplumu her yerden denetleyen bu rasyonel disipline edici iktidarın bedeni ele alış şekli de değişmiştir. Geleneksel dönemdeki pastoral iktidar, kendisi için risk teşkil eden insanların cezasını bedenlerine keserdi. Modern dönemle birlikte iktidarın bu tekniği değişmiş artık öldürmek değil, yaşatmak amaçlanmaktadır. İktidarın amacı; artık biyo-politikalarla bedene şekil vermek, bedeni disipline etmek ve onu pasif itaatkâr bir hale dönüştürmektir. Mesela suç işleyen mahkûmu öldürmek yerine iktidar onu kapatarak, özgürlüğünü elinden alarak ruhuna müdahale etmeye çalışmaktadır. Ceza, bedene değil, ruha, özgürlüklere ve akla kesilmeye çalışılır.

Agamben ise burada Foucault'dan ayrılmaktadır. Ona göre, sadece modern dönemde değil, Antik Yunan'dan bu yana egemenlerin bedenlere müdahale etme, onları çıplak hale getirme politikaları aynıydı. Modern dönemden önce egemen güçler insanları kurban etmek için istisna durumları yaratırlardı. Bu durumlarda iktidar kamplar kurup, bu kamplarda insanların bedenlerini kurban ederdi. Ancak modern dönemle birlikte Agamben'e göre, iktidarın artık istisna durumları yaratmasına gerek yoktur. Çünkü modern dönemin hukuk sistemi olağanüstü durumu olağan hale getirmiştir. Agamben ve Foucault'nun ayrı düştüğü bir diğer nokta, modern dönemde iktidarın bedeni ele alış biçimidir. Foucault'ya göre, biyo-politikanın amacı, bedenleri öldürmek değil, tam tersi yaşatmaktır. Agamben'e göre ise, ilk toplumlardan bu yana egemenlerin çıplak insanların bedenlerine müdahalesi hiçbir zaman değişmemiştir. Her zaman bedeni öldürmek amaçlanmaktadır.

AKP döneminin kadın ve aile ile ilgili politikalarını anlatmak için herhâlde işimizi bu kadar kolaylaştıran biyopolitika gibi başka bir kavram olamazdı.

Biyopolitika kavramı, nüfus üzerinden kontrol sağlamaya çalışan bir mekanizmadır. Ancak bu mekanizma dolaylı olarak kadın bedenini kontrol eden bir aygıt dönüşmüştür. Yapılan çalışmalarda, Türkiye gibi ataerkilliğin güçlü olduğu toplumlarda, nüfusu denetlemek ve kısıtlamak için hayata geçirilen politikalar daha çok kadın bedenini ilgilendirmektedir.

AKP, Türkiye siyasi yelpazesinde siyasal İslamcılığın temsilcisi olarak görülen Milli Görüş Hareketi'ni temsil eden siyasi partilerin bir devamı olarak kurulmuştur. AKP temsilcileri Türkiye'nin konjonktürel yapısını göz önüne alarak ilk döneminde pragmatik bir siyaset izlemeye çalışmıştır. Bu açıdan ilk dönemlerinde hak ve özgürlükler konusunda Türkiye'de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu siyasetin izlenmesinde; partinin kapanmayla karşı karşıya kalmasının önüne geçme, sadece siyasal İslamcı ideolojiyi destekleyenlerin değil, merkez sağ görüşlerini benimseyen kişilerin de desteğini alma, liberal kesimlere hitap etme gibi ihtiyaçlardan dolayı ilk döneminde daha pragmatik bir siyaset izlemiştir.

AKP, 2011 yılında yapılan seçimleri kazanmasıyla birlikte hem iç hem de dış politikada değişim göstermeye başlamıştır. Zamanla ilk dönemlerinde yaptığı gibi kadınların hak ve özgürlüklerine vurgu yapmaktan çok ataerkil temeller üzerine inşa edilmiş aileyi korumaya çalışan söylem ve politikalar geliştirmiştir. Bu dönemde uygulanan biyopolitikalar; bakanlığın isminin değiştirilmesi, en az üç çocuk talebinde bulunulması, kürtajın cinayet olarak değerlendirmesi, sezaryen doğumlara karşı olunması vb. gibi söylemler ve uygulamalar şeklinde ifade edilebilir.

Araştırmaya Mardin – Nusaybin İlçesi'nden 10, Giresun Merkez ilçeden 10 aile olmak üzere toplam 20 aile olmak üzere 40 kişi (20 kadın – 20 erkek) katılmıştır. Katılımcıların mesleklerine bakıldığı zaman Nusaybin'de yaşayan kadın katılımcıların %60'ı ev hanımı, %20'si İş Kur personeli, %10'u memur ve mimar iken; erkek katılımcıların %30'u İş Kur personeli, %30'u memur ve %30'unun ise aşçı, çaycı ve hayvancılık gibi mesleklerle uğraştıklarını görmekteyiz. Bunun yanı sıra Giresun'da yaşayan kadın katılımcıların %70'i ev hanımı, %20'si memur ve %10'u özel sektörde çalışırken; erkek katılımcıların %40'ının memur, %20'sinin esnaf ve %40'ının ise İş

Kur personeli, muhasebeci, çiftçi ve işçi olduğu görülmektedir. Diğer bir ifade ile mesleki bağlamda heterojen bir dağılım doğrultusunda araştırma yapılmıştır.

Ailelerin çocuk sayılarına bakıldığında ise Mardin – Nusaybin ilçesinde yaşayan ve araştırmamıza katılan ailelerin %40'ı 4 çocuk, %30'u çocuksuz, %10'u 6 çocuk, %10'u 2 çocuk ve %10'unun ise 1 çocuk sahibi olduğu; Giresun'da yaşayan ailelerin ise %40'ının 2 çocuk, %20'sinin 1 çocuk, %20'sinin çocuksuz, %10'unun 4 çocuk ve %10'unun ise 3 çocuk sahibi olduğu görülmüştür.

Araştırmamıza katılan gönüllülerin, 'eşit işe eşit ücret' söylemine ilişkin düşüncelerine bakıldığında genel anlamda bu konuda sıkıntılar yaşadıklarını belirttiklerini görmekteyiz. Var olan yasa her ne kadar herhangi bir cinsiyet ayrımı yapmadan eşit ücret dağılımını içeriyor olsa da katılımcılar, yasanın güzel olduğunu ancak kadın çalışanların daha düşük ücretler aldıklarını ifade etmektedirler. Bu durumun ise kadın çalışanları daha olumsuz şekilde etkileyebileceğini ve çalışma hayatından uzaklaştırarak eve hapsedebileceğini diğer bir ifade ile kadının kamusal alandaki görünürlüğünü azaltabileceğini söylememiz mümkündür.

Araştırmaya katılan gönüllülerin, AKP döneminde uygulamaya geçirilen eğitimde cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik çeşitli projelere ilişkin düşüncelerine bakıldığında, katılımcıların neredeyse tamamının bu projeleri duyduklarını, eğitim alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin bu şekilde yavaş yavaş da olsa ortadan kalkmaya başladığını ifade etmektedirler. Hatta araştırmaya katılan bazı katılımcılar, bizzat bu projelerin içerisinde görev yapmış ve pandemi nedeniyle çalışmalarına ara vermek zorunda kalmıştır. Ancak Nusaybin ve Giresun bazlı baktığımızda araştırmaya katılanlar Giresun'da okula gönderilmeyen bir kız çocuğuna rastlamamışlarken; Nusaybin'de cinsiyetlerinden dolayı okula gönderilmeyen gönüllü katılımcılar bulunmaktadır.

Araştırmaya katılan gönüllülerin 'kadın ve çocuklar için koruma evleri' yapılmasına ilişkin düşüncelerine bakıldığında bu yapılanmaların genel anlamda pozitif bir değere sahip olduğunu ancak geç kalınmış bir karar olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcılar koruma evlerinden pek haberleri olmadıklarını da ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan gönüllülerin ‘üç ve daha fazla sayıda çocuk’ söylemine ilişkin düşüncelerine bakıldığında genel olarak ekonomik sıkıntılar dolayısıyla bunun neredeyse imkansız olduğunu ifade ettiklerini söyleyebiliriz. Çünkü çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte masraflarda başlamakta ve iş imkanlarının az olmasına bağlı olarak çocuğa sağlıklı bir gelecek bırakamayacaklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan gönüllülerin ‘doğum parası’ politikasına ilişkin düşüncelerine bakıldığında paranın genel anlamda az bulunduğu ve hükümetin bu konuda daha fazla oranda destek vermesi gerektiğini belirttiklerini görürüz.

Araştırmaya katılan gönüllülerin ‘kürtaj, sezaryen’ vb. söylem ve politikalarına ilişkin düşüncelerine bakıldığında üçlü bir ayrım görürüz. Araştırmaya katılanlardan bazıları, kürtajı bir cinayet olarak görüp, kürtaj karşıtı bir tavır almışlardır. İkinci kısım ise kürtaja karşı olmakla birlikte karar verici kurumun aile olduğunu savunanlardır. Üçüncü kısım ise kürtaj karşıtı olmayan ve karar verici kurum olarak aileyi gören savunuculardır.

Araştırmaya katılan gönüllülerin İstanbul Sözleşmesi, Kadına Yönelik Şiddet ve KADES Uygulaması vb. söylem, uygulama ve politikalara ilişkin düşüncelerine bakılışı zaman görüşmecilerin neredeyse yarısının İstanbul Sözleşmesi hakkında bir bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmıştır. Sözleşme hakkında bilgi sahibi olanlar ise uygulamanın yürürlükte kalması gerektiğini söylemişlerdir. Ayrıca araştırmaya katılan bireyler, aile içi şiddetin nedenlerinden birisi olarak medyayı işaret etmiştir. Ayrıca kadına yönelik şiddet uygulayan bireylere verilen cezaların yetersiz olduğu, KADES uygulamasının pek fazla bilinmediği ve bu nedenle hakkında fazla bilgi sahibi olmadıkları katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Araştırma bulgularından hareketle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na kadın ve aile politikaları ile ilgili şu önerilerde bulunulabiliriz:

- Kamusal alanda kadın ve erkek eşitliği sağlamaya yönelik politikalar hayata geçirilmeli ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yıkmak için politikaları yürürlüğe koymalıdır.

- Kadın bedenini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren durumlarda söz söylememeli, bunu kadınlara bırakmalıdır.
- Aile ve kadın politikalarına ideolojik ve ekonomik yaklaşmamalı, kadın istihdamı ve ailelerin sosyal refahının artırılması ile ilgili de politikalar hayata geçirmesi gerekmektedir.
- Aile kurumuna kutsallık affetmemeli şiddetli geçimsizlik yaşayan ailelerin boşanmaları önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A., & İçme, F. (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Acemoğlu, H., Ceylan, A., Saka, G., & Ertem, M. (2005). Diyarbakır'da Erken Yaş Evlilikleri. *T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü*, 2(9).
- Açıkel, F. (2016). İslami Liberalizm, Pan-İslamist Popülizm ve İslamcı Ulusalçılık. *Birikim Dergisi*, (332), 10-40.
- Açıkgöz, R., & Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). Türkiye'de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Agamben, G. (2001). *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Agamben, G. (2009). *Biz Mülteciler*. (E. Koyuncu, Çev.) Ankara: Dipnot.
- Agamben, G. (2010). *Tanık ve Arşiv*. (A. İ. Başgül, Çev.) Ankara: Dipnot.
- Akdoğan, Y. (2004). *Ak Parti ve Muhafazakar Demokrasi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Akgündüz, G. Ö. (2013). Foucault'da İktidar ve Beden İlişkisi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 1(38), 1-16.
- Akın, İ. (2020, 07 09). *Sözcü*. 01 08, 2021 tarihinde Kurtulmuş'un İstanbul Sözleşmesinden Çıkabiliriz sözlerine kadınlardan tepki: <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/kurtulmusunistanbulsozlesmesinden-cikabiliriz-sozlerine-kadinlardan-tepki-5921349/> adresinden alındı.
- Aksoy, M. (2005). *Başörtüsü-Türban: Batıllaşma-Modernleşme, Laiklik, Örtünme*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Ak Parti. (2011). 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Beyannamesi: <http://www.akparti.org.tr/site/dosyalar#!2015-secim-beyannamesi-fasikulleri>. adresinden alındı.

Ak Parti Kalkınma ve Demokratikleşme Programı. (2002). 02 11, 2021 tarihinde <https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/> adresinden alındı.

Aldanmaz, B., O' Neil, M. L., Quirant Quiles, R., & Kılınç, F. R. (2016). *Yasal Ancak Ulaşılabilir Değil: Türkiye'deki Devlet Hastanelerinde Kürtaj Hizmetleri*. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi.

Altuner, İ. (2011). Descartes Felsefesinde Kuşkudan Bilgiye Geçiş ve Zihnin Kendisi Kavrayışı. *Beytulhikme Dergisi*, 1(1), 97-112.

Altuntaş, N., & Demirkanoglu, Y. (2017). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Kadına İlişkin Söylem ve Politikalarına Bakış: Muhafazakar Demokratlıktan Muhafazakarlığa Doğru Evrilişin İz Düşümleri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 1(8).

Aristoteles. (2011a). *Nikomakhos'a Etik*. (F. Akderin, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayınları.

Aristoteles. (2011b). *Politika*. (M. Tuncay, Çev.) İstanbul: Remzi Kitapevi.

Atay, H. (2017). Kürtaj Yasasının Arkeolojisi: Türkiye'de Kürtaj Düzenlemeleri, Edimleri Kısıtları ve Mücadele Alanları. *Fe Dergi*, 9(2), 1-16.

Aydın, İ. (2019). *Türkiye'de Çocuk İstismarı, Çocuk İstismarını Önleyici Sosyal Politikalar ve Diyarbakır Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydınlık, K. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın ve Eğitim. *Sosyal Politikalar Çalışmalar Dergisi*, (33), 93-112.

Başar, F., & Demirci, N. (2015). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Şiddet. *KASHED Dergisi*, 1(2), 41-52.

- Bentham, J. (2008). *Panoptikon (Gözün İktidarı)*. (Z. Ö. Barış Çoban, Çev.) İstanbul: Su Yayınları.
- Berkün, S. (2017). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 582-598.
- Bianet Sitesi*. (2019, 02 20). 02 12, 2021 tarihinde YÖK'ün Kaldırdığı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Tutum Belgesi: <https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/205680-yok-un-kaldirdigi-toplumsal-cinsiyet-esitligi-tutum-belgesi> adresinden alındı.
- Biçer, B. K., & Özcebe, H. (2013). Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, 86-93.
- Bilen, M., Şan, M., & Aydın, M. (2005). Yoksulluk Sorunu Üzerine. *Bilgi Dergisi*, 1(10), 1-26.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Sosyoloji Meseleleri*. Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Bozaslan, E. Ç. (2018). *Muhafazakarlık ve Ak Parti'nin Aile Politikaları. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Bulaç, A. (2009). *Göçün ve Kentin Siyaseti (MNP'den SP'ye Milli Görüş Partileri)*. İstanbul: Çıra Yayınları.
- Bulut, A. (2009). Bir Siyasi İletişim Stili Olarak Popülizm: AKP'nin Popülist Siyasal Söyleminin Karşılaştırmalı Analizi. *Siyasal: Journal of Political Sciences*, 27 (2), 187-219.
- Canikoğlu, S. K. (2013). Feminist Bir Perspektifle Türk Ceza Kanunu'nda Cinsel Saldırı Suçu. *Fe Dergi*, 5(1), 61-73.

Cansu, B. (2017, 07 28). *Bir Gün*. 06 29, 2021 tarihinde AKP Çocukların Gelin Olmasında Israrıcı: <https://www.birgun.net/amp/haber/akp-cocuklarin-gelin-olmasinda-israrci-171977> adresinden alındı.

Canovan, M. (1999), Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies*, 47(1), 2-16.

Çalışkan, H., & Çevik, E. İ. (2018). KadınaYönelik Şiddetin Belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 217-233.

Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da, Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 512-523.

Çınar, R. Ü. (2020). *Ecdadın İcadı: AKP iktidarında Bellek Mücadelesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Çoban, A. İ., & Özbesler, C. (2009). Türkiye'de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(18), 31-41.

Deleuze, G. (2006). *Foucault'nun Dair Portresi*. (E. K. Burcu Yalım, Çev.) İstanbul: Norgunk Yayıncılık.

Duman, N. (2019). “Çocuk Yaşta Evlilik” ya da “Çocuk Gelin” Olgusuna Psikososyal Bir Bakış. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 267-277.

Dumon, W. (1991). Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikaları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(2), 5-15.

Dutlu, D., & Arı, M. (2019). Foucault ve Agamben Düzleminde Biyo-Politika. *Fiscaoeconomia*, 4(1), 159-174.

Erkmen, S. (2020). *Türkiye'de Kürtaj: AKP ve Biyopolitika*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ersöz, H. Y. (2005). 5272 Sayılı Yasa Öncesinde Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Politika Alanındaki Deneyimleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1(50), 134-151.

Ertan, M. (2019). Bir Kavramın İzini Sürme Çabası: Popülizm Nedir?. *Moment Dergi*, 6 (1), 255-259.

Evrensel. (06. 04. 2008). 25 02, 2021 tarihinde 3 Çocuk da Israrlı: <https://www.evrensel.net/haber/226643/3-cocuk-ta-issarli> adresinden alındı.

Feminist Çeviri: İstanbul Sözleşmesi Sorular ve Cevaplar. (2018, 12. 26). 01 05, 2021 tarihinde Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu: <http://kadincinayetleriniurduracagiz.net/yazilar/2868/feminist-ceviri-istanbul-sozlesmesi-sorular-cevaplar> adresinden alındı.

Fırat, H. (2020, 03 27). *Hande Fırat: Erken Yaşta Evlilik Düzenlemesi Yasalasırsa Yaklaşık 300 Kişi Yararlanacak*. 06 28, 2021 tarihinde T24 Sitesi: <https://t24.com.tr/haber/hande-firat-erken-yasta-evlilik-duzenlemesi-yasalasirsa-yaklasik-300-kisi-yararlanacak,869049> adresinden alındı.

Fikret, T. (2019), Kitap Değerlendirmesi: Popülizm Nedir?. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 56-60.

Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Yayınevi.

Foucault, M. (1993). *Cinselliğin Tarihi* (Cilt 1). (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Alfa Yayınları.

Foucault, M. (2000). *The Birth of Social Medicine, Power İçinde*. (R. H. vd., Çev.) Hew York: The New Press.

Foucault, M. (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir*. (Ş. Aktaş, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Foucault, M. (2003). *Society Must Be Defended*. (D. Macey, Çev.) New York: Picador.

Foucault, M. (2007). *"Michel FOUCAULT: Filozofun Cevapları; İktidarın Gözünün İçinde.* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2011). *İktidarın Halkaları, Özne ve İktidar İçinde.* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2011). *Seçme Yazılar: Büyük Kapatılma.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları .

Foucault, M. (2016a). *Seçme yazılar I: Entellektüelin Siyasi İşlevi.* (F. K. Osman Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2016b). *Güvenlik Toprak ve Nüfus.* (F. Taylan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2016c). *Seçme Yazılar II: Özne ve İktidar.* (F. K. Osman Akınhay, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2019). *Biyopolitikanın Doğuşu.* (A. Tayla, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Gazete, R. (2003). 4857 Sayılı İş Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>.

Gazete, R. (2004). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/tr/tr/tr171tr.pdf>.

Gazete, R. (2004, 7 05). *T.C Anayasası 10. Madde.*

Gazete, R. (2012, 03 25). *Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlemesi ve Bunlarla Mücadele İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi* . 01 02, 2020 tarihinde Resmi Gazete : <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120308M1-1.pdf> adresinden alındı.

Gazete, R. (2015, 05 23). 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150523-5.htm>.

Gökkaya, V. B. (2011). Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 12(2), 101-112.

Gül, S. S., & Büşra Bayram. (2018). Bir Sosyal Yardım Olarak Dul Kadın Maaşı ve Ataerkil Pazarlığın Koşulları: Elazığ Örneği. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 32-52.

Gültekin, M. (2013). *Aile Niçin Dağılıyor: Aile Politikaları ve İstanbul Sözleşmesi*. Bursa: Aile Akademisi Derneği Yayınları Analizi.

Güneş-Ayata, A., & Gökten Doğangün. (2017). Gender politics of the AKP: Restoration of a Religio-conservative Gender Climate. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 19(6), 610-627.

Haberler. (2016, 02 16). 01 14, 2021 tarihinde Doğuma Sahip Çık Projesi: <https://www.bursa.bel.tr/dogumuna-sahip-cik-projesi-bursadan-basladi/haber/21302> adresinden alındı.

Habertürk. (2012, 09 15). 02 25, 2021 tarihinde En Az 5 Çocuk Yapın: <https://www.haberturk.com/dunya/haber/776812-3-az-5-cocuk-yapin> adresinden alındı.

Hacıoğlu Deniz, M., & Haykır Hobikoğlu, E. (2012). Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirilmesi: Türkiye Değerlendirilmesi. *SESSION 1B: Büyüme ve Gelişme I*, 12-131.

Hürriyet. (2017, 16 12). 07 12, 2021 tarihinde Türkiye'deki Özel Anaokulu Sayısı 2 bin 860: <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/turkiyedeki-ozel-anaokulu-sayisi-2-bin-860-40680259> adresinden alındı.

KADEM. (2020, 07 31). 01 09, 2021 tarihinde İstanbul Sözleşmesi Hakkında: <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/> adresinden alındı.

KADEM. (2020, 07 20). 06 15, 2021 tarihinde İstanbul Sözleşmesi Hakkında: <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/> adresinden alındı.

Kadıoğlu, B. (2018). *Biyopolitika Kavramı Üzerinen Nüfus Politikaları ve Kadın Bedeni Denetimi: Türk Basınında Üç Çocuk Politikasının Analizi*

(*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*). Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Anabilim Dalı, İstanbul.

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, (2016). T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara: Uluslararası Piri Reis Kültür Ajansı.

Kaplan, Y. (2020, 08 16). *Yeni Şafak*. 06 19, 2021 tarihinde İnsan Türünü Yok Olmaktan, Kadını Aşağılanmaktan "Müslüman Aile" Kurtarabilir Ancak: <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusuf-kaplan/insan-turunu-yokolmaktan-kadini-asagilanmaktan-musluman-aile-kurtarabilir-ancak-1-2055956> adresinden alındı.

Karaaslan, F. O. (2011). *Muhafazakar Düşüncedeki Değişim ve Devamlılık: Adalet ve Kalkınma Partisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Mersin.

Karadağ, A. K. (2016). Ahlak ve Hukuk Arasında Sıkışan Kürtaj. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 2047-2057.

Kaylı, D. Ş. (2016). Feminist Politika Çerçevesinden Sosyal Politika ve Sosyal Hizmete Bir Bakış. D. Ş. Kaylı, & F. Şahin içinde, *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri* (s. 27-58). Ankara: Nika Yayınevi.

Kıran, E. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türkiye’de Çocuk Gelinler. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-8.

Koç, A. (2018). Michel Foucault'un Biyopolitika Kavramının Teorik Çerçevesi. *Theoretical Frame of Michel Foucault's "Biopolitics" Concept*, 2(2), 193-218.

Kubilay, Ç. (2014). İslami Muhafazakar Kadın Yazarların Perspektifinden Kürtaj Tartışması: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Alternatif Politika*, 6(3), 387-421.

Lemke, T. (2017). *Biyopolitika*. (U. Özmakas, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Mahruki, N. (2016, 11 21). *Sözcü Gazetesi*. 06 29, 2021 tarihinde AKP'nin Çocuk ve Kadına Bakışı Kökten Sorunludur:

<https://www.sozcu.com.tr/2016/yazarlar/nasuh-mahruki/akpnin-cocuk-vekadina-bakisi-kokten-sorunludur-1519590/amp/> adresinden alındı.

Mert, Y. L. (2008). *Cumhuriyet Döneminde Kapatılan Siyasi Partiler Kapatma Davaları*. Ankara: İlkim Basın Yayın Dağıtım.

Meşe, İ. (2021). Dindar Muhafazakar Eril Söylemden İslami Feminist Söyleme İstanbul Sözleşmesi Tartışmaları ve Feminizm. *Birikim Dergisi*, (381), 82-91.

Milli Gazete. (2020, 07 09). 06 15, 2021 tarihinde TÜGVA İstanbul Sözleşmesi için ne dedi? <https://www.milligazete.com.tr/haber/4964778/tugva-istanbul-sozlesmesi-icin-ne-dedi> adresinden alındı.

Milliyet Gazetesi. (2012, 05 25). 01 10, 2021 tarihinde Kürtajı Cinayet Olarak Görüyorum: <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/basbakan-erdogan-kurtaji-cinayet-olarak-goruyorum-1545183> adresinden alındı.

Moroğlu, N. (2012). Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Mart-Nisan (99), 357-380.

Müller, J. M. (2017), *Popülizm Nedir?* (O. Yıldız, Çev.) İstanbul: İletişim.

NTV. (2009, 10 10). 02 25, 2021 tarihinde Erdoğan: İş İşten Geçmeden En Az üç Çocuk 3 Çocuk: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-is-isten-gecmeden-en-az-3-cocuk,ZEQhCeWHVks06lEDhd72Ng> adresinden alındı.

Ö.Arun, & Arun Karademir, B. (2011). Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1515-1527.

Örmeci, Ö. (2008). *İttihat ve Terakki'den AKP'ye Türk Siyasal Hayatı*. İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Özbudak, C. (2015). Anayasa Mahkemesi: "Resmi Nikâh Olmaksızın Dini Nikah Caizdir". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 89-110.

Özdel, G. (2012). Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve Panaptikon ile İktidarın Gözü Göstergeleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 2(1), 22-29.

- Özdemir, H. (2015). 28 Şubat Arifesinde ve Ertesinde İki Milli Görüş Partisi: Refah Partisi (RF)-Fazilet Partisi (FP). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 165-193.
- Özkalp, E. (2009). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Ekin Kitap Evi Yayınları.
- Özmkas, U. (2019). *Biyopolitika: İktidar ve Direniş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özpolat, G. (2015). Türkiye'de Biyopolitikanın Ölü Doğuşu: Türkçe Akademik Yazın Alanında Biyopolitika Kavramının Alınma Biçimleri. *Modus Operandi*, 1(2), 131-158.
- Öztürk, Ş., & Özdamar, D. (2009). Kadınlara Karşı Şiddet ve Ayrımcılık. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1169-1217.
- Saf, H. H. (2020, Mart). *Biyopolitikanın Yeni İletişim Teknolojileri Üzerinden İnşası: Biyopolitika (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Safi, İ. (2005). *Türkiye'de Muhafazakarlığın Düşünsel-Siyasal Temelleri ve Muhafazakar Demokrat Kimlik Arayışları (Doktora Tezi)*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi, Ankara.
- Sambur, B. (2012). Kürtaj: Hayat mı, Hürriyet mi? *Liberal Düşünce Dergisi*, 17 (67), 23-30.
- Sarıkaya, M. (2020, 04 16). *Habertürk*. 06 29, 2021 tarihinde Çocuk Yaşta Gelin Liderlerden Döndü: <https://www.haberturk.com/yazarlar/muharrem-sarikaya/2647599-cocuk-yasta-gelin-liderlerden-dondu> adresinden alındı.
- Schmitt, C. (2014). *Siyasal Kavramı*. (E. Göztepe, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sever, Ö., & Özgün Başbüyük, G. (2009). Yaşlı Dul Kadınlık. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 136-145.

- Spinoza, B. (2008). *Tanrıbilimsel Politik İnceleme*. (B. Ertüğrul, Çev.) Ankara: Biblos Kitapevi.
- Şahin, C. (2012). İstanbul Sözleşmesi'nin Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Üzerindeki Etkisi. *Kazancı Hakemli Dergisi*, 8(97-98), 17-19.
- Şavran, T. G., Suğur, N., Koçak, A., Suğur, S., & Beklan Çetin, O. (2009). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-ofset Tesisleri.
- Şenol, H. K. (2019). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Üzerine bir İnceleme. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 7(13), 423-459.
- Sözcü Gazetesi*. (2020, 01 01). 12 07, 2021 tarihinde Acı Bilanço: 2019'da 474 Kadın Öldürüldü. <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/aci-bilanco-2019da-474-kadin-olduruldu-5542146/> adresinden alındı.
- TBMM Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Rapor*. (2009, 06 20). 06 26, 2021 tarihinde https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/komisyon_rapor.pdf adresinden alındı.
- Tuksal, H. Ş. (2012, 06 06). *NTV*. 01 15, 2021 tarihinde Uludere'de Kürtaj Yok, Çocuk Cesetleri Var: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/uluderede-kurtaj-yok-cocuk-cesetleri-var,NxJrq-SgHkuyeMrMYHxusQ> adresinden alındı.
- Türkmen, F. (2002). *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması*. Ankara: DPT Uzmanlık Tezleri Yayın No: 2655.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)*. (2010, 02 10). 05 10, 2021 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA). (2006). 06 26, 2021 tarihinde <https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/60-aile-yapisi-arastirmasi-2006.pdf> adresinden alındı.

WHO. (2016). *Global Status Report on Violence Prevention*. Geneva-Switzerland: World Health Organization.

Yağbasan, E. B. (2017). İstisnalar Kaideyi Bozar Mı? Agamben ve Çıplak Hayat. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 9-16.

Yavuz, O. (2013). Türkiye'de Kadın İstihdamı: İş ve Sosyal Mevzuatında Kadın Çalışanlar. *İstihdamda ve Sosyal Güvenlikte Cinsiyet Eşitliği Paneli ve Çalıştay Bildiriler Kitabı*, 69-90.

Yelboğa, Y., & Durdu, Z. (2016). Türkiye'de Çocuk Gelinler Üzerine Bir Araştırma: Mersin Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(44), 800-807.

Yıldırım, O. (2020). Foucault ve Agamben'de Biyopolitika ve Türkiye'de Pandemiye Yönelik Üretilen Politikaların Biyopolitika Açısından Analizi. *Sosyologer*, 1-25.

Yılmaz, Z. (2018). *Yeni Türkiye'nin Ruhu (Hınç, Tahakküm ve Muhtaçlaştırma)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Yüksel, H., & Yüksel, M. (2015). Çocuk İhmali ve İstismarı Bağlamında Türkiye'de Çocuk Gelinler Gerçeği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 1-24.

Zariç, S. (2016). Türk Siyasal Hayatında Milli Görüş Hareketinin Tarihsel Gelişimi Işığında Milli Görüş ve Adalet ve Kalkınma Partisi Arasındaki İdeolojik Farklılıklar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(38), 228-243.

6354 Sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120712-12.htm> adresinden alınmıştır.

EKLER**Ek 1: Etik kurulu Kararı**

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı :E-50288587-050.01.04-26711 16.06.2021
Konu :02 Haziran 2021 tarih ve 11/02 sayılı
Etik Kurul Kararı

Sayın Orhan YILDIRIM

İlgi : Orhan YILDIRIM'ın 03.06.2021 tarihli başvurusu.

İlgi'de yer alan "2002-2021 Arası Günümüze Hükümetin Kadın ve Aileye Yönelik Politikalarının Biyopolitika Açısından Analizi: Mardin ve Giresun Örneği" çalışmanız Sosyal Bilimler Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulumuz açısından bir sakıncası görülmemiş olup; uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof.Dr. Yusuf ŞAHİN
Kurul Başkanı

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: BED09534-B9FA-4E3F-B0C6-51D1F057D331

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>

GAZİLER MAH. AHMET TANER KIŞLALI CAD.

Telefon No : (454) 310 10 00 Belgegeçer No :

Bilgi için:Sıtkı ASLAN
Bilgisayar İşletmeni

Ek 2: Araştırmanın Soruları

Araştırma Sorusu 1: 4857 sayılı İş Kanunu Yasası'na göre, hiç kimse cinsiyetinden dolayı işten çıkartılamaz ve düşük ücret alamaz. Bu yasayla ilgili görüşleriniz nelerdir?

Araştırma Sorusu 2: İktidarın en az üç çocuk söylemleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

Araştırma Sorusu:3: 5393 sayılı belediye kanununa göre nüfusu 50 bin ve üzerinde olan yerlerde “kadın ve çocuklar için” koruma evleri açma zorunluluğu getirilmiştir. Bu yasayla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Araştırma Sorusu 4: Türkiye’de en az üç çocuk doğurmak için elverişli bir ekonomik ortam var mı?

Araştırma Sorusu 5: İktidarın çocuk doğurmak, kürtaj vb. konularla alakalı ürettiği politikaları özel hayatınıza müdahale olarak değerlendiriyor musunuz, değerlendiriyorsanız nasıl?

Araştırma Sorusu 6: Baba beni okula gönder, haydi kızlar okula, denizyıldızı, eğitime yüzde yüz destek kampanyaları ilgili görüşleriniz nelerdir?

Araştırma Sorusu 7: İktidarın çocuk başına verdiği doğum parası hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Araştırma Sorusu 8: İktidar içinden bazı kesimlerin İstanbul Sözleşmesini tartışmaya açmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Araştırma Sorusu: 10. Son dönemlerde kadına yönelik şiddet vakalarının artmasının sebepleri neler olabilir?

Ek 3: Saha İzlenimleri

Saha izlenimlerimi yazmadan önce şunu net bir şekilde belirtmek gerekir ki sahada insanlarla birebir görüşüp bulgu elde etmekle masa başında yazıp sonuca varmak arasında belirgin farklar vardır. Benim mi, yoksa lisans mezunu olduğum Muş Alparslan Üniversitesi sosyoloji bölümünün eksikliği mi? Onu tam bilmiyorum. Saha araştırmasına daha önce sadece bir kez çıktım. O da sadece iki kişiyle görüşmeyle sınırlıydı. Bu nedenle saha konusunda çok eksik kaldığımı hissettim. Ben doğuma büyüme Nusaybinli olduğum için sahaya çıkmak bana ayrı heyecan kattı. Özellikle tanışım bir aileyle görüştüğümde onların verdiği cevapları yorumlamadan objektif bir şekilde yazıya geçirmem bende farklı bir duygu uyandırdı. Nusaybinli olmamdan dolayı görüşecek aile bulmada Giresun'da yaşadığım zorluklar Nusaybin'den çok daha fazladır.

Nusaybin'deki görüşmelerin sadece iki tanesi çalıştıkları (tekstil fabrikası) yerlerde diğerlerinin tamamı görüşmecilerin evinde gerçekleşti. Pandemi süreci olmasına rağmen beni evlerine kabul ederek o sıcaklığı bana gösterdiler. Her soruya hiç çekinmeden ellerinden geldiği kadar cevaplamaya çalıştılar. Bazı aileler (özellikle kadınlar) Türkçe kendilerini ifade edemediklerinden dolayı sorulara Kürtçe cevaplar verdiler. Ben de verilen cevapları Türkçeye çevirip yazdım.

Hem Giresun'da hem de Nusaybin'de dikkatimi çeken bir olay da beraber görüştüğüm eşlerin cevap verirken ki tutumlarıdır. En az beş ailede bu olaya denk geldim. Çiftlere ortak soru sorduğumda her zaman soruya ilk cevap veren erkek oldu. Kadına siz de fikrinizi söylemek ister misiniz? diye sorduğumda kendi fikirlerini söylüyorlardı. Çünkü kadın kocasının yanında konuşmaya çekiniyordu. Örneğin, kadın ve çocuklar için koruma evleri sorusuna erkek görüşmecim, boşanmaları artırır diyorken kadın görüşmecim ise çok güzel bir yasa, bu yasayı destekliyorum dediğinde yani eşler arasında zıt fikirler oluştuğunda, erkek görüşmecimin eşine “sen ne biliyorsun kadın aklınla” dediğine şahit oldum. Sorulara cevap verirken ki davranışlarında bile ataerkillik ailenin içerisinde kendisini hissettiriyordu. Başka bir örnek vermek gerekirse kürtaj gibi kadını çok daha fazla ilgilendiren bir konuda ise soruyu ortaya sorduğumda hep erkek cevap vermeye çalışıyordu. Erkek

görüşmecilerimin sanki eşlerinin bir fikri yokmuş gibi davrandıklarını gözlemledim. Kadın da bu bakışı kabul ederek bazı yerlerde eşiyile farklı düşünmesine rağmen çoğu zaman “ben eşime katılıyorum” diyordu.

Giresun’daki bir ailede şahit olduğum bir olayda da görüşmeyi kabul eden kadın görüşmecim “ben soruları cevaplayayım, biraz sonra eşim gelecek onunla da görüşürsünüz” dedi. İlk iki soruyu cevaplayıp tam üçüncü soruya cevap verecekken eşi geldi. Ona tezin konusunu anlatırken eşi direk bana, “bizimle görüşmenizi kabul etmiyorum” diyerek görüşmeyi bitirdi. Bu durum, ailenin içerisinde verilen kararlarda önceliğin erkekte olduğunu, kadınların söz hakkı olmadığını ve bu konuda saygı görmediğini göstermektedir.